

ЛІМ ЛІТАРАТУРА МАСТАЦТВА

17 снежня 1993г

№ 50 (3720)

Кошт 30 руб.

БЕЛЫЯ БУСЛЫ, ЧОРНЫЯ АНЁЛЫ

Аляксандр СТАНЮТА: «Па сутнасці, гэта гаворка аб тым, што такое канец свету для людзей, якія не могуць, як раней, жыць на сваёй зямлі і як мае быць — на іншай, новай «Новай зямлі» для іх няма». /Пра кнігу Алеся Крыгі «Выбух над Прыпяццю»/.

СТАРОНКІ 6—7

НА НАЧНОЙ ДАРОЗЕ

Апавяданне Алеся ДЗЯТЛАВА.

СТАРОНКІ 8—9

ЁЙ СПОЎНІЛАСЯ Б ДВАЦЦАЦЬ ШЭСЦЬ...

Слова сяброў пра мастачку Ірыну СЯРЖАНІНУ.

СТАРОНКІ 10—11

ШЛЯХАМ ПАКУТЫ...

370-я ўгодкі з дня пакутніцкай смерці Іасафата КУНЦЭВІЧА.

СТАРОНКА 12

ЦІ ЁСЁ РАЗУМЕЮЦЬ У СТАЛІЦЫ?

Чытач пра прэм'еру ў правінцыйным тэатры.

СТАРОНКА 12

З БОГАМ І ПРА БОГА — ПА-БЕЛАРУСКУ

Агляд беларускай рэлігійнай перыёдыкі.

СТАРОНКА 15

Міхась РАМАНЮК, «гаспадар Грааля»...

Культуралагічны нарыс-эсэ Юрася Залоскі — на стар. 5, 14—15.

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

Кола дзеян

Знакамітае выслоўе: «Ад вялікага да смешнага — адзін крок» пасля выбараў у Расіі можа гукаць і крыху інакш: «Ад смешнага да вялікага — адзін крок... Да 12 снежня мала хто ўспрымаў усур'ёз У.Жырыноўскага, як палітыка, а сёння сустрачы з ім, як з лідэрам самай уплывовай расійскай партыі, плануюць многія кіраўнікі заходніх дзяржаў. Жырыноўскі не стаў іншым, але цяпер лічыцца з ім, з ягоным характарам і тэмпераментам, дзевяццаці ўсім, у тым ліку і прэзідэнту Ельцыну. Уладзімір Вольфавіч у першым сваім інтэрв'ю заявіў, што гатовы да супрацоўніцтва з Ельцыным і нават з урадам, хоць яму вельмі не падабаюцца Я.Гайдар, А.Козыраў, А.Чубайс... Расія зноў здзіліла свет і увайшла ў сваю новую, яшчэ больш дэмакратычную, эру. У самым дэмакратычным парламенце будзе шмат знаёмых нам з папярэдніх тэлетрансляцый твараў — С.Бабурын, У.Сакаў, А.Тулееў, В.Старадубцаў, В.Чыкін... А адкрые першае пасяджэнне Думы, як старэйшы з абраных дэпутатаў, хутчэй за ўсё вядомы паэт /на вершы якога пісаў песні нават І.Лучанок/, а цяпер падсудны па справе ГКЧП — Анатолю Лук'янаву... Што гэта: грывасы дэмакратыі альбо аб'ектыўны зрэз стану расійскага грамадства?

РАСЧАРАВАННЕ ТЫДНЯ

Галоўны змагар з карупцыяй і мафіяй у нашай дзяржаве Іван Лукашэнка выступіў на сесіі Вярхоўнага Савета з інфармацыйнай, падрыхтаванай часовай парламенцкай камісіяй па вывучэнні дзейнасці камерцыйных структур пры органах улады і кіравання /заўважце гэта/, якую ён узначальвае. Доўгачаканы і шматабяцальны даклад здзіўіў сваёй неканкрэтнасцю, павярхоўнасцю і, галоўнае, шыгалам агульнавядомых /з газет/ фактаў. Адчувалася, што інфармацыя была тонка падрэдагавана і названы былі тыя, каго можна было назваць... Аднак, сказаўшы А. дзевяццаці назаватра гаварыць і Б. і В. а потым і К... Усю двуххвілінную свайго становішча Лукашэнка зразумеў толькі пад канец абмеркавання, калі крытыка на яго пасыпалася з усіх бакоў. «Дык што, нехта краў, а я вінаваты?» — сказаў ён. А як вы думалі, Аляксандр Рыгоравіч? Няўжо вы спадзяваліся, што наменклатура вам гэта даруе? І ніякія дробязныя закіды ў бок дэпутатаў з апазіцыі БНФ вас не выратуюць. Бо надта смешнымі выглядаюць яны ў параўнанні са «справамі» Косцікава, Місуні, Арцымені...

ПАРАЖЭННЕ ТЫДНЯ

Па папярэдніх дадзеных на выбарах у Расіі найбольшую колькасць галасоў сабрала ліберальна-дэмакратычная партыя У.Жырыноўскага — каля 24 працэнтаў. На другім месцы «Выбар Расіі» — 15 працэнтаў, на трэцім кампартыя — 11... Гэта не перамога партыі Жырыноўскага, гэта хутчэй паражэнне дэмакратаў. Ці змогуць яны цяпер, «всё распрісць позабыва», аб'яднацца перад пагрозай чырэна-карычневага парламенцкага перавароту? У іх ёсць шансы змаганьня з дэмакратыяй у Расіі, калі яны хоць зараз, без інтэлігенцкіх насмешак, успрымуць У.Жырыноўскага, як сур'ёзнага праціўніка. Зрэшты, мажліва, сёння і занадта завышаецца значэнне перамогі партыі Жырыноўскага. Бо партыя, як такой, няма. Ёсць Жырыноўскі. Больш нікога з лідэраў ЛДПР мы /ды і большасць з тых, што за яго галасавалі/ не ведаем. Партыя ўяўляе з сябе аб'яднанне «пад крылом» Жырыноўскага самых розных рухаў — ад нацыяналі-фашыстаў да сексуальных меншасцей. Стратэгічная мэта іх з'яўляецца, калі ж пачнецца тактычная парламенцкая барацьба, ці не распадзецца брудна-шэрая маса на асобныя колеры: блакітна-ружовыя, чырвона-карычневыя, чорна-жоўта-белыя... З другога боку, калі стане магчымым саюз паміж ЛДПР, камуністамі і аграрнікамі ў Думе, дэмакратам дзевяццаці не раз яшчэ прыгадаць бездапаможна праігрышыя выбары... Тут жа варта адзначыць і КАНФУЗ ТЫДНЯ — спробу тэлекампаніі «Астанкіна» наладзіць у прамым эфіры ўноч з 12 на 13 снежня святкаванне «перамогі дэмакратаў». Як сказаў сатырык А.Арканаў: «Запрасілі гасцей на імяніны, а імяніннік памёр...»

АДТЭРМІНОЎКА ТЫДНЯ?

На чарговым пасяджэнні Прэзідыума Саўміна Беларусі была заслухана праграма надзвычайных мер па жорсткай эканоміі паліва. Сярод іншага прапанавалася павялічыць у 3 разы плату за цепла- і электраэнергію, арганізаваць падану гарачай вады па графіках, скараціць маршруты гарадскога транспарту, скараціць працягласць асвятлення вуліц, скараціць аб'ём трансляцыі тэлеперадач удзень і пасля 23 гадзін і інш. Урад не захачеў падпісаць сабе прыгавор і не пайшоў на такія крутыя меры пад пагрозай блізкіх агульнадзяржаўных страйкаў. Але ці надоўга гэтая адтэрміноўка?

ЮБЛЕЙ ТЫДНЯ

Беларускай сацыял-дэмакратычнай Грамадзе, першай палітычнай партыі, утворанай на Беларусі, споўнілася 90 гадоў. Адноўленая ў 1991 годзе, Грамада стала адной з буйнейшых партый у нашай краіне, якая аб'ядноўвае ў сваіх шэрагах шмат прадстаўнікоў інтэлектуальнай эліты нацыі. Грамада сёння рыхтуецца да выбараў, якія павінны ў рэшце рэшт адбыцца на Беларусі на шматпартыйнай аснове. На прайшоўшым нядаўна V пленуме Цэнтральнай Рады БСДГ была выказана прапанова стварыць новы перадыбарчы сацыял-дэмакратычны блок разам з Партыяй народнай згоды.

МАРНАТРАЎСТВА ТЫДНЯ

Яшчэ адна спроба стаць дэпутатам ВС Беларусі стала безвыніковай — выбары па Жодзінскай выбарчай акрузе N 87 не адбыліся, бо ўдзел у іх прыняло менш паловы выбаршчыкаў. Цалкам чаканы і прагназаваны вынікі. Але мільёны дзяржаўных рублёў ужо не вернуцца. Яны «пайшлі ў пясок»...

НЕЧАКАНАСЦЬ ТЫДНЯ

У чыгуначных касах Беларусі прыпынены продаж білетаў на паўднёвыя кірункі — Адлер, Кіславодск, Сімферопаль... З-за адсутнасці паліва ўкраінскія чыгуначнікі адмаўляюцца весці па сваёй тэрыторыі беларускія цягнікі. Дзевяццаці беларусам ездзіць адпачываць на Гаіці альбо ў Грэцыю. Прасцей дабрацца ды і не нашмат даражэй. Толькі вось, каб яшчэ плацілі нам столькі, колькі ў Грэцыі... Урад, праўда, абяцае з 1 студзеня падняць мінімальны заробак. З чатырох да шасці долараў...

Парламент

І ЖЫРЫНОЎСКІ, І КАРУПЦЫЯ...

Што адразу кінулася ў вочы перад пачаткам ранішняга пасяджэння Вярхоўнага Савета 14 снежня, дык гэта цалкам заселены сектар, адведзены ў авальнай зале для членаў урада, і незвычайнае шматлюддзе на балконе, дзе звычайна атабарваецца прэса. Усё гэта не было нечаканасцю, бо яшчэ колькі дзён назад стала вядома, што ў гэты дзень павінны выступіць з дакладам старшыня часовай парламенцкай камісіі па вывучэнні дзейнасці камерцыйных структур пры органах дзяржаўнай улады і кіравання А. Лукашэнка.

Але, як звычайна, пасяджэнне пачалося з выступлення дэпутатаў у «Розным». З іх я адзначыў бы толькі паведамленне Д. Булахава /замест прадгледжаных рэзюментам трох хвілін яму была дадзена магчымасць пабыць за трыбунай цэлых дзесяць/ аб паездцы групы беларускіх нардэпаў у якасці замежных наглядальнікаў у Расійскую Федэрацыю, а калі больш канкрэтна, у сумежную з намі Смаленскую вобласць падчас правядзення там рэфэрэндуму па прыняцці новай Канстытуцыі і выбараў ў федэральны парламент. Паводле расказу Д. Булахава, які даў становішча ацэнку самой арганізацыі выбараў /там было шмат павучальнага і для нас/, і на Смаленшчыне ўдалося набраць больш галасоў партыі Жырыноўскага і камуністам. Па аднамандатнай выбарчай акрузе ў парламент смаленскі абралі свайго земляка, падсуднага гзаканіста А. Лук'янава.

Калі ўжо я зачэпіў тэму апошніх выбараў у Расіі, дазволю сабе колькі слоў пра тое, што там адбылося. Вынікі выбараў сёння вядомыя ўсяму свету, і гэта аблягае маю задачу. Скажу толькі адно: хоць і «умом Расіі не паняць», але такога фіналу выбараў, такога поспеху антыдэмакратычных сіл і асабліва партыі Жырыноўскага, які не хавае сваіх фашысцкіх поглядаў, не чакаў ніхто. Для многіх, як і для мяне, сам Уладзімір Вольфавіч Жырыноўскі і яго партыя — пэўная загадка. Возьмем назву партыі — «ліберал-дэмакратычная». Нічога сабе ліберальны, нічога сабе дэмакраты, што патрабуюць «адроджэння» Расійскай імперыі ў межах 1913 года! Не кажучы ўжо пра іншыя лозунгі, ад якіх пыхае непрыхваляным шавінізмам і ксенафобіяй.

Нечакана высокі працэнт галасоў набралі і камуністы партыі Зюганова. Як жа такое магло здарыцца? Недарэчнасць, нечаканы гістарычны зігзаг? На нашым «выбарчым» тэле-шоў ў Крамлёўскім палацы, які закончыўся вялікім канфузам, адзін з выпрабаваных і паслядоўных расійскіх дэмакратаў, публіцыст Юрый Каракін з прырасцю і гневам сказаў з тэлеэкрана: «Расія, одумайся, ты одурела». Але ж у многім, што зда-

рылася, вінаваты і яны, расійскія дэмакраты, якія ў палоне эйфарыі ад перамогі над хасбулатаўскім парламентам не змоглі ў час зарыентавацца, прааналізаваць сітуацыю, нарэшце, зразумець, што многія мільёны збыдлых людзей, страціўшых не толькі палітычныя, а і маральныя арыенціры, могуць прагаласаваць за фашыстаў з камуністамі. Мала таго, яны, дэмакраты, не знайшлі для сябе нічога лепшага, як пачаць зводзіць памж сабой рахункі, разбегчыся па асобных партыях і блоках.

Можна было б, вядома, пра ўсё гэта гаварыць з меншым напалам, не надаючы апошнім расейскім падзеям такой увагі. Можна было б, калі б не грэзла неадчужная думка — чым усё гэта абярнецца для Беларусі, якая для пана Жырыноўскага /і ён пра гэта неаднойчы гаварыў/ не больш, чым адна з заходніх губерняў «Вялікай Расіі», як, дарэчы, і краіны Прыбалтыкі, кіраўнікі якіх ужо публічна выказалі сваю сур'ёзную занепакоенасць вынікамі выбараў у Расіі. Толькі нашы дзяржаўныя мужыкі нібы набралі ў рот вады...

А мо ім не да Жырыноўскага з Зюганавым, які, між іншым, таксама змагаецца за аднаўленне калі не Расійскай імперыі ў дарэвалюцыйных яе межах, дык Саветаў Саюза ў поўным яго аб'ёме? Што і казаць, ураду нашаму 14 снежня было гора, як ідыці, і, як сказаў адзін з выступаючых дэпутатаў, не ў аднаго міністра ўспалелі ад хвалявання далоні, калі гучаў даклад камісіі А. Лукашэнка — трапіць ці не трапіць ён у пералік карумпаваных асоб, прозвішчамі якіх, нібы з меха, сыпаў дакладчык.

Фактаў карупцыі, махлярства, ашукаўства ў асяроддзі ўладных і кіруючых структур і ў дакладзе А. Лукашэнка і ў садакладзе С. Антончыка, які, як я зразумеў, рабіўся ад імя апазіцыі БНФ, было прыведзена столькі, што ад аднаго іх пераліку, дальбог, становілася млосна. Сярод усёй гэтай мешаніны з прозвішчамі і лічбаў нельга было не заўважыць адной акалічнасці, нават тэндэнцыі — найперш нагрэла рукі на эканамічных цыркасах была партыя дзяржаўна-кампарту, якая з незвычайным спрытам і ўменнем пачала ствараць ценявую эканоміку, мафіёзныя кланы, — нібы займалася гэтым усё жыццё. А мо і займалася, толькі тайна, захоўваючы глыбокую канспірацыю?

У абмеркаванні дакладаў прыняло ўдзел шмат дэпутатаў. Я схільны пагадзіцца з прагучайшай з парламенцкай трыбуны думкай, што не апошняй прычынай з'яўлення ў нас карумпаванага чыноўніцтва з'яўляецца недасканаласць заканадаўчай базы, недапрацаванасць, аморфнасць, нават двуххвіліннасць многіх законаў,

да якіх вельмі падыходзіць народная прымаўка: «Закон, як дышла, куды павярнуў, туды і выйшла». Хіба сакрэт, што, напрыклад, большасць прадрывальных законаў, зноў жа з-за недасканаласці законаў, прабіваць сабе дарогу, падкупляючы чыноўнікаў, ад якіх, а не ад закона, усё залежыць. «Бярыць» яны і за менае, многімі іншае. І ў горадзе, і ў вёсцы.

Як я ўжо казаў, у дакладзе С. Лукашэнка і С. Антончыка была названа вялікая колькасць асоб, якія, на думку дакладчыкаў, пагразілі ў карупцыі. Тым не менш ў гэтых саіх нататках не назваў ніводнага прозвішча. І зрабіў гэта свядома. Бо той прававы нігілізм, які пануе ў рэспубліцы і які з такім імпатам выкрывалі А. Лукашэнка і С. Антончык, пакінуў свой след і ў іх сачыненнях. У кожнай спраўды прававой дзяржаве трымаюцца перш за ўсё непаканічы прыціпу — прэзюмцыі невінаватасці. Ніхто не можа быць аб'яўлены злачынцам без судовага прысуду. І, на мой погляд, можна было зразумець крыўду і абурэнне старшыні праўлення Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусі С. Багданкевіча, які ў дакладзе А. Лукашэнка быў названы ці не галоўным карумпцыянерам у банкаўскай сістэме рэспублікі. Некалькі разоў ён выходзіў да мікрафона з абъяржэннямі, назваўшы прыведзеныя дакладчыкам факты «базарнымі плёткамі», чым выклікаў незадаволенасць парламентарыяў. Плёткі гэта ці не плёткі, — пажажэ час, але лічу, што ў адным наш галоўны банк меў рацыю — нельга быць папярэднікам судовага разгляду публічна, на ўсю рэспубліку, называць чалавека злачынцам.

І яшчэ адна заўвага. У мяне асабіста выклікае пэўнае неўразуменне само стварэнне камісіі А. Лукашэнка. Яна, вядома, легітымная, бо была створана па рашэнні ВС. І ўсё-такі зарамоса пытаннем: чаму выкрывіць злачынстваў у дзяржаве павінна займацца парламенцкая камісія на чале з чалавекам, які нават не мае юрыдычнай адукацыі? Мала таго, з вуснаў некаторых дэпутатаў, якія прынялі ўдзел у абмеркаванні дакладаў, прагучалі прапановы надаць камісіі Лукашэнка статус пастаянна дзеючай. Цікава, чым тады павінны займацца міліцыя, КДБ, пракуратура, суды, падаткавая інспекцыя, нарэшце — Кантрольная палата Рэспублікі Беларусь, якой у гэтых пытаннях, як кажуць, усе карты ў рукі? І менавіта яна павінна была, на маю думку, выступіць на сесіі з падобным дакладам. Магчыма, ён бы не меў такога скандальнага і сенсацыйнага характару. Але ж мы здаўна ведаем: там, дзе многа шуму...

М. ЗАМСКІ

3 пошты тыдня

«ЗА ДЗЯРЖАВУ КРЫЎДНА...»

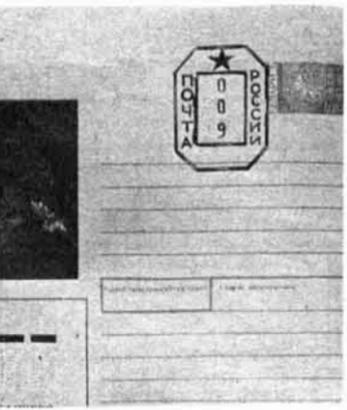
Даўно з'яўляюся падлісчыкам «Ліма». Ведаю, што часам вы краўнаеце і пытанні новай беларускай філатэліі. Дзякуй вам за гэта. Часцей за ўсё менавіта з вашай газеты можна было менавіта аб нечым новым у гэтай галіне.

Хутка Каляды, задумаў купіць некалькі паштовак. На паштовым аддзяленні N 2 г. Віцебска такія-сякія паштоўкі ёсць — і рускамоўныя, і беларускія. Апошнія аж занадта «інтэрнацыянальныя»: закрыты надліс — і ўжо нішто не скажаш, у якой краіне яны выдадзены. Аднак гэта асобная размова. Я ж вось пра што.

З-за частай адсутнасці беларускіх паштовых марак зараз устанавілі паштовыя машыны, якія ставяць брыдкія брудныя штэмпелі амаль што на паштовую канверта або паштоўкі. Якое ж было маё здзіўленне, калі на гэтым штэмпелі я прачытаў «Почта России»! А можа, я дарэмна абурваюся? Можа, ёсць ужо нейкі «саюз» расійскай і беларускай пошты, і няма аб чым хвалявацца? Хаця, уявіце сабе сітуацыю, калі б у Смаленску пачалі ставіць штэмпелі «Почта Беларусі», а ў Гродне «Poczta Polska», я думаю, рэакцыя ўсё ж была б. Да гэтага трэба дадаць і штэмпелі

з надлісамі нават не на дзвюх, а на адной расійскай мове. У Віцебску ў вялікай колькасці прадавалі і паштовыя карткі з надрукаванымі на іх паштовымі маркамі Расіі. Паспрабаваў іх паслаць — прайшло без праблем. Наступным разам можна паспрабаваць паслаць ліст з паштовымі маркамі Літвы або Эфіопіі — можа, і яны дойдуч? Беларускай пошце ж усё роўна.

Не думаю, што такія паштовыя машыны «Почта России» /і не ў адным жа экзэмпляры/ закупаюць у Расіі з мэтай нейкай правакацыі. Хутчэй за ўсё гэта наша бязмежная абьякавасць. Так, ёсць праблема, друкаваць уласныя паштовыя маркі цяжка і дорага /ды, здаецца, і не вельмі хочацца/, але ж і абьякавасць павінна мець нейкія межы. Хоць, не сакрэт, што такія «недарэчнасці» калекцыянеры адар-

вуць з рукамі, а за мяккой і залютай залюцаць, бо гэта ж не жартачкі: на адным канверце маркі дзвюх розных дзяржаў, /да таго ж штэмпель неіснуючай дзяржавы — СССР/ з надлісам толькі на замежнай мове. А, можа, і Гінеса патурбаваць прыйшоў час? Толькі вось у які раздзел трапіць Беларусь? Каб не было потым «за дзяржаву абідно».

С. ЯКАЎЛЁУ

г. Віцебск.

Кола дзеян

ГЕРОЯМ ВЫЗВОЛЬНАГА ЧЫНУ

На мінулым тыдні адбылася прэс-канферэнцыя Нацыянальнага арганізацыйнага камітэта па святкаванні ў Беларусі 200-х угодкаў вызвольнага паўстання 1794 года.

Старшыня аргкамітэта мастак М.Купава ва ўступным слове адзначыў, што, ушаноўваючы памяць герояў вызвольнага паўстання, адраджаючы нацыянальныя культурныя традыцыі і гістарычную памяць, мы ў нейкім сэнсе вяртаем запазыку перад сусветнай супольнасцю. Бо шмат дзесяцігоддзяў беларусаў за еўрапейскім сталом не было, не гучаў наш голас у сусветным хоры, — і цяпер мы маем не тое што патрэбу, а абавязак выказацца за ўсе гэтыя гады вымушанага маўчання.

Гісторык У.Емяльянчык гаворыў, што імперская і савецкая гістарычная навука трактавала паўстанне як выключна польскае, да Беларусі ніякім чынам не датычнае. Але гэта мана, прычым мана свядомая, палітычна накіраваная. На Беларусі вайсковыя дзеянні доўжыліся паўгода. Яны

ахапілі тэрыторыю Віленшчыны, Міншчыны, Магілёўшчыны. Недзе 30—40 тысяч /па розных крыніцах/ мясцовага люду выступілі супраць маскоўскіх акупантаў. Паўстанне мела вызвольны, агульнадэмакратычны і антыманархічны характар. Удзел у ім брала не толькі шляхта /што было натуральна/, але сяляне і мяшчане, вернікі ўсіх канфесій. Вядомыя словы Касцюшкі: «Я за адну шляхту кроў праліваць не збіраюся». Больш высокая мэта бачылася правадыру паўстання: «умацаваць дрэва Свабоды аж на берагах Навы».

Гісторык І.Саверчанка спыніўся на дзяржаўна-патрыятычным аспекце паўстання. Сцвярджаючы, нібыта Люблінская унія /1569/ паклала канец дзяржаўнасці Вялікага княства Літоўскага. Гэта не так. Шматлікія заканадаўчыя акты сведчаць, што да

самага знікнення Рэчы Паспалітай з палітычнай карты Еўропы Княства захоўвала свой суверэнітэт, незалежнасць ад Польскай Кароны. І ўвогуле правячыя колы Літвы /Беларусі і Жамойці/ глядзелі на Польшчу, як на саюзніка, навізанага жорсткімі абставінамі, пагрозай Масковіі. І кожным разам, як толькі гэтая пагроза крыху сцішвалася, Вялікае княства рабіла рашучыя захады на разрыў хаўрусу з Польшчай. У час вызвольнага паўстання ліцвіны змагаліся не за Польшчу, а за сваю дзяржаву.

Навуковец А.Мальдзіс пазнаёміў прысутных з нядаўнімі публікацыямі пра паўстанне Касцюшкі ў рускамоўным друку Беларусі /у прыватнасці — «Мы і время»/. Публікацыі, мякка кажучы, хамскія. У той час, як у Польшчы вядзецца сур'ёзная падрыхтоўка да святкавання 200-х угодкаў паўстання, у друку Польшчы выказваюцца слушныя меркаванні аб неабходнасці міжнароднага супрацоўніцтва ў гэтай справе.

Мастак Я.Кулік выказаў думку, што

ўшанаванне памяці Касцюшкі павінна паспрыць «дэсуарызацыя» Беларусі. Бо насуперак здароваму сэнсу слуга расійскіх імперыялістаў, на чым сумленні кроў барацьбітоў за незалежнасць нашай краіны, на Беларусі афіцыйна ўхваляецца як ледзь не нацыянальны герой. Берасцейскія ўлады нават збіраюцца ў бліжэйшы час аднавіць абеліск у гонар паходу Суворова «в западные области России в 1794 году».

Старшыні Беларускага згуртавання вайскоўцаў падпалкоўніку М.Статкевічу было зададзена пытанне: «Згодна надрукаванай у газеце «Свабода» інфармацыі, дзяржсакратар сп. Данілаў і Саўмін увогуле перашакавалі сёлета святкаванню Дня Беларускай вайсковай славы — чарговай гадавіны Аршанскай перамогі, бо гэце свята не падабаецца паслу І.Сапрыкіну. У лістападзе ў інтэр'ю газеце «Феміда» сп.Сапрыкін сказаў наступнае: «Сейчас готовится очень неприятная, как мне кажется, политическая акция в связи с 200-летием восстания Кос-

тошко. Все это отдаёт русофобией и мне очень не нравится». Ці не будучы і зараз урадавыя структуры Беларусі ставіцца да святкавання 200-х угодкаў паўстання, зыходзячы з дырэктывы расійскага пасла?» У адказ М.Статкевіч параіў сп.Сапрыкіну пацкавацца, што гаворыць той жа Данілаў, іншыя чыноўнікі Саўміна, народныя дэпутаты з ліку ветэранаў і камуністаў пра прэзідэнта Расіі Барыса Ельцына, пра расійскі ўрад, пра дзяржаўны лад Расіі — там ён сапраўды знойдзе тое, што «отдаёт русофобией» і павінна яму, як паслу Расіі, «не понравиться».

У сувязі з пытаннем: «Хто дапамагае і хто перашакадае дзейнасці аргкамітэта?» на прэс-канферэнцыі было прыгадана, што на прапанову надрукаваць спецыяльны календар, прысвечаны слаўным угодкам, ад кіраўніка аднаго выдавецтва пачулі: «Яшчэ адно святкаванне — і мы застанемся без нафты» /у сэнсе, не нервуіце Расію.../.

На заканчэнне журналістам была раздадзена праграма святкавання, распрацаваная аргкамітэтам.

В.БОГУШ

Памяркуем

ПАТРАБУЮЦЦА ЛІДЭРЫ!

Пачну з двух выпадкаў, што адбыліся на мяжы 70—80-ых гадоў. Як супрацоўніца літаратурнай рэдакцыі тэлебачання, я праходзіла курсы ўдасканалення, дзе пашыралі наш круггляд: чыталі лекцыі шмат па якіх галінах ведаў, у тым ліку і па эканоміцы. Лектар, наколькі я памятаю, — выкладчык адной ВНУ, чалавек яшчэ досыць малады, даводзіў нам рэчы, супрацьлеглыя таму, што мы прывыклі чуць, і, як на той час, надта крамольныя. Узброены лічбамі і фактамі, ён сцвярджаў, што эканоміка СССР у заняпадзе, абмалёўваў бязрадасную карціну будучага. Аўдыторыя выглядала прыгнетанай. Здавалася, што зараз увядуць дужыя малайцы і павядуць нашага разумнага лектара проста за турэмныя kraty.

Тады ўжо, праўда, за такое не вадзілі. Існавалі іншыя метады ўздзеяння на інашдумцаў. Пра адзін з такіх метадаў — другі выпадак — расказала мне выпадковая суседка па гасцініцы. Маладыя навукоўцы Гомельскага ўніверсітэта надумалі вылічыць, колькі працягне Беларусь на ўласных рэсурсах, калі стане незалежнай. Натуральна, спатрэбіліся эканамічныя дадзеныя, складаныя разлікі. Вынікам матэматычнай «зававы» сталася тое, што «вылічальнікаў» завезлі ў мясцовую псіхбальніцу і напілі імі супакальных уколаў. Органы бясекі, як вядома, не спалі і небяспеку секлі пад карань.

Вось я і думаю цяпер, калі самы час разгарнуцца нашым незалежнікам: дзе той небаязлівы лектар і чаму ён сёння не заняў сабой экран тэлевізара, як Гайдар ці Яўлінскі — у Расіі?

Дзе тыя гомельскія вучоныя, што прароча аперэдзілі падзеі, мадэлюючы нават не сённяшні — заўтрашні наш стан? Не хацелася б думаць, што здзелківы ўрок сістэмы назаўжды адвучыў іх самастойна мысліць і дзейнічаць.

Патрабуюцца лідэры! Катастрафічна не стае людзей, якія

спалучалі б у сабе інтэлект і характар, патрыятызм і палітычны талент, людзей, здольных аб'яднаць усе прагрэсіўныя сілы краіны пад бел-чырвона-белым сцягам.

Зноў спашлюся на прыклад суседзяў. Там не толькі спектр вясёленькі — ад Шунейкі да Жырыноўскага, ад Гаварухіна да Зюганова, але і колькасна намнога больш людзей яркіх, адметных, здольных на ўчынак. /Заўважым, між іншым, што там палітычныя «зоркі» неяк вельмі ж хутка знікаюць з небасхілу — хто на нары трапляе, хто ў нямыласць, але гэта ўжо іхняя праблема./

У нас жа, як кінеш вокам, карціна маласуцыяльная. І не таму, што няма Жырыноўскага /затое ёсць граф Прушынскі!/. У абедзвюх вярхоўных уладах пануе дзіўная безаблічнасць. Адны зацкаўлены, каб рабіць свае справы без лішняй рэкламы, другія «ціхія» па сваёй бяздарнасці. Трэцяя толькі і робяць, што самасцвярджаюцца «наадварот». Згадаем, як марна выдаткоўвае на агрэсію свой нерадавы тэмперамент А.Лукашэнка, як натхнёна выконваў «сацыяльны заказ» — капаў яму датэрміновым выбарам — Д.Булахаў, як згуртавана ішла ў наступ на спікера «маладзечанскага тройца».

На гэтым фоне прыкметна вылучаецца дэпутацкая апазіцыя БНФ — як слушнасцю канкрэтных прапановаў /якіх, аднак, ніхто не слухае/, так і агульнай скіраванасцю ў бок нацыянальных інтарэсаў і здаровага сэнсу. Не прэтэндуючы на ўсеахопнасць, мушу заплыніцца і на персаналіях. Выбар тут адвольны, чыста суб'ектыўны.

Па-ранейшаму ўпэўнена, з разуменнем гістарычнай перспектывы гне сваю лінію Зянон Пазняк. Уся складанасць у тым, што да яго, як мне падаецца, проста не дарос беларускі народ — як па ўзроўні самасвядомасці, так і па ступені прыняцця камуністычнай ідэі. Як той казаў, выпадак цяжкі...

Пры ўсёй дыпламатычнасці нажыў сабе ворагаў у абодвух станах Пётр

Краўчанка. У свой час ён першым з былой наменклатуры павярнуўся тварам да беларушчыны, але, мабыць, правяў болей ініцыятывы, чым некаму хацелася б...

Збіраецца з чужыны ехаць дадому прызнаны грамадскі дзеяч /у лепшым значэнні слова/ Г.Бураўкін. Свёжым вокам ён шмат што ўбачыць у нас па-іншаму.

У цяні прэм'ера пакуль што трымаецца М.Дзімчук /што значыць трапіць не ў тую каманду!/. Яго інтэлект і кіраўнічы вопыт яшчэ могуць паслужыць Беларусі.

З маладзейшых паслядоўна і пераканаўча адстойвае незалежнасць ідэі Л.Баршчэўскі. Хай бы хто падлічыў, колькі на яго душу ў ВС даводзіцца ветэранаў-адстаўнікоў і дэпутатаў-статыстаў. Цікавая атрымаецца прапарцыя.

Прыходзіць на памяць яшчэ колькі імянаў — асоб дзяржаўнага маштабу, безумоўна прыстойных і аўтарытэтных, але не схільных, закасаўшы рукавы, рабіць чорную работу, расчысціць дарогу ўоручу. От каб хто расчысціў, каб хто ўручыў ім уладу гатовенькай, тады б яны з годнасцю прынялі дар. А можа, час цяпер такі і ўлада такой вартасці, што толькі выбудзіцца аб яе, пашкадуеш потым сто разоў, а народ пры тым самым і застанецца?..

Верагодна, што дзясці спецыяльна выспяваюць іншыя патэнцыяльныя лідэры. Аднак паспрабуй праявіць вадзіцельскія здольнасці без руля! А руль той далёка-далёка, і людзей пры ім гусценька-гусценька... І ўсё не тыя.

Такое воль посткаланіяльнае бярыб'е. Тутэйшая звычайка сядзец угнуўшыся і ціха — як вынік падсаванага генафонду або вымушанай неразвітасці. Няшчасны народ, які не выгадаваў сабе адданых правадыроў і не спадзеецца на прарока ў сваёй айчыне. Няжужо сапраўды мае рацыю француз, што кожны народ варты свайго ўрада?..

Г.К.

Святлы

У ДЗЕНЬ ВЫЗВАЛЕННЯ

На беларускую зямлю прыйшло свята, якое будзе доўжыцца амаль год: паўстагоддзя назад пачалося вызваленне нашых гарадоў і вёсак ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Адным з першых, восенню 1943 года, быў вызвалены Хойніцкі раён. На слаўны юбілей у Хойніцы з'ехаліся былыя франтавікі і партызаны не толькі з нашай краіны, але і з іншых незалежных дзяржаў былога СССР. Арганізатары свята запрасілі таксама дзеячаў культуры і мастацтва — сваіх землякоў. Адгукнуліся мастакі Уладзімір Гардзеенка і Уладзімір Васюк, паэт Мікола Мятліцкі і іншыя. У наш няпросты час раённыя ўлады паклапаціліся аб тым, каб нягледзячы на ўсе цяжкасці, у гэты дзень панавала сапраўды святочная атмасфера. Былі наладжаны выстава мастакоў-землякоў, сустрэчы ветэранаў са школьнікамі, ушанаванне памяці загінуўшых «салдацкая каша» ў лясным кутку, урачысты вечар і святочны канцэрт...

Падчас урачыстасцяў адбылася і яшчэ адна значная падзея — прэзентацыя дабрачыннага фонду «Палескі смутак», нядаўна зрэгістраванага Міністам Беларусі. Прэзідэнт фонду, паэт М.Мятліцкі, разам з ветэранамі-вызваліцелямі пабываў у сваёй роднай вёсцы Бабчына, пасля чарнобыльскай катастрофы адселянай, пакінутай людзьмі. Галоўнай задачай новага фонду будзе якраз зберажэнне, захаванне гістарычнай і культурнай спадчыны такіх воль страчаных для нас вёсак, а таксама дапа-

мога літаратарам, мастакам, кінематографістам у стварэнні твораў пра наступствы, што нясе нашай зямлі Чарнобыль...

Жудаснае ўражанне пакінула ў ветэранаў наведанне Бабчына. У 1943 годзе, пасля двухгадовага панавання фашыстаў, іх сустралі тут з радасцю, у вачах людзей свяцілася надзея, што на папярэдніх будзе пабудавана новае, імяславнае жыццё. Цяпер жа, на васьмі паслячарнобыльскі год, іх не сустраў ніхто. Толькі пустыя, дабротныя, пабудаваныя на гады, хаты.

— Пэўна, праз дзесяцікі, сотні гадоў сюды зноў вернуцца людзі, — сказаў Мікола Мятліцкі, — але для майго пакалення гэта зямля страчана назавсёды... Таму мы і хочам захаваць для нашых нашчадкаў памяць пра яе, пра тое, якой яна была, пра тых, хто на ёй жыў. Каб ведалі людзі, што вяртаюцца яны не на голае месца...

Фонд толькі пачынае сваю дзейнасць. Для тых, хто хацеў бы дапамагчы фонду ў яго станаўленні, паважам разліковы рахунак, на які можна перавесці сродкі — 700711 у АКБ «Беларускі народны банк» г.Мінска, код 765, фонд «Палескі смутак».

На здымках: дырэктар раённага краязнаўчага музея, ветэран вайны А.Зелянкоўскі і М.Мятліцкі падчас прэзентацыі; ветэран ля пакінутай хаты, дзе нарадзіўся паэт.

Фота І.БАРЫСАВА

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Да чытачоў «ЛіМа» ў далёкім замежжы

У рэдакцыю працягваюць звяртацца нашы замежныя суайчыннікі з просьбамі прыняць падпіску на «ЛіМа», альбо з пытаннямі — як усталяваць трывалы кантакт з нашай газетай. Гэта, у прыватнасці, складае змест ліста Зінаіды Кадняк з Аўстраліі, звароту варшаўскага агенцтва «Ars Polona»...

На жаль, сваімі сіламі праводзіць падпіску рэдакцыя не можа. Але выйсеце ёсць. Падпісачца на «ЛіМа» у ЗША, Аўстраліі, Заходняй Еўропе, іншых краінах свету можна праз фірму «East View Publications», з якой наша рэдакцыя заключыла пагадненне аб супрацоўніцтве.

«EVP» — аўтарытэтная фірма, якая займаецца распаўсюджаннем газет, часопісаў, кніг, што выдаюцца ў новых незалежных дзяржавах — былых рэспубліках СССР. Той факт, што перыёдыка і кнігі з Беларусі, Украіны, Расіі для Бібліятэкі Кангрэса ЗША пастаўляе менавіта «East View Publications», сведчыць пра тое, што і рэдакцыя, і нашы чытачы займелі надзейнага партнёра.

Падаём яе адрас:
East View Publications, Inc
3020 Harbor Lane North, Minneapolis, MN 55447, USA
Tel: /612/550-0961 Fax: 559-2931
E-mail: eastviewOmr.net
Toll-free in USA: 1-800-477-1005

ХТО ДАПАМОЖА НАСТАЎНІКУ

Ва ўсе гады савецкай улады настаўнікі фармальна знаходзіліся ў пашане. Кампазітары, выконваючы палітычны заказ, складалі пра іх песні, самыя славутыя рэжысёры ставілі кінафільмы, дзяржава прысвойвала ім ганаровыя званні. На самай жа справе савецкі настаўнік заўсёды знаходзіўся на адной з ніжэйшых прыступак сацыяльнай лесвіцы.

У «ЛіМе», помню, быў некалі надрукаваны нарыс выдатнай нашай пісьменніцы Веры Палтаран пра сельскіх настаўнікаў, якія вымушаны былі разрывацца паміж школай і хатняй гаспадаркай — агародам, жыўнасцю, без якой на мізэрную зарплату было не пражыць. А, між тым, нядаўна я вычытаў у адным артыкуле, прысвечаным жыццю дэвалюцыйнага настаўніцтва, што, аказваецца, вясковому настаўніку тады забаранялася мець падсобную гаспадарку, каб яна не замінала яму выконваць яго прафесійныя абавязкі. На сваю зарплату тагачасны настаўнік мог утрымаць сям'ю з чатырох чалавек, ды яшчэ наймаць эканомку, кухарку, горнічную або гувернантку для сваіх дзяцей. У час летніх вакацыў настаўнікі за кошт дзяржавы маглі рабіць падарожжа па культурных мясцінах Расійскай імперыі, а таксама па святых месцах за яе межамі /Канстанцінопаль, Палесціна, Рым і г.д./.

З той публікацыі я ведаў і пра такі цікавы факт: у 1913 годзе зарплата настаўнікаў, як і ўсёй інтэлігенцыі, у 20 разоў перавышала зарплату людзей, што займаліся фізічнай працай. Хоць і заробак рабочага, заўважым, быў па тым часе

не такі ўжо і малы. За грошы, заробленыя за дзень, можна было купіць на рынку 2—3 кілаграмы мяса ці літр гарэлка.

Пасля грамадзянскай вайны, у дваццатай гады, матэрыяльны стан настаўнікаў хоць і пагоршыўся, але ўсё роўна яны належалі да высокааплачываемай катэгорыі грамадзян.

Варта адзначыць і такі факт — сярод настаўніцтва ўжо савецкага перыяду па першым часе працягвала захоўвацца старая традыцыя, паводле якой прафесія настаўніка лічылася чыста мужчынскай. Пра гэта сведчыць і фотаздымак, які я прыкладаю да свайго артыкула. Зроблены ён у 1929 годзе на Мінскіх настаўніцкіх курсах. Сярод 72 слухачоў, трапіўшых на фотаздымак, толькі 17 жанчын /сярод іх і мая бабуля/.

Да пачатку Айчынай вайны ў педагагічных калектывах школ было ўжо жанчын палова. Сёння яны складаюць пераважную большасць настаўнікаў.

Чаму адхінуліся ад гэтай прафесіі мужчыны? Думаю, у першую чаргу з-за нізкай аплаты працы настаўніка.

Мужчына ўсё-такі заўсёды быў асноўным кармацэлем сям'і. Да 1990 года зарплата выкладчыкаў сярэдніх школ, тэхнікумаў і вучылішчаў была ўжо на 25 працэнтаў ніжэйшай за сярэднюю зарплату па рэспубліцы.

У 1991 годзе пасля рабочых страйкаў, Вярхоўны Савет, відаць, з-за боязі таго, што да іх далучацца і настаўнікі, прымае закон «Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь». У яго 34-м артыкуле пішацца, што: «сярэдняя стаўка зароботнай платы педагагічных работнікаў установаў не ніжэй сярэдняй зарплаты служачых у прамысловасці...» Здавалася б, добра?

Але настаўнікі рэспублікі зарана радаваліся. Амаль тут жа Вярхоўны Савет прымае пастанову, паводле якой нагаданы артыкул 34-ы і першая частка артыкула 37-га, дзе гаворыцца аб выдаткаванні на патрэбы адукацыі 10 працэнтаў дзяржаўнага бюджэту, будуць уведзены ў дзеянне з 1 студзеня 1994 года. Праўда, сям'яе-такое павышэнне зарплат у рэспубліцы, што павінна было неяк кампенсаваць шалёны рост інфляцыі,

не абмінала і настаўніцкі корпус, але ўжо ў верасні 1992 года зарплата падработнікаў складала ўжо 65,3 працэнта ад сярэдняй зарплаты служачых, занятых у прамысловасці.

Нікая зарплата, сацыяльная няроўнасць першымі штурхнулі на аб'яўленне страйка настаўнікаў сталічнай сярэдняй школы N 160. Сярод іх патрабаванняў было і такое: неадкладна ўвесці ў дзеянне нагаданы вышэй 34-ы артыкул Закона аб адукацыі.

Каля пяцідзясяці педагагічных калектываў Мінска гатовы былі далучыцца да бастуючых калег, але афіцыйны прафсаюз настаўнікаў, які, як і ўсе савецкія прафсаюзы, заўсёды з'яўляўся паслушным правядніком дзяржаўнай палітыкі, зрабіў усё магчымае, каб сарваць гэтую забастоўку. Старшыня прафсаюза Т.Чобатава затлуміла галаву настаўнікам рознымі абяцанкамі, якія зводзіліся да таго, што, калі ўрад не павернецца нарэшце да іх тварам, не прыме захадаў да паліпшэння матэрыяльнага становішча школьных работнікаў, яна першая заклікае іх да забастоўкі.

Але патрабаванні педагагічных калектываў, фактычна, так і не былі задаволены, хоць спадарыня Чобатава і вяла, дарчы, шырокарэкламаваныя ў друку, перамовы з прадстаўнікамі ўрада. Пасля заспакаення настаўнікаў ім трохі павышаюць зарплату, але і пасля гэтага ў снежні 1992 года яна складала 92 працэнта, а ўжо ў студзені 1993 толькі 84,7 працэнта ад сярэдняй зарплаты служачых, што працуюць у прамысловасці.

Каб пракарміць свае сем'і, многія настаўнікі вымушаны браць на сябе дадатковыя нагрузкі. Сёння ў рэспубліцы на кожнага настаўніка прыпадае ў сярэднім па 1,6 стаўкі, што, па-першае, негатыўна адбіваецца на якасці выкладання, а, па-другое, такая праца на знос вядзе да нервовых стрэсаў, розных хвароб.

Бывае, можна пачуць ад недаведчаных людзей, што яны, настаўнікі, знаходзяцца ў прывілеяваным становішчы, бо маюць магчымасць адпачыць у час летніх канікул. Але вось вам такая лічба /праўда, яна васьмігадовая даўнасці, але, думаю, не зменшылася/ — больш як 60 працэнтаў выкладчыкаў мужчын, не толькі агульнаадукацыйных школ, а і вышэйшых навучальных устаноў, тэхнікумаў, кожнае лета выезджаюць на заробкі — узводзяць у сельскай мясцовасці дамы, жывялагадоўчыя памяшканні, іншыя гаспадарчыя аб'екты, адным словам, ператвараюцца ў шабашнікаў.

Можна толькі ўявіць, як цяжка ім потым пераклацца на выкладчыцкую, педагагічную працу.

Набліжаецца новы 1994 год, але мы, настаўнікі, не маем ніякай упэўненасці ў тым, што Закон аб адукацыі будзе ўведзены ў дзеянне ў поўным аб'ёме. Зноў мы пачнем спасылка на эканамічныя цяжкасці ў рэспубліцы. Хіба што падкінуць чарговую падачку, каб неяк пагасіць гаснучае вуголле незадаволенасці сваім становішчам сярод настаўнікаў Беларусі.

Па ўсім відаць, што нашаму ўраду непазрэдна Міністэрства адукацыі непатрэбна школа, якая ў стане выхаваць свядомае дэмакратычнае мысленне, аддае ідэалам адраджэння дзяржавы маладое пакаленне. Усё робіцца для таго, каб пакінуць старыя формы навучання, заснаваныя яшчэ таталітарнай сістэмай. Адсюль і здэк, які многія дзесяцігоддзі чыніцца над настаўніцкім корпусам рэспублікі.

А.ГАЙКО,
настаўнік, старшыня свабоднага прафсаюза школы-гімназіі N 153 г.Мінска

З пошты "ЛіМа"

ВЕЧНЫ АГОНЬ

Кожны раз, калі я праезджаю плошчу Перамогі, успамінаю пра Вечны агонь, які гарыць тут, на адной з галоўных плошчаў Беларусі. Вечны агонь — ён стаў нашым сімвалам, глыбокі сэнс якога мы яшчэ не зразумелі. З маленства нам вучылі, што агонь гэты запалены ў гонар усіх змагароў за светлыя ідэалы рэвалюцыі і марксізму-ленінізму. З яго спрабавалі зрабіць стода, да якога мы павінны былі з пакланеннем прыносіць свае ахвяры — кветкі. Я не хачу, каб мяне зразумелі так, што я выступаю супраць змагароў за Радзіму і заклікаю не шанавачь памяць тых, хто склаў свае галовы за сваю зямлю і народ. Я хачу сказаць зусім пра іншае. І найперш хачу сказаць, што сапраўдны сімвал нашага народа не Пагоня, а Вечны агонь. Той, хто добра знаёмы са Святым Пісаннем, зразумее мяне.

Наш народ мае вельмі складаны і трагічны лёс. Увесь час зямлю нашу нехта заваяўваў, нехта з некім біўся. У рэшце рэшт, мы апынуліся ў стане эмігрантаў на сваёй зямлі. Мы прыгнечаны і прыніжаны. Што здарылася? Чаму нам выпаў гэты лёс? Нашы гісторыкі і мысліцелі спрабавалі знайсці адказ на гэтае пытанне, але нічога зразумелага не сказалі. Давайце зірнем, што скажа нам Біблія.

У Бібліі няма канкрэтнага звароту да беларусаў, але кніга гэтая дадзена ўсім народам, у тым ліку і нам. Ды шмат якія сітуацыі, што там апісаны, добра нам знаёмыя. Так, чытаем у Другазаконні, 28 раздзел 43 і 44 вершы: «Прыхадзь, які сярод цябе, будзе ўзвышацца над табой вышэй і вышэй, а ты апускацца будзеш ніжэй і ніжэй.

Ён будзе даваць табе пазыку, а ты не будзеш даваць яму пазыку; ён будзе галавою, а ты будзеш хвостом». Ці не знаёма нам гэта? Прадстаўнікоў якое нацыянальнасці найменшы працэнт сярод нашых бізнесменаў і кіраўнікоў і найбольш сярод рабочых і сялян? Ці не беларусаў? Чытаем у 20-м вершы: «Пашле Госпад на цябе пракляцце, узбурыць і няшчасце ва ўсякай справе рук твоіх, якую не станеш ты рабіць, дакуль не будзеш вынішчаны, — і ты хутка загінеш за злыя справы твае, за тое, што ты пакінуў Мяне». Мы шукаем выйсця з крызісу, адну эканамічную праграму замяняем другой, сацыяльную эканоміку перааробляем на рыначную, ды ўсё дарма. І не будзе ніякага плёну ад працы нашае, бо мы не ведаем галоўнага. А ці не

пра нас гэта пісаў прарок Аггей /1:6/, які нават і падумаць не мог, што некалі будзе такі народ — беларусы, бо жыў дзве з паловай тысячы гадоў таму: «Вы сеце шмат, а збіраеце мала; ясе, але не да сытасці; п'яце, але маеце смагу; апранаецеся, але не сарваецеся; хто зарабляе плату, зарабляе яе дзеля дзіравага гаманца». Як усё дакладна сказана! Пра нашу безгаспадарчасць, і пра дэфіцыт, і пра інфляцыю. Прачытаем цяпер 45 верш 28 раздзела Другазаконня: «І прыйдуць на цябе ўсе праклёны гэтыя, і будуць пераследаваць цябе, і насягнуць цябе, пакуль не будзеш вынішчаны, за тое, што ты не чуў голаса Госпада, Бога твайго, і не захоўваў заповедзяў Яго і пастаной Яго, якія Ён заповедаў табе». А цяпер у прарока Амоса ў 4 раздзеле 9 вершы прачытаем: «Я паражаў вас іржою і свяснасцю хлеба, і мноства садоў вашых, і вінаграднікаў вашых, і смокваў вашых, і аліўных пажэрлі вусені, — і пры ўсім гэтым вы не наварнуліся да Мяне, кажа Господзь». Хоць наш народ і не вырошчвае вінаград і смоквы, але сэнс гэтых радкоў відавочны. Але мы ў сваім гаротным стане гатовы абвінаваціць усіх, толькі не сябе. Вінаватыя маскалі, жыды, ляхі, — усе вінаватыя, што нам так кепска, толькі мы не вінаватыя.

Усе мы енчым, што жыць нам цяжка, але гэта не можа ісці ні ў якое параўнанне з тым, што нас чакае. Прыйдзе Дзень суда Ісуса Хрыста, калі Ён будзе судзіць на-

роды і паставіць праведных на правы бок, грэшнікаў — на левы. У Евангеллі Мацвея /25:41/ пра гэта напісана: «Тады скажа і тым, што налева: ідзеце ад Мяне, праклятыя, у агонь вечны, прыгатаваны д'яблу і ангелам ягоным». Вечны агонь — гэта пекла. І наш народ мае жахлівы сімвал.

Нехта называе Адраджэнне нашага народа чацвёртым, нехта — пятым. Ці адродзіцца народ наш зараз? Ці не згіне яго мова, культура? Чаму мы не мелі поспеху раней, чаму гінулі нашы культурныя здабыткі, разам з лепшымі сынамі і дочкамі нашай зямлі? Можна, таму, што забыліся на словы Госпада: «Нічога без Мяне не можаце рабіць?»

І, нарэшце, галоўнае пытанне: «Што рабіць?» Святое Пісанне дае нам адказ вуснамі Апостала Пятра /Дзеянні, 3:19/: «Дык пакайцеся й наварніцеся, каб былі зняты з вас грахі вашыя». Гісторыя ўжо ведае прыклады выратавання пэўных народаў. У кнізе прарока Іоны ў 3-м раздзеле апісана, як асірыйскі народ пакайўся ў сваіх грахах і быў выратаваны: «І ўбачыў Бог справы іх, што яны сыйшлі са злога шляху свайго, і пашкадаў Бог аб навалі, аб якой сказаў, што навядзе на іх, і не навёў».

Я разумю, што ёсць шмат скептыкаў, якія ставяць пад сумненне існаванне Бога. Я павінен сказаць, што яны вельмі памыляюцца. Я штодзённа, у тысячах жыццёвых дробязяў пераканваюся, што гэтыя скептыкі памыляюцца. У Госпадзе я знайшоў вырашэнне ўсіх сваіх праблем. Я знайшоў спакой душы і упэўненасць у прышласці. Хаця я быў грэшнікам, але з ласкі Бога я атрымаў той скарб, які

прагнуць знайсці шмат якія людзі, і не знаходзяць, бо не там шукаюць.

Калі ты, дарагі чытач, шчыра шукаеш праўду, ты можаш знайсці яе. Для гэтага ўтвары малітву да Бога: «Дарагі Господзь, Айцец наш нябесны, я дзякую Табе за ласку і любоў да людзей. У імя Ісуса Хрыста прашу Цябе: даруй мне грахі мае, пашлі мне Слова Тваё святое, адкрыйся мне, каб мне ўбачыць Цябе. Господзь, прашу Цябе: дзейнічай у маім жыцці, вырашы ўсе мае праблемы, дай мне здароўе фізічнае і духоўнае. Слава Табе, Трыадзінаму Богу, Айцу, Сыну і Духу Святому. Амін». Гэтую малітву ты можаш узвесці да Бога ў любы зручны для сябе час, у любым месцы; можна зптам, можна ўголас, можна ў думках. Можаш паўтарыць некалькі разоў, але колькасць мала што дае, галоўнае — перад Богам шчырасць, дух пакаяння. /Прачытай ў Лукі 18:9-14 прыпавесць пра фарысея і мытніка/. Можаш быць упэўнены — Господзь дапаможа.

Калі з'явіцца жаданне болей даведацца пра Бога, пра выратаванне, якое Ён нам абяцае, прыходзь у Беларускае Евангеліскае Царкву. Нас можна знайсці штоаўторка з 18 да 20.30 у бібліятэцы імя Пушкіна /2-гі паверх/, якая знаходзіцца па вул. Гікалы, 4 /каля ЦУМа/. З кастрычніка ў нас будзе магчымасць праводзіць набажэнства ў нядзелю з 17.00. Калі ёсць пытанні, пішыце: 220117, Мінск, Любімава, 21-56, або тэлефонуіце: 70-89-87. Хай дабраславны Вас Господзь.

Андрусь ДЫЛЮК,
студэнт-завочнік Беларускага біблейскага інстытута

...Рэчы насыляюць чалавечы свет, яго рэчаіснасць, і жыццё чалавека цяж і рэчышчы, абумоўленыя рэчамі, не могуць выціліцца з-пад іванга ўплыў і не могуць заставацца там, дзе застаюцца яны.

Страчваючы рэчы, чалавек сіраеце, нібыта страчваюцца яго стрычкі двайнікі, і набытае новае магымасці ў новай сусветнасці з ім.

Чалавек трымаецца за рэчы, як за парэчкі, і яшчэ невядама, хто болей каго не хоча адпусціць ад сябе — ці ён іх, ці яны яго.

/Алесь Рэзанаў. «Рэчы»./

Айра дзяцінства, сфармаваная ў бацькоўскай хаце, відаць, застаецца, застывае нязменнай у эфірнай прасторы. Мабыць, таму спалучэнне з атрыбутамі твайго крэўнага паходжання дае нечаканы ўздым эмацыянальнай энергіі — ці то пасля наведвання музея, дзе ты пабачыў зелянелыя бязены і хамуты, ці то падчас спевай гурта «Ліцьвіны», ці то гартуючы альбом М. Раманюка...

Дома, аднак, ты даўно ўжо не раўнапраўны насельнік, а — прышлелец. Звычайна бракуе часу, каб узнавіць цяжка страчаную повязь з домам. Чагосыці будзе не стаць заўсёды...

асверам, садок з вуллямі /пчолы перавяліся на другі год пасля смерці дзеда/. У хаце — усё цалае: печ, печка, сярэднявечныя даўгі лавы, столкі, шафы, кросны, начынне; у сэнцах — арэхавае драбіны, кублы, цабры, саганы, кошкі, начоўкі, жорны... На гарышчы — пэўнага прызначэння кацёл, змеявік, ёмістасці... І адзённае: безліч фартухоў, «сачкаў», нейкіх узораў, вышытых на кавалках матэрыялу; спраўных яшчэ кажухоў аўчыных. І асабліва ўражвала — не так прыгоствам, як «удобствам» — дзедава суконная шэрая бурка, пашытая да вайны парозюскім шаўцом Іцхакам Зейдкам адмыслова дзеля выездаў зімой у пушчу /у прыбелавежскія балоты, па сена, якое там загаўлялі/. Казалі, дзед у

«штурмам» помніка Леніну, дык мне пашэнціла падаваць той самы шкілет... Пасля палаў на відэазалі, але не арыштавалі...

Каб нацыя мела свой твар, ёй патрэбны музей. У нас праблема музеяў. Я ведаю музеі і сталічныя і мясцовыя — духу Народа ў іх няма! У іх — ганаровыя граматы і медалі, сцягі і «кубкі», а сапраўднага духу народа — няма. Што сабрана ад «польскага часу», тое яшчэ захоўваецца, а глыбей — нічога няма. Работнікі музеяў пасля вайны амаль нічога і не сабралі... Патрэбны пэўныя тыпы музеяў. Музей саломкі, напрыклад. У нас такія брамы XVIII стагоддзя... Пярліны. Ні ў воднага народа няма такіх... А літоўцы зрабілі музей бурштыны... Хіба што нашыя літаратары паспелі стварыць свае музеі? Мастакі ж на сёння не маюць нават карціннай галерэі. Няма куды весці дачку-школьніцу, каб паказаць у м у з е і гісторыю Беларусі. Такого музея няма...

Ці тое ж — праз карціны. Бо калі гэта народ, дык яго станаўленне павінна быць адлюстравана ў мастацкай творчасці. Украінцы выдаюць альбом «Украінскае сяселле», а мы такога не выдалі — таму што мастакі не лічаць патрэбнымі такія з'явы фіксаваць...

— Можна, ім «не давалі» гэтага рабіць?

— Партыя сапраўды імкнулася ўсіх творчых людзей выраўняць у адзін рад. Распрацоўваліся адныя і тыя ж тэмы, «нацыянальнае» лічылася толькі формай... Але ўсё залежыць ад памкненняў асобы. Я — «палявік». У тыя часы формай творчарэіснавання для мяне была палявая работа /прафесіянальна выраз: азначае непасрэдна збор эмпірычнага навуковага матэрыялу, які яшчэ нідзё нікім не фіксаваўся, і ўвод яго ў навуковы ўжытак. — Ю.З./ Я тады ўсведамляў сваю місію найперш як місію збіральніка эмпірычнага матэрыялу з этнаграфіі беларусаў, фіксуючы яго ў дзёніках, апісаннях, фотаздымках, картатэках; урэшце, збіраючы аўтэнтычныя рэчы. Магчыма, збіральніцтва было аддадзена зашмат увагі і высылкаў — нашмат больш, чым для сістэматызацыі і асэнсавання сабранага, — але я, прынамсі, ведаў, што пасля мяне застанецца і н ф а р м а цы я пра рэчы, зафіксаваныя, не згубленыя, застанецца памяць пра традыцыйную культуру /найперш, матэрыяльную/ — для далейшай апрацоўкі, асэнсавання тымі, хто прыйдзе пасля мяне...

У крамных вітрынах пабыстаўляны рэчы — мо для сустрэчы, а можа, для развітання.

Нібы ля сваіх дарагіх нябожчыкаў, мы спыняемся каля іх, аглядаем іх, убіраем іх у душу і ў памяць.

І адчуваем, хвалюючыся, што з імі нас звязвае тайнае падабенства, бы некалі, напачатку, калі бог тварыў свет, мы былі гэтаксама рэчамі і будзем некалі зноў.

Усё, чым багаты мы, — гэта рэчы, і ўсё, перад чым мы аказваемся багамі, — яны...

/Алесь Рэзанаў. «Рэчы-ІІ»./

У майстэрні-музеі — спрэс аўтэнтычныя, сабраныя з усёй Беларусі рэчы — прадметы традыцыйнай культуры: ёсць і дзівосныя вырабы з саломкі, званы і збанкі, драўляныя лялькі, скульптура, маляванкі. Апроч рэальных рэчаў, ёсць рэчы ідэальныя, рэчы-інфармацыя: фотазбор, негатывы, апісанні, картатэка па розных праявах традыцыйнай культуры ў Беларусі. Напрыклад, пахавальны абрад зафіксаваны толькі Міхасём Раманюком: афармленне магі і дамавін /можа прачытаць цікаўным лекцыю «Арнамент дамавін»/, апусканне нябожчыка ў магілу, эмсціва жаночага клуначка «на смерць» /а гэты звычай і па сёння вядзецца ў вёсках, і што ты можаш адчуваць, пачуцьшы раз ад маці, што яна падрыхтавала ўжо свой «клуначак», і ён будзе ляжаць вунь там?../. Дарэчы, незмяняльны на працягу стагоддзяў пахавальны абрад адлюстроўвае, можна сказаць, самую сутнасць традыцыйнай культуры — унікальнай, непадлеглай модзе і тыражаванню культурнай традыцыі. За гэтыя яе якасці Міхась Раманюк і прыкіпеў да вёскі...

А пачыналася ўсё з 2-га курса Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута /факультэт джаратыўна-прыкладнага мастацтва, спецыяльнасць «мастак-мадэльер»/. Тады, пры канцы 1960-х, Міхась з'ездзіў у адну з першых этнаграфічных экспедыцый на поўнач Гродзеншчыны. Хоць сказаць «экспедыцыя» было б, відаць, нацяжкай: проста вандроўка апантаных, захопленых ідэяй збору «наро-

(Працяг на стар. 14 - 15)

ГАСПАДАР ГРААЛЯ

КУЛЬТУРАЛАГІЧНЫ НАРЫС-ЭСЭ

Першапачаткова гэты нарыс меў назву «Галерэя Міхася Раманюка». У сэнсе — галерэя жанчыны... А пачынаўся прыблізна так: «...Гэтыя жанчыны пераследуюць мяне неадступна: як бы ні сталі прывычнымі іх твары, як ні знаёмыя іх іпастасі, прытоеныя ўсмешкі, драбніцы апараты, — усё роўна яны зноў і зноў пераможна займаюць сцены майго новага гарадскога жылля і — глядзячы пакепліва на свайго гаспадара, іх паклонніка і палонніка, уладальніка гэтай папяровай ГАЛЕРЭІ...» Ды потым я выпадкам глянуў на тыраж гэтай рамантызаванай галерэі і — затрымаўся: «Набрана на НТП. Падпісана да друку 20.12.90. Тыраж 960 экз. Цана 8 р. 50 к. Выдавецтва «Польмя» Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь». «Рекламнае выданне» мела назву «РОМАНЮК Міхась Федоровіч. БЕЛОРУССКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОСТЮМ... На беларускамоўнай мове». Вось тады я і зразумеў, што, бадай, «галерэі» ў 960 камплектах карцін не хопіць нават для выкладчыкаў культуры і іншых мастацтвазнаўчых дысцыплін Беларусі, не тое што — для «паклоннікаў і палоннікаў»... Дык ці варта было абмяжоўвацца гэтай загадка асуджанай на бібліяграфічную рэдкасць — разлічанай на «аднаго дзесяцітысячнага» жыхара рэспублікі — галерэй?

Таму давялося парываць у сваім папярочным загашніку і — вывалачы на свет божны сціслыя фрагменты думак з нагоды ПАЧУТАГА — запісы пасля наведвання лекцыі Міхася РАМАНЮКА. Да ведама грамады: Міхась Раманюк — кандыдат мастацтвазнаўства, «беларускі сав. мастацтвазнавец, этнограф і мастак» /ЭЛІМБел, т. 4, с. 495/, загадчык кафедры тэорыі і гісторыі мастацтва Беларускай акадэміі мастацтваў, з чэрвеня г. г. — прафесар. Аўтар унікальнай этнаграфічнай працы-альбома «Беларускае народнае адзённае» /1981 г./.

Мы ўсе — раўнапраўныя ўладальнікі спадчыны. Кожны з нас, нашчадкаў беларускага роду, можа ў аднолькавай ступені разлічваць на ўладанне спадчынай пакаленняў, прылучэнне да справаветнай культурнай традыцыі. Перад продкамі няма лепшых і горшых нашчадкаў, усё — роўныя.

Трэба толькі захацець быць моцным, і ты адчуеш, як твая існасць стане напайняцца спадчынай. І не будзе канца-спынку гэтай напайненню, бо яно — бясконцае. Бо ты, хто захацеў стаць моцным, таксама робішся бясконцым.

Усё што-кольвек матэрыялізаванае і адухоўленае, што атачала наша дзяцінства, — выпраменьвала на нас хвалі, сугучыныя з Космасам... Драўляны ложкак, нізкая столь, печ, смальнякі пад печку; зустая трава ўлетку пад нагамі, манументальныя сугробы ў зімку; цёплыя сырадой і пазмянае сена; сабака з катом; развораная ўвосень глеба, з якое выпадаюць белыя камы бульбы; бабульчыны апавяды пра вайну, пра паню, пра бежанства ў 1914 годзе, пра царкоўнапрыходскія школы, у якіх за адзін год вучыліся чытаць і пісаць... Сваркі бацькоў, якія на чымсьці не пагадзіліся... Усё гэта — дух цябестварыўшай рэчаіснасці, пшчотная айра дзяцінства.

Застаецца толькі адно: усёчасна вяртацца дамоў. Бо ён яшчэ стаіць, наш Дом, яшчэ жывыя і дышаюць яго насельнікі — нашы бацькі-вяскоўцы... Усё як і раней: узыход і заход сонца, млоснае поле, ток мовы... Усё-такі глыбінны, субстанцыйны сэнс маюць для быцця чалавечага гэтак званыя канстанты нашага існавання, тое, што не мяняецца. Нездарма англічане так шануюць свае традыцыі ад часоў тых; такія кансерватары ў сферы побыту і нормаў; невыпадкова дзяржаўнай рэлігіяй Японіі ажно да сярэдзіны XX стагоддзя быў справаветны паганскі сінтаізм; не адпустога ж у Кітаі сучасным існуючым нязменнымі культы старажытных эпох, жывыя даасізм, канфуцыянства, дзэн... Добра, калі табе ёсць куды вяртацца.

Ты, урэшце, маеш права стаць «жыхаром свету» хіба толькі пасля таго, як застанеш адзін на гэтай зямлі. Сусветнасць — стан душы ўжо адзіночкі, страціўшы сваіх родавых папярэднікаў — бацьку і маці — людзей. Пакуль ты ў повязі з бацькамі, пакуль ты чуеш іх жывыя галасы — ты не можаш пачувацца жыхаром свету. Ты — трошкі вышэй...

Што й казаць, небяспечным я аказаўся студэнтам: каб заміж стараннага занатоўвання слоў лектара — занатоўваць уласныя рэфлексіі ад слоў лектара... Ды ці трэба тлумачыць, што і ў аўтарскім стылізаваным дзёніку — усё-такі словы лектара, толькі трансфармаваныя, вядома, да ўзроўню майго асабістага бачання жыцця.

...Але як я апынуўся ў мініяцюрнай лекцыйнай зале БАМА на лекцыі М. Раманюка /прысвечанай «інтэр'еру жылля беларусаў»? — нават і не памятаю. Пэўна, ногі самі прывялі. Для нас, блудных сыноў вёскі, у гэтым спрэс прадказальным горадзе шмат што адбываецца бессядома, «само». Асірочанае лібіда /па К. Юнг, а не па сп. З. Фрэйду! / шукае вяртання да любімых сілкавальных рэаліяў, да таго свету, з якога ты выйшаў у «адкрыты Космас» здэградаванай, але прыцягальнай цывілізацыі. І вось ментальна ты ў Горадзе, а на г. зв. тонкім, душэўным, сфармаваным ад вясковага дзяцінства ўзроўні — Дома, у вёсцы. І чыма канца-краю гэтай драме «расчэпленнага духу»...

Таму і здараецца, што а-гароджаны дух неўпрыцяг шукае вяртання ў мінулае. у лона Першапачаткова і Цэласнасці.

На эмпірычным узроўні гэта выяўляецца ў змене твайго зроку: вяртаючыся /наездзімі/ дамоў, ты, ужо, спазнаўшы самоту «расчэпленасці», іншымі вачамі пачынаеш глядзець на вёску; звыклія рэаліі робяцца незвычайнымі, набываюць ледзь не сімвалічны сэнс. Добра памятаю, напрыклад, як хату майго дзеда яго дзеці-гарадчкі, прыязджаючыя ў летнія водпускі і жывучы ў сястры, майй маці, — называлі жартам «музеем». «Пайшлі на Груд, у музей!» — гаварылі, як збіраліся ісці ў адведкі з Нава-садоў /наша вёска/ на малую радзіму, у суседнюю вёску — Груд, скуль была маці. І сапраўды, то быў музей: захавалася дзяцельнай будоўлі хата /у ёй нішто пасля смерці дзеда не жыві; на падвор'і — хлявы, свіронак, пуня, дрывотня, істопка, склеп, калодзеж з

ёй ніколі не замярзаў, нават у самыя моцныя маразы...

Дзеці, як бачым, нічога дзедавага не ўзялі з хаты: увесь скарб застаўся на месцы. Сапраўдны музей застаўся! Для мяне, аднак, істоты рамантычнай, дух дзедавай сялібы, дзедаўшчыны, сублімаваўся не ў бурку і не ў змеявік /хоць, папраўдзе, гадуючыся малку летам у дзеда і бабы, часта такі прысутнічаў, седзячы на каленях у дзеда, на містэрыі «кап-кап».../, — а ў горка-церпкі пах палыну, якога на пясчанай зямлі расло немаведама колькі, і я, малы, часта блытаўся ў яго зарасніках і задыхаўся ад гэтага паху, ратуючыся ў палыне ад злосных гусей і пагрозліва-напыхчаных індыкоў... Пах палыну — пах майго дзяцінства, пах майй радзімы-прадзімы, пах мянестварыўшай рэчаіснасці...

Вось нечакана спазнаўшы ў гэтым пачварным Менску, дзе сцены цябе не трымаюць і цяпло чалавечых адносін захоўваецца, мабыць, толькі ў межах асобных кватэр /і то не ва ўсіх/, — тугу па музеі, я і прыйшоў у майстэрню Міхася Хведаравіча Раманюка. І не памыліўся: я знайшоў у ёй дух нашага музея. Зрэшты, я цвёрда ведаў, што не магу яго не знайсці хоць дзе-небудзь, калі не ў Беларусі савецкай, дык у свеце касмапалітымным; подступы да яго ўжо былі: у Вільні, у Горадні, дзе караскаўся да старажытна-недасяжнай Каложы... паўз гэтыя ж параснікі палыну, як ля дзедавай сялібы! — а ў Вільні — адчуваючы дзе-небудзь на вуліцы Субачаўска альбо ля Вострай Браны дух музея Вялікага, усё-беларускага... У майстэрню Міхася Раманюка, на Танкавай у Менску /у адным доме, дзе жыве і Васіль Быкаў, дзе таксама майстэрня Яўгена Куліка/, я знайшоў дух музея малага, таго, дзедавага; музея-рэчы, музея-плоці, музея-вобраза... Я зразумеў, што калі хочаш свайму дзіцяці паказаць нешта музейнае, дык майстэрню Міхася Раманюка бадай што і будзе тым адзіным сапраўдным, нефаальшывым музеем сярод усіх бачаных менскіх музеяў а ля «дзяржавус-грандыёзус». Гэты, раманюкоўскі музей-майстэрня дыхае домам, а майстэрня-дом — захоўвае дух музея.

— Майстэрня — мой сапраўдны Дом. Тут мне заўжды добра. Гаварыць пра мастацтва належыць толькі ў Доме, у атачэнні сваіх любімых кніг, вобразаў, рэчаў...

Таталітарызм спарадзіў два тыпы асобы ў мастацтве: адны проста надзелены талентам, якому так і так наканавана адбыцца, другія — таксама таленавітыя, але бяручы сваё грамадскае дзейнасцю. Яны робяць тое, што трэба рабіць, улічваючы, што трэба рабіць; выдаюць такія творы, якія патраляюць у поле «афіцыйнага зроку», афішуюцца, і за якія затым атрымліваюцца званні і прэміі і г. д. Важна, ці чыста е гэта выказванне мастака...

Калі было купалаўскае адраджэнне, бунтаром духу быў тэатр. Зараз на пярэднім плане мастакі. Наканаванне, выпадковасць?.. Мы збіраліся гуртам, адначалі розныя святы — угодкі Лудкевічаў, Малевіча, Драздовіча, Забэйдзі-Суміцкага, праслухоўвалі плёнкі, чыталі даклады. Было там і а в а в а духоўнае жыццё, якое мы хавалі ад КДБ.

— Чаго вам не халала — непрыемнасцей? — Хацелася, каб нацыя жыла. Каб жыў народ. Бо жыве народ — жывеш і ты... Люблю хадзіць на плошчу, пабыць з людзьмі. Калі была памятная дэманстрацыя БНФ са

І ПЕРАКЛАДЧЫК, І ДАСЛЕДЧЫК

20 снежня сустракае сваё 70-годдзе ўкраінскі крытык і літаратуразнаўца, даследчык і перакладчык беларускай літаратуры Барыс Чайкоўскі. Два выданні /у 1964 і 1971 гадах/ вытрымала яго кніга «Незабытая старонка дружбы. Т. Р. Шаўчэнка і беларуская літаратура». Неаднойчы пісаў Б. Чайкоўскі пра творчасць Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, К. Кралівы, І. Мележа, А. Васілевіча, З. Бандарынай і іншых пісьменнікаў.

Дзякуючы яму ўкраінскія чытачы змаглі прачытаць на сваёй роднай мове раманы П. Пестрака «Сустранемся на барыкадах» /1955/, тэатралогію А. Васілевіча «Пачакай, затрымайся...» /1982/, раманы Я. Маўра «Амок» /1958/, аповесць А. Кудраўца «Раданіца» /1985/, з лепшымі апавяданнямі К. Чорнага /зборнік «Маленькая жанчына», 1956/. Акрамя таго, Б. Чайкоўскі пераўвасобіў па-ўкраінску апавяданні М. Воранава, М. Гіля, У. Дамашэвіча, А. Дударова, А. Жука, М. Стральцова...

Прапагандае ён і творы для дзяцей. У прыватнасці, пераклаў зборнік беларускіх народных казак у апрацоўцы А. Якімовіча «Людзей слухай, а сам розум май» /1964/.

Віншуем Барыса Іосіфавіча з юбілеем, жадаем яму доўгіх год жыцця, плёну на ніве творчага лабрацімства!

Літур'ер

«НЕ ПАКІДАЙ НАС, ВЕРА...»

Колькі добрых, шчырых, тужлівых слоў мы знойдзем у кнізе «Не пакідай нас, Вера...» Кніга ўспамінаў, артыкулаў, вершаў выйшла ў гэтым годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» і прысвечана Веры Сямёнаўне Палтаран. Гэтая цудоўная жанчына, разумны, смелы крытык, цікавы прэзідэнт пакінула глыбокі след у сэрцах людзей, якія ведалі яе.

У кнізе мы знойдзем успаміны блізкіх сябровак /М. Барсток/, таварышаў па працы /А. Сямёнавай, Н. Давыдзенкі/, пісьменнікаў /Я. Брыля, М. Аўрамчыка/, прачытаем вершы, прысвечаныя Веры Палтаран. Трыццаць адзін аўтар прыняў удзел у стварэнні гэтай кнігі.

Л. БЯЛОВА

АДДАНАЯ БЕЛАРУСІ

90-годдзе выдатнай паэзкі Наталлі Арсенневай восенню было адзначана па лініі беларускага прадстаўніцтва ў ЗША, а наядуна абдыўся юбілейны вечар у Доме літаратара. Пра Арсенневу — паэтку і вялікую грамадзянку Беларусі, пра яе драматычны лёс гаварылі міністр замежных спраў П. Краўчанка і старшыня згуртавання «Бацькаўшчына» Г. Сурмач, пісьменнікі Б. Сачанка, У. Наумовіч, Л. Пранчак, унучка Якуба Коласа М. Міцкевіч і Р. Грышкевіч-Аляхновіч. Многія з удзельнікаў імпрэзы сустракаліся з юбіляркай, перапіваліся з ёй.

Гучалі вершы з кнігі выбранага «Між берагамі» і песні на вершы Н. Арсенневай. На заканчэнне вядучы А. Лойка даў слова хору праваслаўнага Брацтва трох віленскіх пакунікаў, які выканаў славутую «Малітву» /«Магутны Божа»/. Прычым зала слухала стоячы — як і належыць пры выкананні гімна.

Г. З.

СУСТРЭЧЫ

«ПЕРШАЦВЕТА»

Ужо нямаюць творчых літаратурных сустрэч са сваімі чытачамі на рахунку часопіса маладых літаратараў Беларусі «Першцавет» і яго аўтараў — маладых паэтаў, празаікаў, крытыкаў. Выступалі першцаветаўцы перад школьнікамі, гімназістамі, ліцэістамі, чытачамі бібліятэк...

Нядаўня сустрэча, што адбылася ў сталічным Доме афіцэраў, была адметная. Супрацоўнікі рэдакцыі часопіса выступілі перад загадчыкамі гарнізонных бібліятэк. Гаворка вялася пра ролю літаратуры і мастацтва ў нацыянальна-патрыятычным выхаванні беларускіх вайскоўцаў, найперш маладых салдат, пра неабходнасць хутчэйшага пераходу нашага войска на беларускую мову.

Пра выданне часопіса, яго здабыткі і праблемы расказаў прысутным намеснік галоўнага рэдактара Аляксей Пашкевіч. Адрэзаны паэзіі і прозы прадставілі іх рэдактары Мікола Віч, Людміла Шчэрба, Аляксей Давыдаў, Эдуард Акулін.

А. Д.

Уражанне

БЕЛЫЯ БУСЛЫ, ЧОРНЫЯ АНЁЛЫ

Ніякай патэтыкі гучных абвінавачванняў. Ніякага пафасу выкрывання. Ніякай гэтай «публіцыстыкі» і «філасофіі» па сацыяльным заказе. Адно будзённая гаворка жанчын, мужчын, старых і маладых.

Гэта палешукі. Людзі, якія нарадзіліся на сваёй зямлі, а апынуліся ў зоне. Пакуль яшчэ жывуць. Пакуль яшчэ тут, разам з намі... Ды што тлумачыць — самі слухайце іх галасы.

Пра дзяцей, пра грыбы:

— Можна здарыцца, што маім унукам не наканавана ўбачыць сваіх дзяцей. Распаўзаецца атрута. Ужо і пад самым Мінскам, кажучы, няможна збіраць грыбы.

Пра тэлевізійную вежу:

— Вежу тую паставілі, але такую, каб мы не бачылі вярхоўную сесію. Вядома, цёмных людзей лягчэй трымаць у аброці.

Пра бэры:

— Ты, відаць, баба Клава, тры гады з печы не злазіла. Бэры — значыцца Бэрыя.

Такі пачатак гэтай кнігі.

А потым — усё бліжэй і бліжэй тое жыццё, пра якое з пераканаўчай праста- тую расказвае Аляксей Крыга ў вядомай дакументальнай аповесці «Выбух над Прыпяццю». Так — ужо вядомай, гэтак можна сцвярджаць з усімі падставамі, таму што водгукі аб ёй чуваць як сярод літаратараў і чытачоў нашай рэспублікі, так і па-за яе межамі, напрыклад, у Кіеве і ў Маскве /з зацікаўленасцю пісалі пра аповесць у часопісе «Молодая гвардия»/.

Аляксей Крыга. Выбух над Прыпяццю. Дакументальная аповесць. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1992.

Сярод кніг

АЛЬТЭРНАТЫВА АКАДЭМІЧНАЙ СЕРЫІ?

З цікавасцю прачытаў у адным з вераснёўскіх нумароў «Літаратуры і мастацтва» рэцэнзію-агляд серыі «Нашы славутыя землякі», якая выходзіць у выдавецтве «Навука і тэхніка». Аўтар публікацыі Аляксей Краўцэвіч зрабіў добрую справу, аддаўшы сціпую даніну пашаны як арганізатарам, так і аўтарам біяграфічнай серыі.

Праўда, па-за межамі гаворкі засталіся кнігі выдавецтва «Полымя», якое гэтаксама апынуцца «Нашымі славутымі землякамі», і дзе выйшла, пачынаючы з 1989 года, пяць біяграфічных нарысаў, а дакладней — «Эдуард Пякарскі» В.Грыцкевіча, «З душой славяніна» /пра З.Даленгу-Хадакоўскага/ А.Аксамітава і Л.Малаш, «Асілак Якуба» /пра беларускага атлета Якуба Чэхаўскога/ М.Мядзведзева і Д.Чэхаўскога, «Уладзіслаў Борзабагаты» Ф.Ігнатавіча, «Летапісец Віцебшчыны» /пра А.Сапунова/ А.Падліпскага. Дарэчы, на ўсіх кнігах ёсць пазнака: «Серыя заснавана ў 1988 годзе». Выходзіць, што равесніца акадэмічнай?.. Але ж пакуль наўрад ці трэба складаць біяграфію серыі. Час той яшчэ наперадзе. Мажліва, з гадамі пабольшае атрад «Нашых славутых землякоў» — іншай тады будзе і размова, больш строгім аналіз.

Цяпер жа — толькі некаторы сціплы агляд зробленага. За гэтым разам — зробленага выдавецтвам «Полымя». У адрозненне ад акадэмічнай серыі біяграфічных нарысаў, выдадзеныя пад яго «шыльдамі», як і самі, зразумела, аўтары знаходзяцца ў больш выгодным становішчы. Па-першае, няма ўціску «акадэмічнага» памеру. І калі «Эдуард Пякарскі» В.Грыцкевіча «умясціўся» ў чатыры з невялікім друкаваныя аркушы,

нічога нечаканага няма ў гэтай пісьменніцкай і чытацкай цікавасці: усе добра ведаюць, каго ў першую чаргу да- ткнулася катастрофа Чарнобыля.

Нічога нечаканага і ў тым галоўным уражанні, якое выклікае аповесць А.Крыга, — у яе, паўтару, пераканаўчай прастаце. Бо ў літаратуры, як і ў жыцці, шчырасць заўсёды простая — і заўсёды пераконвае.

Між іншым, калі глядзець з боку прафесійна-літаратурнага, дык у кнізе гэтай можна пабачыць яшчэ адзін карысны і пачаткоўцаў, і сталым урок на «тэму» аўтарскай арыгінальнасці: жадаеш быць цікавым для іншых — будзь перш за ўсё самім сабою. А гэта, магчыма, і ёсць самае цяжкае для пісьменніка — стацца сабою. Бо гэта азначае — вызваліцца, скінуць з сябе цяжар сама-любных мэт, разлікаў на выйгрышы змест ці на нейкую там асабліва арыгінальную форму. Гэта азначае — увайсці ў жыццё, пра якое потым будзеш пісаць, нават не думаючы пра будучы вынік, не тое, што пра абавязковыя поспех, — забыцца наогул пра «арыгінальнасць». Бо калі ты на самай справе ёсць, а не робіш такі выгляд, не здаешся, — дык нікога і не паўтарыш, не скапіруеш, не бойся за гэта.

Адно з самых моцных уражанняў ад чытання аповесці — эфект нашай асабістай прысутнасці ў расказаным. Пра неабходнасць яго час ад часу пачынаюць ужо забываць аўтары дакументальных нарысаў, а мо грэбуюць ім. «Выбух над Прыпяццю» — кніга пра ўсё яшчэ чалавечае жыццё сярод ужо нечалавечых умоў зоны. Яно літаральна абступае чытача ў сваіх самых будзённых, паўсядзённых праявах. У тварах людзей, у іх галасах, у дробязях іхняга побыту. І

ў тых нязмушаных шчырых споведзях аўтара, якія складаюць, бадай, самы каштоўны матэрыял аповесці А.Крыга.

У кожным такім выпадку, піша ён, «быццам атрымліваеш крэдыт даверу». Тым больш важным з'яўляецца для аўтара разуменне, «што галоўная твая задача не карыстацца ім звыш меры, хай нават сабе і на карысць няшчасных людзей».

Ёсць у кнізе споведзі кароткія, ёсць доўгія. Няцяжка здагадацца пра складанасць задачы: што выбраць з агромністага матэрыялу пры чарговым павароце драматычнага «сюжэта»? Аднак выбар кожны раз, здаецца, рабіўся аптымальны, бо хочацца цытаваць то адно, то другое — беспамылковае сведчанне значнасці сабранага ў аповесці фактаў, іх выразнасці.

Вось месца, выбранае аўтарам расказанага яму Аляксеем Кірылавічам Лапіцкім, «бежанцам» з вёскі Мікулічы:

— Ведаеш, братка, кінулі нас, адварнуліся ад убогіх... І прагнуліся мы і ўбачылі: Беларусь не маці нам — мачаха...

Вы толькі ўслухайцеся — і ў самі гэтыя словы, і ў інтанацыю: «і прагнуліся... і ўбачылі». Гэта ж сапраўдная біблейская мелодыка і танальнасць, той самы пракаветны гаротны паўтор злучніка «і». І тая ж самая біблейская стылістыка: «адварнуліся ад убогіх». І нарэшце такая ж, тыпова біблейская важкасць і сціслая вобразнасць пакутлівай, узваленай на ўласныя слабыя плечы ісціны: «не маці нам — мачаха».

Трэба быць сапраўдным пісьменнікам, каб вылучыць такое з мора пачутага на зямлі народнай бяды і захаваць усю трагічную паэзію — і паэтыку — тых слоў.

«Беларусь — не маці», — гэта ўжо нарабілі не чацвёрты блок, не цэзію, не

падыходзе да асвятлення тае ці іншае біяграфіі. І гэта ўвогуле зразумела. Менавіта на гэтую рознасць уплывае шэраг акалічнасцей. І ўзровень аўтара, і нават яго грамадская пазіцыя, і ступень валодання матэрыялам, і характар усведамлення біяграфічнага шматграннасці асобы, выбранай у героі свайго распавяду. Пра апошнюю рысу, надзвычай, на мой погляд, важную, хацелася б пагаварыць асобна.

Абавязак біяграфа можна вызначыць востры гэтай шмат гадоў назад выкладзенай «формулы»: прытрымлівацца лакалічнасці, не апускаць нічога, што значна, і апускаць усё лішняе, ды і — прытрымлівацца духу свабоднага даследавання. У выдадзенай у 1918 годзе кнізе «Славутыя віктарыянцы» Джэйле Літан Стрэйчы напісаў: «Не справа біяграфа быць кампліментарным, яго справа — падаваць голы факт і складаць факты /згодна таму, як ён разумее іх сувязь».

Гэтым шляхам як быццам пайшоў і А.Падліпскі, распавядаючы пра А.Сапунова. Унікальнасць абранай даследчыкам асобы — у той тытанічнай пошукавай і гістарычна-папулярызатарскай справе, якую адолеў ён за сваё жыццё. Кнігі Сапунова — і сёння арыгінальны матэрыялы для вывучэння гісторыі Беларусі. Але ж толькі, населеная мноствам адметных, цікавых фактаў, кніга А.Падліпскага не падае тлумачэнне /аргументаванае, з жыццёвымі прыкладамі/ кансерватыўна-палітычнаму характару дзейнасці Сапунова ў Дзяржаўнай думе. Безумоўна, было б прымітыўным вінаваціць Аляксея Парфёнавіча ў прыналежнасці яго поглядаў, сімпатый да акцыябрыстаў, у тым,

бэры ці кюры. Гэтага дамагліся, гэта зрабілі ў сьвядомасці чалавека людзі незлічоных камісій. Яны «ў нас не ходзяць — лётаюць», — сказаў аўтару адзін палескі шафэр, — «анёлы ў чорным». А зямля тая прывыкла, што на яе прылятаюць белыя буслы...

Колькі дакладных, глыбокіх думак, колькі трапных слоў і выказаў, багатых горкім сэнсам, ужываюць палешукі ў аповесці! Сапраўды — мова памірае апошняй. Нават і на зямлі, ператворанай у зону. Але там, у камфортнай далечыні ад выбуху, мала што застаецца ад жывой мовы. Нават і без уздзеяння разбуральнага атама. Адно толькі заўсёднае: «Ніякай панікі!.. Мы кантралюем...» і г.д.

Што ж тычыцца згаданай вышэй трагічнай паэзіі, якая нярэдка гучыць у галасах палешукоў і якую так дайна захаваў і здолеў перадаць нам у сваіх прыпяцкіх дзённіках А.Крыга, дык тут, зноў-такі з боку прафесійна-літаратурнага, яшчэ адзін карысны напамін. І менавіта пра тое, што калі пачынаецца сур'ёзная літаратура, дык нека самі пра сабе канчаюцца розныя мудрагелістыя тэарэтычныя размеркаванні яе па жанрах высокіх ці нізкіх.

Гэта, да прыкладу, добра ведаў яшчэ Тургенеў: «Вы сьвярджаеце, што ў публіцыста і паэта задачы розныя... Не!.. Толькі публіцыст глядзіць на іх вачамі публіцыста, а паэт — вачамі паэта». Галоўнае ж, лічыў ён, гэта людзі і тое, што Шэкспір заве: «сам вобраз і ціск часу».

Пакінем у спакоі цені вялікіх і вернемся да беларускай кнігі пра Палессе пад чарнобыльскай бядою. Але не забудземся на тыя іх даўнія словы пра час. Так, ягоны «вобраз і ціск» адчуваецца ў кнізе. У тых людзях, з якімі мы знаёмімся. У тых фантамах, «чорных анёлах», якія зніжліся да гэтых людзей са сваіх вышынь і хутка зніклі. І ў тых документах, што сведчаць пра ціск таго нядаўняга і сённяшняга нашага часу; засакрэчваных і эвакуацыях, адсяленнях-перасяленнях і дармавых «грабавых».

У некаторых нашых рускамоўных газетах, напаяжаргонных, што выяўляе ўсю жабрацкую, каляпартыйна-блатнаватую «культуру» іх аўтараў, — у гэтых сродках нярэдка ўжо масавай дэзінфармацыі можна смела гаварыць пра што хочацца. Але ўспамінаць пра «ўклад» камуністычных ЦК, маскоўскага і мінскага, у справу замоўчвання Чарнобыля як злачынства супраць народа — нека непажадана.

Затое А.Крыга ў сваёй аповесці гаворыць пра тую справу, што называецца, адкрытым тэкстам. З прозвішчамі і імёнамі, з лічбамі і датамі.

Па сутнасці, гэта гаворка аб тым, што такое канец свету для людзей, якія не могуць, як раней, жыць на сваёй зямлі і як мае быць — на іншай, новай «Новай зямлі» для іх няма.

Апошнім часам мы ў нашай публіцыстыцы трохі зацягалі слова Апакаліпсіс. Разумею пад ім нешта выбухова-раптоўнае, адначаснае. А ён, можа, ідзе ўжо даўно, з дня ў дзень — нябачна, нібы апраменьванне.

Нібыта болей і не палыхае вогнішча. Не бачна конніка на вогненным кані. Затое ў кнізе А.Крыгі можна пабачыць, як час раптам спыняецца і з дваццатага стагоддзя, з Беларусі вяртаецца некуды на стагоддзі назад. Сённяшняе вясковыя беларусы ідуць з авоськамі да магазіна, што ля калгаснага праўлення. Тут гэтыя людзі будуць стаяць і чакаць не хлеба, не цукру, а «пана купца», які прыедзе на імаць іх на працу — і жылі — у іншым раёне, не так атручаным радыяцыяй.

Гэта — нявольніцкі рынак Палесся XX стагоддзя. «Амаль дзіцячая сарамлівасць беларусаў, імкненне і ў бядзе схаваць ад чужых вачэй сваю пакуту палыхае яшчэ больш, чым сам то маўклівы, то гаваркі натоўп...»

Хіба патрэбна штосьці даваць да гэтага?

Астатняе — у кнізе.

Аляксандр СТАНЮТА

што ён з'яўляўся перакананым манархістам. Але ж якраз паміж гэтай пазіцыяй А.Сапунова і яго захваленнем, самаахварным служэннем гісторыі ўсё ж такі Беларусі аўтар мог угледзець унутраную барацьбу ў асобе аднаго чалавека, прасачыць перажыванні, а магчыма, і сумненні Сапунова. Тым самым расповяд мог бы набыць асаблівы драматызм, а следам і сапраўды шырокаму чытацкаму цікавасць. Ды і ў поглядах Сапунова, у надрукаваных яго выказваннях ёсць падставы выбудаваць захлапваючы мастацка-драматычныя калізіі. І дарэмна А.Падліпскі імкнецца тое-сёе прычысаць, прыгладзіць сваім каментарыям. Як вось, да прыкладу, у гэтым месцы: «Адказваючы аднаму са сваіх апанентаў, Сапуноў падкрэсліў, што «беларускае племя» — гэта не толькі беларусы-праваслаўныя, але і беларусы-католікі. «Дробная шляхта і сяляне-католікі ў хатнім побыце размаўляюць звычайна па-беларуску і амаль нічым не адрозніваюцца ад сваіх сабратаў-праваслаўных беларусаў. Адносіць да палякаў іншых беларусаў толькі таму, што яны католікі, гэта ўжо не што іншае, як, з дазволу сказаць, этнаграфічны грабеж». А.Сапуноў двойчы падкрэсліў: «Мы не ворагі палякаў». І ўсё ж у многіх сваіх працах ён празмерна захлапваўся крытыкай паланізму, менавіта ў паляках і яўрэх бачыў усе беды простага людзі, і тым самым, няхай сабе несвядома, аднак унёс і сваю лепту ў распальванне нацыянальнай розні і рэлігійнай барацьбы паміж праваслаўем і каталіцызмам.

Безумоўна, у некаторым плане нарысы палымянскай серыі стасуюць грунтоўнасці кніжак з аднайменнага цыкла выдавецтва «Навука і тэхніка». Але глядзячы якую кнігу і з чым параўноўваць. Калі, напрыклад, угледзецца, учытацца ў старонкі нарыса В.Грыцкевіча «Эдуард Пякарскі» /выдавецтва «Полымя»/, то наўрад ці чым кніга адрозніваецца ад сваіх акадэмічных «папалечніц». А аўтар «Эдуарда Пякарскага» — ён жа аўтар нарыса пра падарожніцу і лекарку Саламею Русецкую, выдадзенага «Навукай і тэхнікай». Праўда, і тут, відаць, след

узгадаць тую ж загану — памкненне аўтара да ідэалізацыі. Пякарскі — постаць надзвычай прывабная для ўсялякага даследчыка. Як, між іншым, і для ўсялякага часу. Пякарскі — рэвалюцыянер, асланы царскімі ўладамі ў 1881 годзе ў далёкую Якуцію. У ссыльцы наш зямляк стварыў слоўнік якуцкай мовы, выдаў тры тамы «Узораў народнай літаратуры якутаў». Гэта Пякарскі адзін з заснавальнікаў якуцкай літаратуры. А.Е.Кулакоўскі пісаў: «У нас не было літаратуры, а ваш слоўнік павінен паслужыць падмуркам для яе стварэння... Вы сапраўды заслугу ўважце імя бацькі якуцкай літаратуры. Без вас не знайшлося б асобы, у якой хапіла б дзёрзкасці прыняць на сябе такую каласальную працу, як ваш слоўнік». Як быццам усё правільна, але ж той жа Кулакоўскі меў і другую грань адносінаў з Пякарскім. Пакінуўшы гэта па-за межамі кнігі, аўтар дае падставы для сумненняў у праўдзівасці гладкаапісання біяграфіі.

Можна надалей шукаць і знаходзіць пралікі ў зробленым аўтарамі палымянаўскіх кніжак пра славетных землякоў. Збоку, як кажуць, яно заўсёды відней. Але ж падобна і аўтарам нарысаў, выдадзеных «Навукай і тэхнікай», даследчыкамі лёсаў Э.Пякарскага, У.Барзабагатага, Я.Чахаўскага, З.Даленгі-Хадакоўскага, А.Сапунова прарабілі агромністую працу, здолелі папулярна, займальна выкласці перад чытачом славетныя лёсы, прыклады служэння Бацькаўшчыне.

Ёсць у біяграфічных нарысах выдавецтва «Полымя» і такая прывабная асаблівасць, адмеціна: большасць з выдадзеных кніг завяршаецца бібліяграфіяй, а таксама — каментарыямі. Гэта дазваляе пры жаданні прадоўжыць знаёмства з той ці іншай постаццю.

Які акадэмічнай серыі, палымянаўскія нарысы — толькі першы камень у падмурак нараджэння, стварэння беларускай дакументальнай біяграфіі. Таго ўзроўню, таго абсягу, што не сорамна будзе і з маскоўскай «Жизнью замечательных людей» параўнаць.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

ПАМЯЦІ СЯРГЕЯ БАНДАРЭНКИ

Ваўкавыскага паэта Сяргея Бандарэнку я ведаў завочна. Яго прастыя, без лішніх слоў, але не прымітыўныя вершы мне падабаліся. Іх прыемна было бачыць на старонках цалкам рускамоўнай раённай газеты «Знамя Октября», якая пазней перайменавалася ў «Наш час» і пачала змяшчаць матэрыялы і на беларускай мове.

Заўжды, калі трапляла мінск у рукі гэтая газета, у першую чаргу шукаў вершы Сяргея Аляксандравіча.

Не так даўно ў «Нашым часе» з нагоды 75-годдзя паэта былі змешчаны фотаздымак і падборка ягоных вершаў. Вершы ўражвалі шчырасцю, выпакутаванасцю поглядаў сталага чалавека на сённяшняю сітуацыю.

А тыдні праз два тая ж раёнка прынесла сумную вестку: адышоў з жыцця Сяргей Аляксандравіч Бандарэнка. Вельмі шкада. Напэўна, паэт адчуваў, што жыць яму засталося нядоўга, пра гэта сведчыць адзін з апошніх вершаў.

У некратогу сказана: «Яго юнацтва было апалена вайной. Франтавую дарогу, фашысцкі палон, гібель трох братоў, а потым доўгія гады недаверу болей напаўнялі яго жыццё. Усе пасляваенныя гады аддадзены любімай працы — будучым педагогам, паэтычнай творчасці, сям'і».

Думаецца, у яго было многа сяброў. Пажадана, каб яны паклапаціліся і сабралі лепшыя творы паэта, пры магчымасці выдалі зборнік яго паэзіі.

Анатоль ІВЕРС

Сяргей БАНДАРЭНКА

ПАКАЯННЕ

Я з маленства цягнуўся да лірыкі,
Думаў, буду цікавы паэт.
Загубілі мяне панегірыкі,
Парадзілі ў душы пуставет.
Заглушылі чужыя мелодыі
Струны чужыя сэрца майго:
Пеў пра ўсё я, што варта пароды,
Славіў тое, не бачыў чаго.
Услаўляў я тырана вусатага,
Каб жыццё не паставіць на кон:
Я ж меў долю прадажніка клятгага
За адно, што напаву ў палон.
Не стрымалі мы ворага злейшага.
Нас разбілі, скрынавілі стэн.
Хто ж павінны ў бядзе сорах першага?
Сёння знаем: Вярхоўны Язэн...
Для каго ж я складаў панегірыкі,
Гучна славіў жыцця веснаход,
Калі гіблі ад беднасці лірыкі
І стагнаў ад рэпрэсій народ?!
Накладу на сябе эпіцімію:
Сталінізм назаўжды пракляну,
Можа, змыецца грэх прад Радзімаю
За маю ракавую віну.

СІВІЗНА

Сыпле дождж на травы, на сцяжынікі.
Я пад ім без шанкі пастаю.
Можа, змыюць цёплыя дажджынікі
Сівізню завейную маю.

Можа, зноўку я шатэнам стану,
Як даўно, у юныя гады.
Можа, выйду з песняй на паліну,
Радасны, прыгожы, малады.

Толькі — не. Няма назад звароту,
І не змыць дажджынкам сівізны,
Бо яна — сляды маіх турботаў,
Спадчына суроўнае вайны...

Хай імчацца дні, як эшалоны,
Не кліну я свой нялёкі лёс.
Пранясю з пашанай аж да сконы
Шчырасць дум і белы снег валос.

У мяне цяпер адно жаданне,
І трывога ціхая адна:
Не кранула б да майго змяркання
Мне душу, як шэрань, сівізны.

БЯЖЫЦЬ К КАНЦУ МАЯ ДАРОГА

Жыццё прайшло, як з воза ўпала,
Пусты вазок у змрок ляціць.
Дарма цыганка мне гадала
Багата жыць і знатным быць.

Яе гаданне не збылося,
Мае не спраўдзіліся сны,
Бо ў сэрцы гора запяклося
Крывавай ранаю вайны.

Я быў над Бугам паланёны,
Спазнаў пакут усе круці
І «бацькам» Сталіным кляімены,
Як здраднік подлы і ліхі.

І не было ў жыцці мне ходу
У дні рэпрэсій, гвалту, звыг,
Хая сумленна жыў я з роду,
Бярог бацькоў святы ачаг.

Не быў я падкі да спакусаў,
Любіў у росах сенажаць.
Вучыў я дзетка беларусаў
Свой край і мову шанаваць.

Пакінь маю душу, трывога,
Што сёння мой пусты вазок.
Бяжыць к канцу мая дарога
За крокам крок, за крокам крок...

Наш календар

9 снежня — 130 гадоў з дня нараджэння рускага паэта, аднаго з першых перакладчыкаў Я. Купалы, складальніка і рэдактара першага зборніка Я. Купалы па-руску «Выбраныя вершы ў перакладах рускіх паэтаў», што выйшаў у 1919 годзе — Івана БЕЛАВУСАВА /1863—1930/.

17 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Яўгена БАРЫЧЭЎСКАГА /1883—1934/, беларускага крытыка і літаратуразнаўцы. У 1927 годзе выдаў працы «Тэорыя санета» і «Паэтыка літаратурных жанраў». Друкаваўся ў «Працах Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта», часопісах «Маладняк», «Узвышша», «Полымя».

17 снежня — 95 гадоў з дня нараджэння празаіка Мікалая АЛЯКСЕЕВА /1898—1985/. Пісаў па-руску. Аўтар раманаў «Якаў Жалязноў», «Выпрабаванне», «Па закліку сэрца» і іншых твораў. Напісаў п'есу «Сястра Варвара» /пастаўлена ў 1960 годзе/.

19 снежня — 90 гадоў з дня нараджэння Тамары ЦУЛУКІДЗЕ /1903—1991/. Літаратурную працу пачала з рэцэнзій і артыкулаў пра тэатр у 1933 годзе. Напісала шэраг кніг пра тэатр, у 1973 годзе выдала зборнік аднаактоўных п'ес «Тваё часнае слова». Пераклалада з грузінскай мовы.

24 снежня — 195 гадоў з дня нараджэння Адама МІЦКЕВІЧА /1798—1855/.

24 снежня — 80 гадоў з дня нараджэння вядомага беларускага пісьменніка Аляксея КУЛАКОЎСКАГА /1913—1986/. У 1970—1971 гадах выходзіў збор твораў у чатырох тамах. Зрабіў літаратурны запіс кнігі В. Казлова «Людзі асабага складу», якая вытрымала некалькі выданняў. Аповесць «Дабрасельцы» была ўспрынята як паклёп на савецкую рэчаіснасць і пасля публікацыі ў часопісе «Маладосць» асобнай кнігай выйшла толькі ў беларускім замежжы.

Поэзія

Васіль СУПРУН

МАЯ МАЛІТВА

Дай жа сілы мне, Божа,
каб змог устаяць
Супраць здзекаў, мань і прымусу,
І каб слова, старанне і праца мая
Сталі плёнам святой Беларусі!

Умацуй маю веру, малітвы мае,
Падкажы праз цяпенне дарогу
Да добра, усёабдымнай любові Твае
І да роднай хаты парога.

Сумна-цяжкаю выпала ноша мая
Па нявольных крывых пуцявінах
У чужых згубна лютых
паўночных краях,
Між магілак ахвяраў нявінных.

Умацуй мае сілы і веру маю,
Божа мілы, заступнік адзіны!
І надзеі, і лёс свой Табе аддаю.
Жыць хачу толькі доляй Айчыны.

Інта, Комі, 1951 г.

О, ДЗІЎНЫ КРАЙ!

О, дзіўны край маіх дзядоў,
Гасцінцаў край і сцежка вузкіх!
Край сэрцаў шчырых,
край садоў,
Пяшчотны край мой беларускі!

Скажы:
за што стаквеля год
Суседзяў орды беспрычынная
Дратуюць дзіка твой народ?
За што так нас глуміць павінны?

НА РУІНАХ ХРАМА

Прайшлі стагоддзі на мурах гэтых.
Мяняўся вецер,
што хмары нёс.
А вера продкаў з лета ў лета
жыла.
Духоўна народ наш рос.

Цяпер — руіны
на месцы храмаў.
А ў душах немых —
пустэча, лёд.
Сказаць патрэбна
адкрыта, прама:
пакуль ёсць Вера,
жыве народ.

БРАТЫ!

Шаноўныя!
Звяртаюся да Вас з пытаннем:
Няўжо да скону
будзем валачыць
Ярмо чужое,
І з кален не ўстанем?
Няўжо і сёння
сэрца прамаўчыць?

ДУБЫ

Векавыя дубы — сведкі долі народа —
Мяне вабяць сваёй таямніцай быцця.
У магутнасці іх бачу сімвал свабоды,
Сілу часу, загадкавы почырк жыцця.

Непакорна, вась так,
супраць буры і слоты
І народ наш вякамі стаяў і стаіць;
Хоць ламалі яго, катавалі за дротам,
Спрабавалі згнаць, асляпіць і паліць.

І жывуць у вяках Беларусі плямёны
Пад аховай нябёс, як асілікі дубы,
Не зламаны чумой векавога палону,
Не зламаны, жывуць!
І даў Бог — не рабы!

г. Слонім.

Проза

Ужо прыцёмлівалася, паціху, бышчам нехаця, усчынаўся дробненькі дожджык-недасей, лянівы і не спорны, так сабе, вадзяны пылок. Дарога раскоўзаная, з глыбокімі калюжынамі ад калёс, у нізкіх мясцінах стаяць глеістыя каламутныя лужыны. Конік ледзь грэбся, прытомлены цяжкай дарогай, і таму Мікулец асабліва не падганяў яго, шкадуючы скаціну, толькі перад шырокай калюжынай ляніва шморгаў лейцамі, прыпмок-ваў языком, каб, барані божа, не засесці пасярод дарогі па самыя восі. І конік, бышчам чуючы спагалу вазака да сябе, упінаўся з усіх сіл, граць чыкала пад капытамі, і калёсы як не да восей плылі ў брудным месце, але ж выпрабаліся на сушэйнае месца. Талы Мікулец адпус-каў лейцы, і конік паціху тухаў сам.

Алесь ДЗЯТЛАЎ

НА НАЧНОЙ ДАРОЗЕ

АПАВЯДАННЕ

Мікулец раніцай, яшчэ поцемкамі, выправіўся ў горад. Меўся ў наступным годзе ставіць новы зруб, бо бацькава хацінка стала ўжо трухлявым. Загадзя, не спяшаючыся, за восень і зіму мерка-ваў здабыць цвікоў, і калі патрапіць, то і шкла, ды яшчэ сяго-таго, што спатрэбіцца ў будаўніцтве. Ды грошай тых — кот наплакаў, лічы, зусім няма. У калгасе ставяць «палачкі», што на іх атрымаеш? Праўда, дзякуй старшыні Леўчыку, пашкадаваў Мікульца, прыставіў інваліда да фермы ўчотчкікам, каня замапаваў, то хоць якога бурака можна ўпотаі дахаты прыгарабаніць ці саломы абярэмак. Сам Леўчык без нагі, з вайны такім вярнуўся, то і паспачуваў франтавіку: хоць нага і засталася, але перабіла яе асколкам.

Конік барджэй патрухаў уніз з грудка, а Мікулец выпягнуў кашпук, няспешна, закінуўшыся каўняром ад дожджыка, скруціў самакрутку, прыпаліў і з асало-дай зацягнуўся дымам.

Яшчэ якой паўгадзіны, і ён будзе дома. Думкі няспешна вязаліся ў галаве, пераскоквалі з аднае жыццёвае падзеі на другую. Здаецца, гандлянуў без прамашкі: пуд сала на базары прадаў, у знаёмага гарадскога яўрэя пяць кілаграмаў цвікоў выпрасіў. Праўда, не тыя, што трэба, сямідзсяткі, лацвей было б васьмідзсяткі ці соткі, але сыдуць і такія. На падлогу акурат хопіць. Не ўцярапеў, прыцаніўся на базары да сякера: залужа ж ёмкай здалася ў руцэ, дзяржак бярозавы, у руку не будзе бить як дубовы, выгнуты, акурат каб лацвей да работы было. Сякера, вядно, шчэ даваенная, загартаваная, а дзяржак новы. Купіў, хоць шкада было расста-вацца з грашмама, ды і дома дзве сякеры ад бацькі-нябожчыка засталіся. Працягнуў руку за спіну, намацаў пад сенам гладкае, халоднае лязо і задаволена ўсміхнуўся. Такой сякерай і бёрны лацвей часаць, і пазы высакаць, а кару сама зніме, толькі даткніся. «Зруб пастаўлю, — думаў Мікулец, — а там і жанюся. Стахвеніну Веру вазьму, пойдзе, куды яна дзенецца. Мужыкоў у вёсцы не аста-лося, мо шчэ прыйдуць, хто на гаспіталёх валеяцца, а я во, тут. Нага толькі скале-чана, але ж рукі цэлыя ды галава на плячах. Стахвен стары куркуль, шчэ чыр-вонцы залатыя, мікалаеўскія, вядно, у схове трымае. «Падзеліцца, дзе ён дзе-нецца, — рапуча думаў Мікулец. — Вер-ка не тавар, стараватая, таргаватца не будзе залужа».

Мікулец раптам успомніў той бой, у студзені, калі на іх батарэю 76-мілі-метравак пайшлі нямецкія танкі. Здава-лася, што фашыстаў загналі ў кут, да Венгры дайшлі, але ж не. Ударыў неча-кана, раніцай, з туману наваліўся. А сна-радаў на гармату — па два-тры. Цяўкнулі, пяць ці шэсць танкаў задыміліся, а іх там ішло дзсяткі тры. Мікулец, затвор вы-рваў, у акуп закінуў, а сам не паспеў з усімі адбегчыся, мінамі накрывў фрыц пазіцыю. Угнуўшыся, памкнуўся ў сухія

кіяшы ды не дацяў: шокнуў асколак у нагу, вышэй калена, як гарацьм жалезам апёк. З гарачкі, не чуючы болю, бег яшчэ Мікулец да змогі, пакуль у кіяшах пры-томнасць не страціў. Знайшлі яго нашы праз суткі, адубелага на холадзе: немца трохі паціснулі, падбіралі па акапах, у кіяшах забітых, каб пахаваць па-людску. Натыкнуліся на Мікульца, думалі, што сканаў, ускінулі на падводу разам з мерцвякамі, але на дроткіх калёсах ад болю ажыў, застатнаў.

Неўпрыкмет сцягнула, вецер, здало-ся, апіх, толькі нячутна шуршэў дождж. Наперадзе нечакана вырасла чорная па-ласа прысад ля чыгункі, дарога тут пясча-ная, не гразка, але ў мокрым, зляжалым пяску колы грузлі глыбока, і конік, напінаючыся з усіх сіл, глуха тупаеў наперадзе, у цемні. За голымі дрэўцамі прысад раптам пасвятлела, як праз рэ-

вядома, падмагне вянцы класці. «Вось яна, жызня, растуць яе, — ціха выляяўся Мікулец. — Грошы былі б, у лесніка Амелчанкі купіў бы гатовы зрубок, пяць на восем, не калечыўся б з нагой з сыр-ым лесам. Зруб ладны ў лесніка, да вайны шчэ на прадажу стаўляў, куркуль. Э-эх, жызня, растуць яе. Кроў праліў немаве-дама за што, нагу пакалечылі, а падмаг-нуць чалавеку такому — ні-ні. Усе ў кусты».

Мікулец са злосцю, з пацягам шляга-нуў каня пугай, хоць патрэбы ў гэтым не было: калёсы цвірчалі ў глыбокай гразі, за чыгункай дарога шла нізіванай, месца гразкае, глеістае. Конік памкнуўся быў наперад, але дзе ты вырвеш цяжкія калё-сы з каламуты.

Неўзабаве дарога ўзгрэблася на вуз-кую, абсаджаную дрэвамі і кустоўем гравійку, няроўную, але сухую. Па правы

шата, сталі відаць чорныя галіны, зялё-ныя шапкі акашый, якія чамусьці ў гэту восень не скінулі ўсё лісце. Праз якую хвіліну з-за павароткі выліснуў на рэйкі яркі слуп святла. «Скоры, мінскі, — па-думай Мікулец. — Счас на станцыі прыпыніцца і далей, на Гомель памкне. За чыгункай гравійка пойдзе, а там і Ступы. Праз паўгадзіны дома буду».

Мікулец падагнаў лейцамі каня, бо дарога на перезд крута брала ўгору, спыніўся перад шлагбаўмам, пазіраючы, як апошнія вагоны, з ярка асветленымі вокнамі, суціцваючы перад станцыяй хаду, але яшчэ імпаётна каціліся, з ляска-там.

У такім васьмі вагоны ў красавіку, паўгода назад, прыехаў дадому і Мікулец, тры месяцы адваляўшыся ў шпіталі, у Льво-ве. Нагу дактары ўратавалі, але ж стала карацейшай, скрыўленай.

Уздыхнуў Мікулец, глядзячы на тры чырвоныя кропкі на апошнім вагоне, які адплываў у цямоту. Дужа тады гараваў, падскокваючы з кіёчкам у шпіталёвым парку, але ж, разважыўшы, усё ж прымірыўся са сваім становішчам: нага — не галава, мог бы і скалець у тых венгерскіх кіяшах, калі б нашы прыйшлі пазней. А тут і ордэн Славы трэцяй ступені заспеў яго. За той бой, вядома. Маёр ваенкамандкі ўручыў.

Мабілізавалі Мікульца ўлетку сорок чацвёртага, калі на святанні ў Ступы увай-шла рота нашых аўтаматчыкаў. Вёску яшчэ звечара пакінулі немцы. Аўтаматчыкі, адпачыўшы, пайшлі далей. На «студабекеры» прыехалі тылавікі, аб'явілі ўсім мужчымам прызыўнога ўзросту, каб прыйшлі да школы, перапсалі і тут жа пераапрадулі ў вай-сковае, выдалі каму «ППШ», каму трохлайнейкі. Мікульцу дастаўся стары, абшарпаны аўтамат, якіх ён дагэтуль не бачыў. Сяржант Сямёнаў сабраў усіх гэтакіх недавукаў у клас, і праз паўгадзіны радыва Хведар Мікулец спазнаў ваенную навуку. Пававаў трохі ў пяхоне, а потым тых, хто скончыў сямігодку, перакінулі ў супрацьтанкавую батарэю наводчыкамі.

Мікулец паваяваў крыху і ў сорок першым — паспелі ўзяць у войска на другі дзень вайны, але ж у першай сутыч-цы з немцамі іх роту разбілі. Ноччу Мікулец збег, тыдні два дабіраўся да Ступоў і ўсю вайну сядзеў ціха, асабліва не вытыкаўся. Паблізу вёскі вялікіх лясоў няма, партызаны амаль не паказваліся, затое гарнізонам стаялі паліцаі. Мікулец не пайшоў ні да тых, ні да другіх: вайна бышчам яго не тычылася.

Мікулец падагнаў каня, калёсы пратарабанілі па няроўным, выкладзе-ным са старых шпалаў, перездзе, лёгка пакаціліся ўніз: «Счас узграбуся на гравійку, — думаў Мікулец, там два-тры кіламетры праеду і ўлева, па грэбэльцы, дацягнуся да вёскі». Увесь час трывожы-ла яго хата. Бёрны, вядома, прывязе, лес усім даюць, хто будзецца. А вось зруб скласці, трэба пуп намазольць. Стахвен,

бок, за прысадамі, праз паўкіламетра чыгуначная станцыя. «Ну, ужэ ж дацяг-нуся, ужэ хутка», — веселіў падумаў Мікулец. Неба пакрысе праяснілася, дождж перастаў сеяцца, на ўсходзе вы-плыў месяц, і дарога няпэўнай шэрай паласой абазначылася наперадзе. На скрыжаванні, там, дзе гравійку перае-кае сцежка ад станцыі, Мікулец прыкмеціў цёмную постаць. Паўзіраўся, падагнаў каня і ўжо блізка разгледзеў, што гэта жанчына. Убачыўшы падводу, тая ўзмахнула рукой, выйшла на дарогу. Мікулец спыніў каня, і жанчына, ухапіўшы вялікі чамадан, хуценька пад-бегла да калёс, папыталася:

— Вы проста едзце? Мінс да Капылоў трэба... Во, з поезда сышла...

Мікулец яшчэ раз моўчкі аглядзеў жан-чыну, перавёў погляд на чамадан і яму падалося, што бышчам яна не тутэйшая, хаця гаворка знаёмая, вясковая.

— Не, маладзічка, у Капылах мне рабіць няма чаго, але садзіся, паўдарогі якраз і будзе. Са Ступоў я сам.

— Вой, тамака ж блізенька, — узрада-вана войкнула жанчына, забегла зладу калёс, усцягнула чамадан, прымасцілася сама на сене. — Дык дзякуй вам, а я ўжэ ня ведала, што тут поначы рабіць.

Збоч, абярнуўшыся, Мікулец сачыў, як яна ўладкоўвалася на задку, падагнаў каня. Крыху памаўчаў, спытаў проста так, каб не нудзіцца:

— Адкуль жа ты едзеш?

— Вой, з Гэрманіі еду, ужэ дзён дзе-сяць таўкуся ў паяздох, — ахвотна адгук-нулася жанчына. — Дзе на таварняках, а тутака во, у Мінску, пашанцавала на скоры сесці. Многа такіх цяперака, — уздыхнула, ямчэй уладкавалася на сене. — Здаецца, ужэ прыехала.

Мікулец скасавурыўся збоку на чама-дан — вялікі, пузаты, вядно, нямецкі. «Бач ты, прэ добра, — падумаў мімаходзь. — І адзёжа ейная нічога. Плюшаўка шчэ нова-я, спадніца. Прыадзелася. Э-эх, не да-пёр я да стай Гэрманіі, не пашэнціла, а то б у шаўках бы вярнуўся». Памаўчаў, не абарочваючыся, спытаў:

— А як жа ты, маладзічка, угадзіла ў ету Гэрманію?

Тая зноў ахвотна адгукнулася, быц-цам і чакала, што спытае гэты пануры дзядзька.

— А ета ж хапалі людзей у сорок трэцім, некаж вясной, снег шчэ ляжаў. Я сама з дванаццатага года, дзетак двое асталася гараваць, мужык на хрон-це. І на калені падала, і маліла, і пра-сіла, ані блізка. Немцы, праўда, толь-кі камандувалі, а паліцаі нашы, капылоўскія, горай за сабак. Удвох за рукі, за ногі пабраліся і ўкінулі ў гэту нямецкую машыну. А ў Гэрманіі ў баўера кароў даіла, пальцы во не згінаюцца, апухлі. Не дай божа, на горацка завезлі. Але я трывушчая, з-за дзетак усё сціра-ла.

Яна ўздыхнула, паўзіралася збоч дарогі

на цёмныя прысалы, быццам не верылася ёй, што дапяла да сваёй вёскі, глухавата працягвала:

— Эта ж во з поезду сышла, то бытта лягчэй дыхаць стала. Тамака чужое усё, духам іхнім прапітана. Не так ступіш, не так прынясеці, усё крыкі. Праўда, не білі. А па дзетках як плакала. І цяперака во ня ведаю, як жа яны тутака, ці жывыя? Сястра стрыечная ўзяла, мабуць, іх, з машыны ёй нема крычала, ірвалася, адтулека, дак па галаве далі вінтоўкай, цяперака во шчэ шуміць.

— Трохі ж дабра вязеш? — Мікулец з-за пляча, абярнуўшыся, тыцнуў пугаў-ём у чамадан.

— Вой, чалавеча, якое дабро. Трантаў трохі ўзяла, каб дзетак адзець, на дарозе падабрала. Ды сяброўка, разам гаравалі, голак прынесла, то падзялілася. Прадам мо на базары людзям, якая капейчына будзе. Тутака ж голыя ўсе...

«Маніць, сука, ныйначай, — не павярнуў Мікулец, — нахапалася ў гэтай Германіі ад пуза, такі рэзрук прайшоў. І магазіны наросхрыст, і хаты. Бяры — не хачу. Вуннека Мікалай Баўтрук вясной прыцягнуўся з хронту. Не маніць жа, у Прусіі, казаў, улюбый дом захадзі, людзей нямашака, бяры, што душа жадае. Хапаў, пэўна, усё, ды руку адарвала заграбуничую. А эта і пагатове нажылася, войкае, што гаравала. На хронце гора, а ў хрыпавых хлявох мо чысцей, чым у нашых хатах. Гаротніца, ядры яе».

Ён коса, збоку варожа зірнуў на жанчыну, яна сядзела бокам да яго, абабіраўшыся локцем на чамадан, перавязаны брызентавым рамянем; ласнавата падагнаў коніка, хача той і прытаміўся за доўгую цяжкую дарогу, кралком, аднымі вачамі, не паварочваючы галавы, слізгануў па чорных абсадах за кюветам, заёрзаў на сене, быццам што муляла яму. «Яшчэ кіламетры два везці яе, тамака мне налева, а ёй прама, — чамусьці ўзнікла думка. — Тутака на грудок дарога ўзбягае, а потым ападзе ўніз, да мастка, да балота. А мясціна глухая, вольхі ды вербалозы». Казалі, шчэ да рэвалюцыі Чарток п'яны ішоў са станцыі, быў такі ў Ступах прыдурак, то ў тэм балоте з галавой бульканыў, што і не знайшлі, толькі шапка на купіне асталася».

Быццам мулка было сядзець Мікулец на драбінах, выпрастаў скалечаную нагу, зірнуў на неба: няпоўны месяц завалакла хмара, якая насунулася ззаду, цямнота, хоць вочы выкалі. Конік барджэй, без пугі, патрухаў з грудка, мякка, дробна біў капытамі па мокрым жвіры, калёсы труска падскоквалі.

— А ты, эта, маладзічка, хача адпісала ў вёску, што жывая вяртаешся? — хаваючы дрыжжыкі, якія праціналі ўсё цела, папытаў Мікулец. — Тэж, пэўна, чакаюць?

— Ай, не пісала. Пад мерыканцамі былі, дай малаграматная я. Выпусцілі, дак у дарозе ўсё, з лагера ў лагер перасылалі.

Знойкі холад зноў працяў Мікульца. Масток усё бліжэй і бліжэй, балотам патыгнула, вадой застаяла. Мікулецужо і не ўцяміў, як спыніў кача, злосна вылаяўся:

— Суп-понь, халера на яе...

Борздзенька скаціўся з драбін на ўзбочыну, прычальгікаў да каня і, быццам падцягваючы супоню, ухапіўся за аглабліну, пацягнуў да сябе. Конік пераступіў нагамі, чуючы ваўкаватую злосць гаспадара, скасавурыў вока.

— Стой, адродзе воўчае, — голас грубы, нутраны, і нават жанчына, якая дагэтуль спакойна сядзела, узняла галаву, трывожна паўзіралася ў цямноту.

Мікулец пратэпаў да калёс, быццам раздумваючы, садзіцца ці не, падгроб сена, на якім сядзеў, і раптам рука намяцала гладкі, халодны дзяржак сякеры, на яку ён быў і забыўся; пацягнуў, але замінаў чамадан, і другой, вольнай рукой паспрабаваў ссунуць яго. «Цяжкі, халера. Голкі. Цэлае багацце». І ўжо бытта ў тумане, мітуслівым, гарачым рыўком вышмаргнуў з-пад сена сякеры, жанчына спалохана паспрабавала адсунуцца, узмахнула рукой, і Мікулец коратка, з усяе сілы ўдарыў яе... Яна нема закрычала, і ён, ужо не цямячы, што робіць, біў і біў, каб толькі не чупь яе страшнага крыку...

Па крывулях-вольхах, па вербалозу зашалапеў дожджык, а Мікулец цягнуў абмяклае, яшчэ цёплае цела ў балота, далей ад дарогі, грузнучы па калені ў мяккім мокрым моху... Пастаяў, паслухаў, як булькоча чорная вада, і задыхана, прыпадаючы на скалечаную нагу, пабег да калёс, спяшаючыся, абярнуў чамадан на бок, прыкідаў яго сенам. «Усё, ніхто не бачыў, — задыхаючыся, шаптаў сухім, гарачым ротам. — Усё, прыеду, змыю кроў. Усё...»

З паэтычнай пошты

МОЙ ЦІХІ БЕЛАКРАЮ...

Мая ЛЬВОВІЧ

●
Не буду праслаўляць любоў сваю,
Нікому сваю мову не хвалю
І не навязваю. Калі ішу,
Дык для яе тым ласкі не прашу...

У гонар у яе не п'ю віна,
На косы на яе не ўю вянка,
Ёй пышны не вымошчаю пасад.
Красу б ты, вочы меўшы, бачыў сам,
Красу ты сам адчуў бы, меўшы слых,
Красу б ты, сэрца меўшы, сам спасціг.

Я не прашу ёй, беднай, памагчы,
Гарэла б сэрца з сораму ў мяне,
Каб, гордую, ды лашчылі яе
З пабляжлівай пагардай па плячы.

У кімсьці гэтая мелодыя іная,
Хтось, да струмка прыпаўшы, п'е і п'е,
Цяпельца гэтае хтось
затуліў ад халадоў,
Хтось ціха беражэ сваю любоў.

*Разам з талонамі на цукар жыгасары
Наваполацка атрымалі супрацьгаз.
З п'ясыма.*

Вестка ад вас, Уладзю,
Пісьмо.
Як жа я з тым зладжу,
З чым прыйшло?
Талоны паўсюль талоняць,
Ды каб у вас...
Цуковым талонам салодзяць
Супрацьгаз.
Выдзяляюць падушна.
Цешся з ільгот.
Дыхавіца душыць
Каторы год.
Дзяўчом душылася, ўлазчы
У супрацьгаз.
Куды ж заўтра, Уладзіку,
Можа, на Марс?

●
Ветка, мястэчка ветлас,
Яблыневае вешце
Над празрыстай Сожавай плынюю —
З татавага ўспаміну.
Цяпер над іншым Сажом яна.
Яе твар, пакутай скажоны,
Адбіўся ў атручанай плыні.
Хай Ветка паклон прыме
Ад таты майго, веткаўца,
Які ўжо не даведаецца
Аб гэтым слове запозненым,
Аб гэтым паклоне апошнім.
Але і на тым свеце
Ён даведаецца аб Ветцы,
Ён і там пачуе маленне
Веткі свайго маленства:
«Адсяліцца б хоць куды-небудзь!»
Даляціць маленне да неба.
І адчуе тата, і ўбачыць,
Як канеа яго Бацькаўшчына.

НЕСЦЕРКА

Вясёлая крынічанька ў полі.
П'еш і не нап'ешся.
Добрая сіла, з вякоў у жылах
зямлі несеная.
Канец дваццатага веку. Беларуская
народная п'еса —
«Несцерка»...

Несцерка! Хіба мёртвы бы не смяяўся!
Несцерка, што для Юркі і Насці,
Нявучаны, невыкшталцоны,
выхапіў шчасце
З-пад закапыленай кірпы
шкаляра Самахвальскага.

Несцерка, што пана закізаў і засупоніў.
Столькі ўсяго ўжо названа на Беларусі
Імем Несцерка... Далібог, баюся,
Скончыцца-ткі, што землякі
яму высекуць помнік.
Высекуць і пасярод кірмашу паставяць,
Каб не вылазіла з шпар панства,
шкалярства, мальвінства,
Старое і ў навамодных строі
ўбранае свінства.

А людзі каб ведалі: тут ён, калі трэба,
дык воль ён, Несцерка.

●
Грэх мерзнуць, калі йдуць лісты,
Адусюль, столькі лістоў.
Грэх мерзнуць, калі йдуць лісты,
Ад усіх, ад столькіх сяброў.
Грэх мерзнуць, калі адзіны лісток,
Ад цябе лісток на парог лёг,
Грэх, далібог,
Мёрзнуць.

●
Далёкі погук зноў лаўлю.
Знаёмы, дарагі да краю.
Я пазыўныя пазнаю
Твае, мой ціхі Белакраю.

Пачуй адказ і аддавет,
Усё, што берагу ў душы я,
Дзеля цябе адной, шыпшына,
Зялёны ліст, чырвоны цвет.

●
Да пабачэння! Ды не разлучаемся.
Бо слова ёсць звычайнае: сябруем.
Трывогу вашу сабе бяру я.
І гордасці я вашай прычашчаюся.
Бо слова ёсць звычайнае. Бо шчасце
Зусім звычайнае — быць вашым другом.

●
Згубіўся недзе на пошце «ЛіМ».
Дашліце старонку з партрэта тым.
Дзе лямант, дзе плач жалобны,
Дзе сяброў развітальныя словы.
І ягонае слова дашліце ў пісьме,
Апошнія дні ягоныя — мне,
Каб заплакаць, каб затужыць,
Каб тугу пакласці, дзе ён ляжыць.
Перасмягла горла, няма.
Ці з каменя туга мая,
Ці слёзы мае замерзлі,
Ці не ўмею, не разумею смерці?
Ці грэх?
Не прыйшоў з рамкаю «ЛіМ»,
І калі б заплакала, дык аб жывым...

●
Красавік ты, красавік,
Квітню мій хорашый,
Ты майго з'яўлення міг,
Ты мое народжэння.

Дваццаць трэцяга мяне
Маці нарадзіла.
І тры дні я, і тры дні
Сонцэві радла.

Дваццаць шостага ўжо
Сонца стала чорнае.
Дваццаць шостага ўзышло
Гора маё горнае.

Тым зямлю маю звялі,
Што схавалі праўду.
Разляцеліся вятры
Чорныя — у заўтра.

Вымерлі лясы-бары,
Рэкі і даліны.
Залішлі по собі
Мертве покоління.

Красавік ты, красавік,
Ой, уміе любіць.
Народзі мене — і зіві,
Зіві мене, мій квітню.

●
«Краснаполле, маё Краснаполле!»*
Раставаў у цэме.
Поле сваёй долі
Пакідаў ты мне.
Наляцеў жа на поле воран,
Крумкач,
Зерне выдзеў у ворыве.
Ты прабач.
Ты прабач мне, што на ворыве
Злое зяло,
Тое быллё чорнае
Узышло.
Берагла ж я Краснаполле
Удзень, уначы.
Поле долі тваёй — не здолела
Уберагчы.

*Радок Аляксея Пысіна

●
Чарнобыльская ноч.
У чыстым полі цікуе
Чатыры гады куля,
З цябе не спускае воч.
Гэтак было ўжо. Нас яна
Цікавала й тады.
Цікавала чатыры гады.
Толькі цяпер — нябачна.
Толькі цяпер — паволі.
Кроў выпівае-п'е,
Цяпер забівае-б'е
Бяззбройнага ў чыстым полі.

Якая на гэтай вайне
Твая палявая пошта?
Чатыры гады трывожнае:
Хай куля цябе абміне!

●
Добрай раніцы, добрай раніцы,
Добрай раніцы весняй вадзе!
Мне з вады хлапечаю радасцю
Усмехаюцца вочы твае.

Можа, хлопчыку, можа, хлопчыку
Будзе сніцца і ў далечыні,
Як хлюпоча ён, як хлюпоча ён,
Весні дождж на весняй зямлі.

Доўга доўжыцца, доўга доўжыцца,
Поўным поўніцца тая вада.
А мне з дожджыка, а мне з дожджыка
Ззяе весняй ўсмяшка твая.

●
Я спяшаюся, я спяшаюся,
Па-дурному канверты трачу.
Я спяшаюся так, ныйначай
Ужо заўтра ды нешта станецца.
Адмовяць рукі пісаць,
Дакульгаць ды скрыначкі — ногі,
Ці не стане змогі паслаць,
Ці атрымаць — змогі.
Я баюся дзень змарнаваць,
Я баюся хвіліну страціць,
Калі можна яшчэ адправіць,
Мне — сябе — адправіць — да вас.

«СЕРЭНАДА»

ПРЭМ'ЕРА БАЛЕТА ДЖ.БАЛАНЧЫНА НА МУЗЫКУ П.ЧАЙКОЎСКАГА

Глыбокі цёмна-блакітны прывал сцэны; семнаццаць тонкіх жаночых фігурак у доўгіх лазурных туніках стаяць бездакорна строгімі лініямі, з няўхільна павернутымі галоўкамі, з выразным рухам рукі — адначасова паклічным і адмаўляючым. Рукам, які трывожыць душу і розум ужо з першых тактаў музыкі. Але вось быццам больш моцы яе павеў — і мы ўжо імкнемся прасачыць, як сходзяцца і змешваюцца танцавальныя галасы і сустракаюцца і расстаюцца харэаграфічныя ансамблі. Палётнасць танца тут галоўнае. «Серэнада» — гэта амаль чыстая сімфонія бегу. Аднак бегу ў харэаграфіі Дж. Баланчына, узноўленай на сцэне ДАВТа Беларусі, па сутнасці, няма, ёсць захопленне няспыннае парыванне, парыванне натхнення. Здаецца рэальным — расунуць замкнёную прастору сцэны, варта толькі захацець. Танец Баланчына радасны па сутнасці — ён не мітусіцца, і ён мкне ў адзіным эмацыянальным стане. І смутак у яго прыходзіць толькі тады, калі зусім зама-руджваецца бег жыцця.

Бессюжэтны балет мае прыхаваны сюжэт: хваляванне жыцця, яго ўрачыстасць, сустрэчы, расстанні, гульні, натхненне, адчай і прасвятленне, — гэтая плынь запаўняе сабой усю прастору сцэны і залы, і над ёй лунае трапяткая, бездапаможная душа, што нясе нібыта наперадзе сябе і даганяе — што?.. Тое, што немагчыма дагнаць.

І мы перажываем катарсіс ад гэтага бессюжэтнага балета, узрушэнне, пра якое дарэмна марылі і мараць стваральнікі

жорсткіх балетных меладрам... І імя гэтаму ўзрушэнню — «Серэнада», балет-сімфонія.

Гэтая прэм'ера балетнага тэатра ДАВТа Беларусі — падзея ў агульным культурным жыцці нашай сталіцы. У рэкордных тэрмінах /крыху больш за месяц/ быў пастаўлены твор славутага амерыканскага балетмайстра Дж. Баланчына «Серэнада» — г.зн. адбылася першая і даўно чаканая сустрэча трупы з суветнай класікай XX ст. Дзякуючы самазданай працы выканаўцаў і пастаноўшчыка Урана Азімава, педагога Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча, сцэнічнае ўвасабленне атрымалася вартым арыгінала.

Падкрэслію: гэта першае ўдалае асваенне невядомай нам заходняй харэаграфіі. Бо спектакль «Ундзіна» балетмайстра Алена Бернара, таксама сумленна адпрацаваны і выкананы з відавочнай самааддачай калектывам тэатра, нельга прызнаць удалым з-за распылівасці асноўнай ідэі балета /пастаўленага, дарэчы, паводле канкрэтнага літаратурнага сюжэта/, ўзмоцненая невыразнасцю харэаграфічнага тэксту. Таму можна сказаць, што беларускі балет, які сфарміраваўся ў 70—80-я гг. пераважна як аўтарскі, сустрэўшыся са значным балетным спектаклем другога майстра, змог данесці да свайго глядача невядомае яму дагэтуль страснае душэўнае парыванне і нечаканы драматызм «Серэнады» П.Чайкоўскага.

Вядома, што мастацтва Дж.Баланчына адыграла велізарную ролю ў станаўленні і развіцці не толькі амерыканскага, а і ўсяго

суветнага балетнага мастацтва. Традыцыі рускага балета, традыцыі Пеціпа і Фокіна, перанятыя вучнем Петраградскага тэатральнага вучылішча Георгіем Баланчывадзе, садзейнічалі фарміраванню сучаснай харэаграфіі. Ён аўтар многіх знакамітых балетаў, сярод якіх «Блудны сын», «Апалон Мусагет», «Крышталны палац», «Канчэта барока» і такой сціплай на фоне гэтых назваў «Серэнады», пастаўленай у 1934 г. /Яна, відаць, найбольш уражліва адлюстравала настальгічную ноту ў яркай і бліскучай сімфоніі танца, што стварыў майстар усё сваё працяглае творчае жыццё/. Гэта пра яго, яшчэ маладога Баланчына-Баланчывадзе, было сказана вобразна і трапіна: «Ёсць розныя кветкі. Ады раскрываюцца ранней вясной, жыўць дзень-два і вянуць. Другія — летнія кветкі, іх ні вясной, ні восенню не адшукаеш. І ёсць кветкі, якія цвітуць з вясны да позняй восені, магчыма, нават да снегу. Баланчывадзе такі».

Творчы светапогляд Дж.Баланчына схіляўся да балета-сімфоніі, і адначасова да нестандартнасці, «несіметрычнасці» Фокіна. Ён стаў педагогам, харэаграфам і стваральнікам новай школы. Яго шэдэўры непадуладна прылічылі часу. Свет уласнага мастацтва ўяўляўся Баланчыну не як Су-свет, а як майстэрня, і прадмет яго штурку — танец. Ягоная творчасць не выходзіла за межы яго мастацтва: танец — галоўнае пры ўсіх абставінах. Баланчын адмаўляў эфектную дэкарацыю, меладраматычны сюжэт і гранд'іёзныя масоўкі. У абароне жанравай чысціні ён пайшоў да-

лей за іншых. Адсюль — бессюжэтныя балеты.

«Серэнада» — гэта першы музычна-сімфанічны балет Баланчына. Тут пастаноўшчык чуйна ідзе за развіццём сімфоніі, аддаецца музыцы як сапраўдны музыкант, якім ён, прынамсі, і быў /Г.Баланчывадзе закончыў Петраградскую кансерваторыю па класе фартэпіяна/, і стварае харэаграфію чыста лірычную /1-я частка балета/, з элементамі сюжэтнасці, з намікам на стасункі персанажай /2-я частка/. І, нарэшце, што асабліва важна, стварае танцавальныя вобразы сімвалічнага характару, якія куды паўней адпавядаюць сімфанічнай музыцы, чым яе канкрэтнае сюжэтнае вытлумачэнне /3-я і 4-я часткі/.

Цікава, што балетмайстар разбурае кананічнасць і непарушнасць класічнага танца яшчэ і свабодой у распараджэнні салістамі, карыфэямі і кардэбалетам. Мастацкая мудрагелістасць задумкі пастаноўшчыка ў «Серэнадзе» праяўляецца ў параўнанні нескладаным, дакладней, крыху менш віртуозным тэхнічна, або, што яшчэ больш правільна, — больш спакойным і ўціхаміраным танцы галоўных сапастаў і няўмольным шалёным напружэнні нават у самых спакойных, здавалася б, тэмпах музыкі ў чатырох салістах кардэбалета /Т.Шаметавец, Ж.Лебедзева, Н.Земчанкова, Т.Бяршова/ і вакхічна тэмпераментнай, амаль мужчынскай па сілавых рухах, але строга класічнай партыі ў першай салістцы /яе надзіва тэхнічна і таленавіта прыводзіць маладая балерына Н.Сокал, якая ўжо вылучылася ў сольных партыях класічнага рэпертуару/.

Усё гэта даказвае, што школа Баланчына сапраўды адмаўляе сістэму «этуалей» — звышзорак балета, у адрозненне ад школ іншых балетмайстраў, якія робяць стаўку на выдатных танцораў. Кожная балерына трупы Баланчына можа танцаваць галоўную партыю і адначасова павінна заставацца адной з бездакорных клетчак кардэбалетнай істоты. Такі падыход да-

Выставы

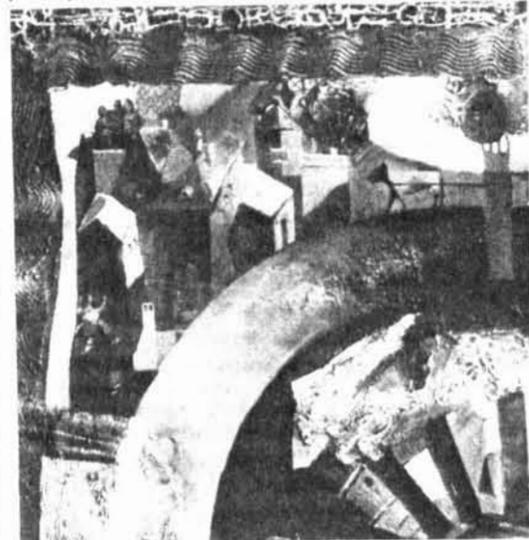
ЁЙ СПОЎНІЛАСЯ Б ДВАЦЦАЦЬ ШЭСЦЬ...

Яна вучылася ў Беларускай акадэміі мастацтваў на аддзяленні жывапісу, марыла стаць мастаком. Ні сям'я, ні побыт не здолелі б перашкодзіць ёй на гэтым складаным шляху. Але сёлета, у верасні, яна загінула ў аўтакатастрофе. Яна была з таго пакалення, што вырасла і сфарміравалася цалкам у новых умовах. Для іх гісторыя, старажытнае беларускае мастацтва, народная творчасць, натуральна ўспрынятае за першапачатак, пераасэнсаванае, прапушчанае праз сябе, стала асновай пабудовы самастойнага светабачання і фарматворчасці. Каларыт, лінія, пластычныя пошукі — так адбывалася станаўленне і яе творчасці. Частка з таго нешматлікага, што засталася, сабранае ў сяброў і знаёмых, увайшло ў экспазіцыю яе выставы ў акадэміі, пасля ў ДOME мастацтваў. Краявіды, кампазіцыі батыкі...

Пра яе — словы сяброў, тых, хто ведаў яе, вучыўся разам.

Ірына Сяржаніна... Мілая, летуценная Іра...

Яна любіла жыццё, а сышла ў нябыт. Хацела паўнагучна зайграць каляровымі унісонамі і дысанансамі, а мелодыя раптоўна змоўкла, абарвалася глухой

Гарадскі краявід. 1991.

цішыняй, толькі-толькі пачынаючы нараджацца... Здавалася б, усё так выдатна пачыналася: удзел у Канферэнцыі студэнтца-навуковай творчасці /1992, 1993/, выстава ў Германіі /г.Лейпцыг, 1993/, Польшчы /1993/, удзел у выставе творчай суполкі «Пагоня» /1992/, і — сцюдзёны лістападаўскі дзень, у які галерэя Дома мастацтваў запрасіла ўсіх жадаючых на адкрыццё яшчэ адной выставы. Пасмяротнай. Прывітаная яе памяць...

Халодная прастора залы падкрэсліла загадкавыя глыбіні жывапісу, цякуючую дынамічнасць батыкаў, лёгкасць і ўпэўненасць ліній графікі. Выстава аб'яднала многае з таго, што было зроблена, і зусім нічога ў параўнанні з тым, што магло б быць зроблена. Тэрмінова сабраныя па кватэрах, майстэрнях сяброў і знаёмых, гэтыя работы не далі агульнага ўяўлення аб Сяржанінай як мастачцы, аднак усё ж стварылі панараму развіцця ідэй, настрояў і фантазій Ірынінай душы, сталі

красамоўнымі сведкамі паступовага творчага сталення.

Яна спрабавала сябе ў рэльефным, пастэльным пісьме і лёгкай аднаслойнай манеры, у распрацоўцы лакальных плям з пункту гледжання постімпрэсіянізму і іканалісу, у педантычнай прапісцы дробных дэталей і поўнай схематычнасці, абагуленасці. Яна стварыла свет сваіх мрояў, — свет белых гор і зялёных нябёсаў, дрэў, якія фіялетавым голлем палашчуцца ў аблоках, ружовых караблікаў у імглістай прасторы... Стварыла, але не замкнулася ў ім, як гэта доволі часта здараецца з маладымі мастакамі. Паглядзіце на яе батыкі з серыі «12 апосталаў», што абыгрываюць адвечныя пытанні кожнага чалавека: «Хто я? Адкуль я? З якой мэтай прыйшоў у гэты свет?» Асаблівае адчуванне надае глыбокі сімвалізм колераў, выгібаў і разрэзаў тканін.

А графічныя творы, што нясуць адчуванне дзіцячай неспрэчнасці, узнісласці, і ў той жа час расчараванасць дарослага, які раптам разумее, што дзесьці далёка за плячыма згубіліся сцяжынкы дзяцінства... Мо згадаўшы каракулькі сына, Ірына адчула гэта найвастрэй і выплеснула на аркуш паперы, які першым трапіў пад руку...

Нельга сказаць: «шкада, што яе ўжо няма». Гэта яе абрысы вымалёўваюцца ў густой зеляніне і далёкай сіні краявідаў, яе вочы глядзяць вачыма з партрэтаў, часткакі яе Душы лунаюць у згарманізаваных абстрактных плямах...

Ірына КАРАНЕЎСКАЯ

Яе трагічная смерць узрушыла і прыгнула нас. Зараз яна глядзіць на нас, як праз тоўстае шкло, з-за якога не далятаюць гукі, а толькі рухаюцца нямыя цені. Але гавораць з намі творы, якія нясуць вытанчанасць і адухоўленасць яе таленту.

Складана зараз аналізаваць яе творчасць. Але падстава для размовы ёсць. У яе жывапісных творах —

мэтанакіраваны пошук сваёй пластыкі, свайго разумення жывапісу, насычанага пазыіўнага светаўспрымання, энергетыкай стварэння і захавання жыцця.

Ірына не замыкалася ў межах вузкай тэмы. Яна пераасэнсавала і фіксавала жыццё ў розных яго праявах. Яе цікавіла зменлівая, багатая на нюансы беларуская прырода. Яе краявіды адзначаны выключным адчуваннем колеру, высокай жывапіснай культурай. Гульня яе багатай фантазіі нарадзіла іррэальныя вобразы, парадаксальныя суплёты ўражанняў /нізка «Вераніца сноў»/. Лірызмам і цеплыняй прасякнуты кампазіцыі, прысвечаныя бабулі.

Мастачка спрабавала сябе ў розных тэхніках. Не абмяжоўваючыся палатном і алеем, яна звярталася да такога забытага прыёму, як роспіс па шкле. Яе кампазіцыі па матывах румынскай іконы гэтай святочнай песня фарбаў, кранальнае зіхаценне фольгі нагадваюць шчырыя і наіўныя творчыя спробы нашых бабур.

Але асаблівую ўвагу на выставе, прысвечанай памяці мастачкі, прыцягваюць кампазіцыі, выкананыя ў тэхніцы батык Шматслойныя па семантыцы, неардыннарныя па кампазіцыйным вырашэнні, яны з'яўляюцца складаным філасофскім кодам, які дазваляе давесці думку да высокай Абстракцыі, не ігнаруючы пры гэтым пластычнай выразнасці і вытанчнай дэкаратыўнасці.

Адна з кампазіцый /«Караблікі»/ — матэрыялізаванае імгненне мінулага. Мастачка знаходзіць цікавы прыём — яна драпіруе тканіну, пераўтвараючы батык у своеасаблівую «фіранку». Гэта надае яму аб'ёмнасць, запрашае гледца да дзеяння, да дзіцячай гульні: «А што ж там, за ёй?» А там — бязмежная белая прастора, бясконцасць яшчэ непражытага жыцця і моцны жоўты акцэнт, што, як прамень, працінае гэтыя прастору, бясконцасць. Але — невялікае намаганне і «фіранка» ператвараецца ў трапяткую паверхню вады, у якой, як у люстэрку, —

тэхнічнага майстэрства артыстаў наводзіць на думку, што каб ставіць спектаклі Балачына, трупа павінна мець найвышэйшы тэхнічны патэнцыял. І можна з упэўненасцю сцвярджаць, што калектыв нашага балетнага тэатра валодае такім высокім патэнцыялам.

Лірыка Балачына з вялікім, але нябачным напружаннем процістаіць спусташальным уздзеяннем жыцця, і процістаіць дзейсна. Яго гераіня здольная пачуць нягучны голас блізкай бяды, прытоеныя крокі зусім недалёкага няшчасця. І, відаць, толькі балерына тонкага душэўнага складу здатная данесці бягучы надыход трыюгі і адчаю — без афектаваных рухаў, унутрана засяроджана, не ламаючы класічнай формы.

Менавіта такое ўражанне робіць Інэса Душкевіч. Раптам лавіш сябе на думцы, што з усяго блакітнага рухавага воблака танцоўшчыц толькі яе вочы прыцягваюць і не адпускаюць цябе. Широка раскрытыя, журботныя, як загарваюцца яны спадзяваннем пры сустрэчы з Юнаком! Дуэт зачароўвае пlynню выразных рэзкіх і прывідных рухаў. Упэўненае майстэрства і адвагу ў танцы дэманструюць В.Даўгіч і В.Захараў; у партыі Юнака вялікія тэхнічныя магчымасці, і кожны з выканаўцаў пасвойму адметны. Але прырытэт у балете належыць усё ж жанчыне — Душы. Гэта пакутлівая Душа памірае, канае, пакінутая. І цела балерыны марудна апускаецца долу, і гэтую канцавую стадыю руху І.Душкевіч перадае так выразна, што зала замірае...

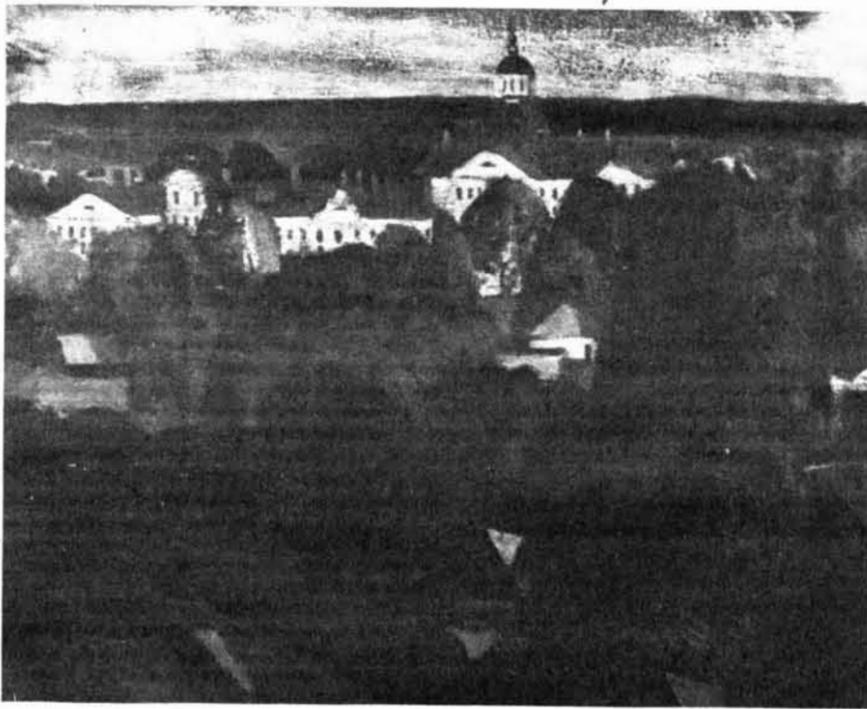
Так, балетная трупа і пастаноўшчык спектакля У.Азімаў адолелі вялікую творчую працу, хоць у працэсе пастаноўкі даводзілася сутыкацца з рознымі цяжкасцямі. Напрыклад, відэазаліс спектакля «Серэнада» трупы Нью-Йорк-Сіці Бале быў выкананы не статычна, а некалькімі нумарамі, г.зн. па-мастацку, і не дакументальна. Гэта стварыла дадатковыя цяжкасці для балетмайстра пры ўзнаўленні балета, вымагаючы асаблівай скурпулёзнасці падыходу, але пастаноўшчык годна адолее выпрабаванне.

— З вялікім задавальненнем я працаваў з трупаю беларускага балета, — гаворыць У.Азімаў, — бо вельмі радуе, калі вас разумеюць з паўслова, што сведчыць пра высокі прафесіяналізм трупы. Асабліва ўдзячны я балетмайстрам-рэпетытарам А.Смалянскаму, Т.Яршовай, Д.Браўдэ, А.Мартынаву, канцэртмайстру А.Сямёнавай. А таксама мастацкаму кіраўніку балета В.Елізар'еву за тое, што ён рызыкунуў даверыць мне такую работу. Падкрэсліваю высокае майстэрства жаночага кардэбалета і прафесіяналізм салістаў. Без іх узгодненага, адпрацаванага ансамбля гэты найскладаны твор не мог бы выглядаць належным чынам. Вельмі рады, што наш глядач так цёпла прыняў «Серэнаду», і выказаў спадзяванне, што гэтая сустрэча з твораў вядомага амерыканскага харэографа не будзе апошняй.

...У пушчэ сцэны самотная жаночая фігурка — сімвал адзіноцты. Але востра з'яўляюцца яшчэ двое: мужчыну вядзе жанчына, вядзе, закрываючы яму вочы. Яны рухаюцца марудна і асцярожна — балет нібы губляе тэмпл. Час запавольваецца і... над галавамі людзей у пушчэ глыбокай прасторы раптам успывае вогненны пратуберанец, і рукі жанчыны адкрываюць вочы мужчыны. Гэта — Пасвятленне. І зноў танец набірае хуткасць, змяняюць адно адно дуэт, трыо, квартэт. Адзін мужчына і тры жанчыны. Тры іпастасі Душы. Іх танец уражвае, падтрымкі дзівосныя і мудрагелістыя. Энергія страцілі палеа ў рухах, і здаецца, гэтам не будзе канца. І, нарэшце, — фінальная «дыяганаль», у ёй бездань вобразаў: сапраўдная «Серэнада змрочнай даліны».

Гордая і журботная фігурка жанчыны, падтрыманая мужчынскімі рукамі, нібы напята ветразь, паволі пралывае над сцэнай, вабячы за сабой нашу Душу. І застаецца глыбокае шкадаванне ад таго, што вельмі кароткае імгненне судакранання з сапраўды цудоўным.

Наталля АЗАРКЕВІЧ

Жыровічы. 1992.

Мінулае, Цяперашняе і Будучае, зменлівы калейдаскоп дзіцячых уражанняў.

Наступныя тры работы аб'ядноўваюцца ў цыкл «12 апосталаў». Сумежнай кропкай гэтых кампазіцый з'яўляецца форма-сімвал, метамарфозы і розныя камбінацыі якой ствараюць узаемасувязь фармальнай знаходкі і складанай ідэі, надзяляюць прастору кожнай працы экспрэсіўнасцю і таямнічым жыццём.

Гэты сімвал — замочная шчыліна. Яна, як указальнік шляху да ісціны, прыадчыняецца тым, хто гэтага варты, хто настойліва ідзе гэтым шляхам. Але ключ да гэтага «шчыліны» — сам чалавек, частка ісціны і падабенства яе. Чалавечыя фігуркі-шчыліны то імкнучыся зазірнуць у прыадчыненую Таямніцу, то замыкаюцца ў кола, углядаючыся ў бясконца бездань Космосу, то прыносяць сябе ў ахвяру, раствараючыся ў прасто-

ры і пакідаючы нам нязгасную ідэю жыцця. Зялёныя адценні абнаўлення, недаступна-касмічны сіні, непачісны белы колеры нараджаюць гармонію разам з ахвярай пунсова-чырвонага, які ставіць такія тэмы, але ўпэўнены акцэнт у нашай свядомасці.

Неардынарнае мысленне, тонкі мастацкі густ і высокапрафесійнае адчуванне матэрыялу дазволілі мастацкім матэрыялізаваць сваё разуменне філасофіі Быцця, данесці сваё асэнсаванне Шляху.

У апошні год свайго жыцця Ірына працавала прагна і плённа, быццам спяшаючыся адшукаць ключ да ісціны. Але лёс паклікаў яе ў далёкі Шлях... Адышоўшы, яна працягвае размаўляць з намі аб Вечным.

Надзея КАРОТКІНА

Фотарэпрадукцыя М.БАРАЗНЫ

Музыка

НЕ ХАПАЛА НАШАГА ГОЛАСУ...

ЗГАДКІ ПРА МІЖНАРОДНЫ ФЕСТЫВАЛЬ ЮНАЦКІХ ДУХАВЫХ АРКЕСТРАЎ «РАСІЙСКІЯ ФАНФАРЫ»

Напярэдадні фестывалю дзень і ноч ліў няспынна моцны дождж, хмары згушчаліся, неба было чорнае, кепскае надвор'е нічога добрага не абяцала. Па распараджэнні мэра Масквы Ю.Лужкова ваенныя лётчыкі загадалі хмары, і раніцай зазляла сонца, пацяплела, зрабіўся святочны настрой — і зводны духавы аркестр Маскоўскай ваеннай акругі адкрыў свята горада.

Парад-шэсце прэфектур Масквы ад помніка Юрыю Далгарукаву ўзначаліла Цэнтральная акруга — велі макет Крамля — як сімвал Расіі, як асяродак духоўнага і культурнага жыцця Масквы — макетам Храма Васілія Блажэннага, а выява Крымскага моста ўвасабляла рамантыку і маладосць сталіцы. Маляўнічым было шэсце калон з духавымі ваеннымі аркестрамі, народнымі духавымі аркестрамі. Гучалі старадаўнія маршы, вальсы. Народныя танцавальныя калектывы, балетныя студыі спыняліся на праспекце, ладзілі скокі. Тэатральныя калектывы паказвалі фрагменты спектакляў, клаунады. Вялікія надзьманыя лялькі выяўлялі розныя персанажаў і звяркоў. Машыны, аздобленыя плакатамі, рознымі транспарантамі, макетами, змянялі адна другую. Вялікую цікавасць выклікала калона далатопных легкавікоў. Сярод удзельнікаў шэсця былі і зеленаградцы, а таксама дзіцячыя духавыя аркестры Масквы, Магнітагорска, Чэлябінска, Казахстана. Марш-парад свята Масквы доўжыўся некалькі гадзін. Присутнічалі на свяце прэзідэнт Б.Ельцын, а таксама спадар Ю.Лужкоў.

Другі дзень фестывалю «Расійскія фанфары» праходзіў у Зеленаградзе. Напачатку — марш-парад, які ўзначалілі госці — юнацкі духавы аркестр дзіцячага дома з Казахстана. Маляўнічае шэсце прадоўжыў Чэлябінскі юнацкі духавы аркестр, аркестр студыі духавой і эстраднай музыкі школы N 14 горада Магнітагорска. Горад напалўняла прыгожая музыка песенных мелодый і маршаў. Гарджанае расчулена віталі аркестры аплэдсментамі і суправаджалі іх да плошчы, дзе выконвалася канцэртная праграма фестывалю.

А вечарам у Палацы культуры адбылося ўрачыстае адкрыццё фестывалю.

Канцэртны аркестр Маскоўскага дзяржаўнага музычнага вучылішча духавага мастацтва прадставіў складаныя творы, якія выконваюцца рэдка: Бах, Партыта до мінора /1 ч./, Гэндэль, «Паскалія», вальс з оперы «Жыццё за Цара» Глінкі, папуры з оперы «Травіята» Вердзі і інш. Пад кіраўніцтвам дырыжора Р.Гехта, арганізатара гэтага першага фестывалю дзіцячых духавых калектываў, аркестр паказаў чысціню інтанацыйнага ладу, прафесійнае гучанне, высокае выканаўчае майстэрства. З тых калектываў, якія выступілі ў наступныя дні, асаблівае

ўражанне выклікалі музыканты Маскоўскага сувораўскага ваеннага музычнага вучылішча і Дзяржаўны духавы аркестр Расіі /мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор Г.Галкін/. Прынамсі, дэфеле «Віват, Расія» — складанае канцэртнае прадстаўленне ў руху, перабудове аркестравых груп, салістаў інструменталістаў у шэрагі, дакладныя прыгожыя павароты, рух у цэлым аркестра. Абавязковае харавое спяванне ў суправаджэнні аркестравых груп, танцавальныя прыёмы і розныя па на месцы, у руху і поўным складзе аркестра. Дэфеле — гэта вышэйшы пілатаж музычнага мастацтва, аркестравага майстэрства, страявой вывучкі і асабістае бездакорнае веданне і выкананне ўсяго рэпертуару кожным удзельнікам на памяць. У канцэрте Духавага аркестра Расіі было выканана каля 15 розных твораў аркестравымі ансамблямі трубачоў, трамбаністаў з салістамі высокага класа. Святочная уверцюра Д.Шастаковіча, Паддэ з балета «Шчаўкунчык» П.Чайкоўскага, «Палёт чмяля» з оперы «Казка пра цара Салтана» М.Рымскага-Корсакава і шэраг іншых твораў былі святочным падарункам маладому таленавітому пакаленню ўдзельнікаў фестывалю.

Фестываль быў выдатна арганізаваны прэфектурай, Упраўленнем культуры Зеленаградскай акругі г.Масквы, прэзідэнтам Саюза музычных дзеячаў Расіі. Усе ўдзельнікі былі размешчаны ў санаторыях, забяспечаны адпаведным харчаваннем, транспартам. Калектывы атрымалі дыпломы і Міжнароднага фестывалю, а прэфектура Зеленаграда ўзнагародзіла ўсіх удзельнікаў і дырыжораў каштоўнымі падарункамі. У заключным канцэрте іграў зводны духавы аркестр у складзе дзіцячых аркестраў Масквы, Магнітагорска, Чэлябінска, Казахстана. Немагчыма сабе ўявіць, але дзеці выконвалі на прафесійным узроўні складаныя, цяжкія, працяглыя па гучанні творы, такія, як «Паскалія» Гэндэля, уверцюра «Эгмонт» Бетховена, уверцюра «1812 год» Чайкоўскага.

Фестываль паказаў значны рост таленавітых юных музыкантаў на духавых інструментах. У цяжкі час сціпла прадаўжаецца стварэнне новых дзіцячых аркестраў у агульнадукацыйных школах. На вялікі жаль, з-за складанага эканамічнага становішча Беларусі і адсутнасці спонсарскай падтрымкі не змаглі ўдзельнічаць у фестывалі нашы дзіцячыя духавыя аркестры. А шкада: думаецца, беларуская школа выглядала б годна на міжнародным узроўні.

Барыс ПЯНЧУК,

член журы фестывалю,

народны артыст Беларусі, прафесар

20 верасня 1993 года.

З пошты «ЛіМа»

ВОСЬ ВАМ І ПРЫКЛАД!..

4—5 лістапада 1993 г. падчас восеньскіх вакацый група навучэнцаў і выкладчыкаў Беларускага гуманітарнага ліцэя ў складзе 18-ці чалавек наведвала старажытны Полацк. З вялікай зацікаўленасцю і хваляваннем чакалі ліцэйсты спаткання з горадам, гісторыя якога непарыўна звязана з гісторыяй беларускага народа, гісторыяй станаўлення беларускай дзяржаўнасці.

Экспедыцыя па Полацкім гісторыка-археалагічным запаведніку пачалася з наведвання музея беларускага кнігадрукавання. Вельмі цікавая экспазіцыя, прафесійна праведзеная экскурсія — усё гэта спрыяла добраму настрою. Тым больш, што наперадзе нас чакала спатканне з Сафійскім Саборам — гонарам беларускай нацыі, аб якім так многа чулі навучэнцы ў час заняткаў у ліцэі. І вось тут пачалі адбывацца дзіўныя рэчы. Нам, прадстаўнікам навучальнай установы, у якой навучанне вядзецца толькі на беларускай мове, давялося прасіць, каб экскурсія вялася на дзяржаўнай беларускай мове. З вялікімі намаганнямі гэта ўдалося зрабіць. Адміністрацыя была вымушана зняць з другой групы экскурсавода, якая з незадавальненнем правяла экскурсію на дзяржаўнай мове, якой яна валодае, як аказалася, выдатна. Пры развітанні ж гэты работнік культуры паведаміла нашым беларускамоўным дзецям: «На руском языке я бы провела экскурсию с вдохновением» /!/?/.

Заставаўся час да ад'езду, і мы вырашылі наведаць яшчэ адзін музей, які ўваходзіць у склад гісторыка-археалагічнага запаведніка —

краязнаўчы. У гэтай культурнай установе наш настрой быў сапсаваны канчаткова. Заплаціўшы грошы за ўваход і экскурсійнае абслугоўванне, мы выказалі сваё звычайнае пажаданне, каб экскурсія вялася на беларускай мове. Тое, што мы пачулі ў адказ, можна пачуць хіба што на пасяджэннях вядомай арганізацыі «Белая Русь». Супрацоўнікі музея, а было іх трое /на жаль, яны не назвалі сябе/, у нетактоўнай форме пачалі вінаваціць выкладчыкаў у тым, што яны «навязваюць свой язык всем». Ад работнікаў установы, якая абавязана захоўваць гістарычную спадчыну, мы пачулі шмат чаго іншага. Напрыклад, «неужэлі яны не поймут по-русски», «если вы так думаете, это не значит, что так думают все» і г. д. І гэта ў прысутнасці вучняў, якіх выкладчыкі выходзілі ў духу павагі да беларускай культуры, мовы. Ад такой экскурсіі мы адмовіліся, прагледзелі экспазіцыю самастойна. Дарэчы, грошы за экскурсію нам вярнуць адмовіліся, матывуючы гэта тым, што «билет уже оторван» /!/?/.

Зразумела, з якім настроем мы вярталіся дамоў з авянага легендамі Полацка. Адна справа, калі з-за прылаўка ў краме недаданы «савок» кідае табе ў твар «говорите правильно, я вашего языка не понимаю», але калі гэта робіцца ва ўстанове, якая павінна паказваць прыклад выканання Закона аб мовах, то неабходна, каб вывады зрабілі адпаведныя дзяржаўныя органы.

В. КАЛАДЗІНСКІ,
А. ЧАРНЯЎЧЫК

ШЛЯХАМ ПАКУТЫ...

370 гадоў таму, у лістападзе 1623 года, у Віцебску пакутніцкай смерцю загінуў полацкі грэка-каталіцкі арцыбіскуп Ісафат Кунцэвіч. Па-рознаму ацэньваюць жыццё і дзейнасць гэтага чалавека нашчадкі. Вакол яго імя час ад часу ўзнікаюць дыскусіі, а то і не надта прыгожыя спрэчкі, але большасць сыходзіцца на тым, што гэта была неардынарная, моцная асоба, з якой звязана адна з пакутніцкіх старонак гісторыі Беларусі. Для вернікаў жа грэка-каталіцкага веравызнання ён — святы.

Сёлета ўгодкі смерці Ісафата Кунцэвіча разам з беларускімі уніятамі ўшанавалі і прадстаўнікі грэка-каталіцкага духавенства з Латвіі і Украіны, манахі і манахіні, семінарысты Львоўскай грэка-каталіцкай духоўнай семінарыі. Яны пабылі ў Віцебску, прайшлі тымі мясцінамі, дзе цяпер у мучні святы Ісафат і дзе ён прыняў пакутніцкую смерць. На мурах былога манастыра прайшло набажэнства, увечары ля крыжа, устаноўленага ў гонар 1000-годдзя прыняцця хрысціянства на Беларусі, разам з удзельнікамі Віцебскай грэка-каталіцкай грамады яны чыталі акафіст і скончылі маліцца зноў на мурах манастыра.

А назаўтра высокае духавенства паехала ў Полацк, каб і там прайсціся сцежкамі, якімі хадзіў святы Ісафат, паглядзець на святыю Сафію, у якой некалі правіў ён набажэнствы, і самім правесці некалькі набажэнстваў для ўдзельнікаў грэка-каталіцкай суполкі, праўда, не ў Сафійскім саборы, як гэта было за часам Кунцэвіча, а ў... цесным былым «чырвоным» кутку адной з гарадскіх устаноў. Гэтакую «камфорт» гасці не надта здзівіліся, бо, як сказаў рэктар Львоўскай духоўнай семінарыі ўладдыка Юліян, ім і самім добра зразумела цяжкае становішча уніятаў на Беларусі, таму што грэка-каталіцкая царква на

Украіне таксама зведала цярпосці шлях, і цяпер яны абедзве выходзяць з катакомбаў, як некалі пасля доўгіх гадоў праследавання выходзілі з іх першыя хрысціяне.

Параўнанне зразумелае. Пасля забароны Уніі ў 1839 годзе грэка-каталікі вымушаны былі пераходзіць альбо ў праваслаўе, альбо ў каталіцызм лацінскага абраду. На Полаччыне, як і па ўсёй Беларусі, спынілі сваю дзейнасць уніяцкія храмы, яны перайшлі ва ўладанне да новых гаспадароў. 28 лістапада гэтага года, пасля 154 гадоў перапынку, у Полацку зноў была адпраўлена архіерэйская грэка-каталіцкая служба. Правіў яе ўладдыка Юліян у тым жа «чырвоным» кутку. Полацкія уніяты, дарэчы, звярталіся да мясцовых улад з просьбай дазволіць правесці гэтую ўрачыстую службу ў Сафійскім саборы, але тыя спаслаліся спачатку на небяспечныя трэшчыны ў храме, а потым — на прызначаны канцэрт. Старшыня уніяцкай суполкі Мікола Шараг з горьччу прамовіў пасля набажэнства: «Здаецца, улады проста забыліся, што святыю Сафію нашы продкі будавалі не для канцэртаў». Значыць, што Мікола тут трохі памыляецца. Летась, калі ў Полацку гучна святкавалася 1000-годдзе Полацкай епархіі, улады дазволілі праваслаўнаму духавенству правесці ўрачыстую службу ў Сафіі, і

яе разам з шануюнімі замежнымі гасцямі правіў сам патрыярхы экзарх усяе Беларусі ўладдыка Філарэт. А за дзень да гэтага грэка-каталіцкі святар айцец Казімір таксама адправіў службу ў гонар

той жа падзеі, праўда, не ў храме, а каля яго дзвярэй. Як кажуць, што было — тое было. Не нашмат яно змянілася і цяпер для полацкіх уніятаў. За гэты час яны дабіліся дазволу на арэнду «чырвонага

кутка, які да гэтага выкарыстоўвалі для набажэнстваў рыма-каталікі. Які яшчэ куток гэтак увайшоў у гісторыю?

І ўсё ж, нягледзячы на ўбогія ўмовы, якія мала спрыялі святочнаму настрою, настрой ва ўдзельнікаў урачыстасці быў зусім не песімістычны. Прынэмсі, пасля службы ўладдыка Юліян казаў:

— Нічога не вырастае там, дзе нічога не пасеяна. Калі ж іхай сабе і маленькае зерныка кінута ў зямлю, то яно з Божай дапамогай павінна вырасці ў прыгожае дрэва. І я веру, што цудоўнае дрэва, імя якому Беларуска-грэка-каталіцкая царква, абавязкова ўзрасце на Беларусі. Тым больш, што і ў Віцебску, і ў Полацку мы ўжо спаткалі прыгожыя яго парасткі — грэка-каталіцкія суполкі. Ім нялёгка, першым заўсёды нялёгка, але хтосьці павінен быць гэтым першым. Мы вельмі ўдзячныя, што нашы аднаверцы з Полацка запрасілі нас, і мы ў якасці пілігримаў змаглі пабыць на зямлі, дзе жыў і прыняў смерць за Хрыстова веру святы Ісафат Кунцэвіч. Мы разам з беларускімі братамі і сёстрамі прадаўжым яго справу і нясем людзям праўду аб адзінай царкве, аб тым, што павінен быць «адзін статак і адзін пастар». Мы верым, што надыйдзе гэты час.

Веры і ўпэўненасці ўладдыка Юліяна можна, напраўду ж, пазаздросціць. Асабліва, калі прыгадаць, што падзел хрысціянскае царквы — гэта «раны на целе Хрыста». Каму ж наканавана залячыць гэтыя раны? Няпростае пытанне асабліва востра коле душу каля Полацкай Сафіі. Ды маўчыць Сафія: па ёй самой вунь пайшлі трэшчыны, падобна, што яна сама чакае людской дапамогі. Ці дачакаецца? Маўчыць схаваўшая лёдам Дзвіна, схавала пад тоўстым лёдам свае воды, у якіх гэты прыгожа адбіваецца святая Сафія. Застыла Сафія, не глядзіцца больш у празрыстую раку, не любуюцца сваім адлюстраваннем, і пакуль не растае лёд, да самае вясны яна, відаць, не палыве «над Дзвіною, нібы карабель».

I. ЖАРНАСЕК

На здымках: падчас угодкаў.
Фот і Р. РУСЕЦКАГА

Думка гледача

ЦІ ЎСЁ РАЗУМЕЮЦЬ У СТАЛІЦЫ?

3 НАГОДЫ ПРЭМ'ЕРЫ У ПРАВІНЦЫЙНЫМ ТЭАТРЫ

Канец леташняга сезона для Мазырскага эксперыментальнага тэатра «Верасень» быў плённым хоць бы таму, што адбылася прэм'ера «Несцеркі», славаўтай п'есы ў новым увабленні. Паставіў яе цяперашні дырэктар і мастакі кіраўнік тэатра С. Кліменка /мастак — П. Захараў, балетмайстар — А. Кастрыцкі/.

Крыху насцярожыла на самым пачатку спектакля незвычайнасць узаўважэння атмасферы кірмашу: пад самай столлю — вешалкі з вопраткай, у асноўным адзенне паноў і падпанкаў. Сялянскай вопраткі не відаць было, можа, таму, што апранута была ў яе большасць выканаўцаў? Свяцілася яна ўсімі колерамі вясёлкі на акцэрах, і ўтварала непаўторны каларыт кірмашовага гуляння. Такім чынам, сама дэкарацыя п'есы выгадна вылучала асноўную аўтарскую мэту: супрацьпастаўленне народнага і антынароднага, шчырага, іскрыстага і — штучнага, паказнага.

Здзівіла і расчаравала тое, што ўвесь гэты рознакаляровы і звонкагалосы вір рэжысёр-пастаноўшчык абмежаваў плакатамі-пракламацыямі з намалёванымі глечыкамі, міскамі, бульбай, гуркамі, цыбуляй і іншымі сведчаннямі-пазначкамі кірмашу. Расчаравала і тое, што музыка гучала па фанаграме, а танцавалі чамусьці толькі «Цыганачку», — нивооднага беларускага народнага танца не было.

Успомніліся мне мае маладыя гады, мой любімы народны абмерцаў, на аснове якога, дарэчы, і ўзнік цяперашні прафесійны калектыў. Яго рэжысёр — Міхаіл Яхнімавіч Колас — чалавек апантаны, энергічны, мог не за

плату, а за падзяку з ідэйсці музыкантаў, стварыць аркестр, які суправаджаў спектаклі і ў горадзе, і ў вёсцы. У «Паўлінцы», у «Раскіданым гняздзе», у «Людзях на балонце», у казцы «Салодкі пірог» на сцэне былі сапраўдныя музыкі, — гэта вельмі ажыўляла спектакль.

Але пойдзем далей па крутых сцяжынах народнага характару, сцэнічнага жыцця, прыгледзімся бліжэй да герояў, да іх паводзін. Мазырска-Несцерка — асоба яркая, панаходнаму проста, але за гэтай абалонкай знешняй прастаты цэлая гама пачуццяў, нястрыманая энергія, любоў да людзей, найвялікшае жаданне хоць на кропельку палепшыць лёс нешчасліўца, няўдачніка, дапамагчы ў бядзе любой цаной, няхай гэта каштуе нават самога жыцця. Несцерка Андрэя Іванавіча Лазароўскага — не толькі герой з сялянскага асяроддзя. Гэта сімвал праўды і справядлівасці, сімвал беларускасці з яе талерантнасцю, разважлівасцю, памяркоўнасцю і жаданнем разабрацца ва ўсім без крыві і гвалту.

Трэба бачыць вочы акцёра /а яму ўжо, дзякаваць богу, 83 гады/. Маладым агнём адсвечваюць яны, калі яго герой робіць людзям дабро, калі даведваецца аб нешчаслівым каханні Насці і Юрася і дапамагае ім разблытаць клубок чэрствасці і няўвагі.

Андрэй Іванавіч — выхаванец першага Мазырскага самадзейнага тэатра. Клапаціўся аб яго акцёрскай будучыні і славе М. Я. Колас, які, на жаль, пакінуў Мазыр, з'ехаў у Расію і якога /зноў-такі, на жаль/ ніхто асабліва не затрымліваў. Неаднаразова былы рэжысёр «Верасня» звяртаўся ў Міністэрства

культуры накіонт прысваення А. І. Лазароўскаму звання, але... не так проста прабіць сцяну непаразумення і раўнадушша. У кожным куточку Палесся ведаюць А. І. Лазароўскага, ён даўно ўжо без рэгалій і званняў народны артыст Палесся, Гомельшчыны, але ў сталіцы гэтага не разумеюць. Ды і што казаць, калі сталіца гэтая нічога не зрабіла нават для таго, каб сабраць людзей у ДOME акцёра на творчы вечар, прысвечаны 75-годдзю А. І. Лазароўскага. Людзі прыехалі з Мазыра — а гледача няма...

Але вернемся да спектакля. Як дасціпна пададзены кантраст паміж носьбітамі народнага светабачання і тымі, хто ўзрошчаны хлебам сялянскім ды няздольны яго ўшанаваць! Каларытнымі аказаліся фігуры пана Бараноўскага /М. Кліменка/ і Шкаляра /А. Кручко/. У іх шмат гратэскавага, прыўзнята-штучнага нават у вонкавым абліччы /Шкаляр высокі і худы, нібыта ўвесь свой век сох над навукамі, пан жа выглядае быццам і па-панску, але доўгія рыжыя вусы, акуратна заплечены ў каскі з банчыкамі, надаюць яго грознай асобе даволі смешны выгляд яшчэ і таму, што сплучаюцца яны з сакавітым басам/. Рэжысёрскае рашэнне своеасаблівае: застаецца прасветліна ў сапаваных душах герояў, ім даецца апошняя магчымасць стаць людзьмі.

Цяжка было пазнаць у адметным выканаўцы ролі пана Бараноўскага былога студэнта нашага Мазырскага педінстытута Мішу Кліменку, які некалі рабіў першыя нясмелыя артыстычныя крокі, спрабуючы свае сілы ў ролі Валодзькі ў макаёнкаўскім «Трыбунале». Парадавала тое, што калектыў

папаўняецца таленавітай моладдзю. Запомніліся галоўныя выканаўцы: Ён і Яна, Юрась і Насця /М. Збіцкі і А. Баранская/. Ім удалося пераканаць гледача ў святасці і чысціні першага пачуцця нясмелага хлопца і дзяўчыны, якія, дзякуючы падтрымцы добрых людзей, здолелі адстаяць сваю чалавечую годнасць і права на каханне.

З коласаўскіх папелнікаў, па большыні сваёй, засталіся ў тэатры, афіцэра А. І. Лазароўскага, людзі пенсійнага ўзросту. Гэта В. Казлоўская, М. Тарасенка, В. Нагорная, Н. Кунцэвіч. У «Несцерцы» яны іграюць эпізодныя ролі, але як іграюць! Болей трэба было б маладым вучыцца ў старэйшых таленавітых акцёраў...

Адчуваецца, што Сяргею Кліменку, кіраўніку калектыву, жыць... няпроста. Няма ў Мазырскага тэатра «Верасень» трывалай сувязі з вядучымі тэатральнымі калектывамі краіны. Што казаць пра нейкія сустрэчы, нарады і кансультацыі, калі на гастролях у Мазыры купалаўцы і коласаўцы бываюць раз у 10—20 гадоў. Былі «Песняры», «Сябры», сімфанічны аркестр, Акадэмічны хор Беларусі, прыязджаюць да нас і замежныя калектывы, а вось прапагандаваць тэатральную нацыянальную культуру — няма каму...

Мазырска-Несцерка абслугоўвае чарнобыльскую зону жорсткага кантролю, — Хойніцкі, Брагінскі, Ельскі, Нараўлянскі і іншыя раёны. Трэба бачыць, як яго там чакаюць, як сустракаюць, як ён там патрэбны дарослым і дзецям. Няўжо гэты калектыў не заслужыў пільнай увагі з боку Міністэрства культуры і сваіх знакамітых калег?

25 гадоў па каліцу збіраў М. Я. Колас найвялікшы, найдаражэйшы скарб Палесся — народныя таленты. Шмат што ўдалося яму зрабіць. Не кожнаму прафесійнаму калектыву выпаў гонар сыграць на сцэне Крамлёўскага тэатра, атрымаць залатыя медалі лаўрэатаў, заваяваць галоўны прыз на Прыбалтыйскім фестывалі тэатральнага мастацтва.

Памятаю, як Іван Мележ хацеў, каб «Людзі на балоце» ў выкананні мазыран былі паказаны на сцэне купалаўскага тэатра. Так і не дачакаўся...

Галіна ДАШКЕВІЧ

г. Мазыр

ЛіМ - часопіс

ТЭАТР

«ЗМАГАННЕ РОБІЦЦА КАХАННЕМ...»

«Традыцыйная кухня вострава Рукю», трагікамічная пантамімічная паэма пра разарваны свет, час і чалавека, пададзена тэатрам-студыяй пантамімі «Жэст» і прадстаўлена члблцы... яшчэ ў маі сёлетняга года, але — на гастролях у Шв. Чцары ды Германіі. У верасні ад «Традыцыйнае кухні...» заваітавалі на фестывалі тэатраў вуліцы і пляца ў Тройсдорфе /Германія/, у кастрычніку водар спектакля зазналі ў Любеку /Германія/, і толькі напрыканцы лістапада ў цэнтры мастацкай творчасці ВА «Інтэграл» на Асіповіцкай. І беларускія глядачы — алі магчыма, як той казаў, паўдзельнічаць у «змаганні, якое робіцца каханнем», як падае пачатак спектакля, прасцей, — у вышлага прэм'еры на родных падмошчах. Ідэя, сцэнарый, рэжысура і пластыка спектакля ажыццёўлены Славам Іназемцавым, адмысловыя строі выштукавала Алена Сівякова. У спектаклі ўдзельнічаюць Г. Яроміна, Ю. Бянько, Т. Цурко, Г. Тобін, Г. Фамін і сам спадар рэжысёр Іназемцаў.

На здымках: Г. Яроміна і Г. Тобін у навіле «Сон першы», Ю. Бянько і Т. Цурко ў навіле «Багі».

Фота Мікалая МОРКАЎКІ

МІСТЭРЫЯ З «КАМЕРАТАЙ»

Містэрыя апанавала падмошкі Альтэрнатыўнага тэатра /прэм'ера 11 лістапада/: «Кайне» Дж. Г. Байрана ў пастаноўцы Вітаўтаса Грыгалючуса. Мастаком спектакля выступіў Юючы Тур, а найзакіўленымі партнёрамі акцёраў Артура Федаровіча, Яўгена Жураўкіна /абодва — Кайны/, Алега Корчыкава, Ігара Забары /абодва — Люцыпары/, Антаніны Аксёнавай, Маі Мартыненкі, Святланы Нікіфаравай, Віктара Васільева зрабіліся ўдзельнікі ансамбля «Камерата» і аўтар музыкі да спектакля Алег Шыкуноў.

ЗОРКА РЫГОРКІ АСВЯТЛІЛА БЕРЛІН

Берасцейскаму тэатру лялек выпаў прыветны гонар адкрыць міжнародны фестываль «Калядныя гісторыі», які праходзіць у Берліне з 25 лістапада па 25 снежня. А распачалі фест беларускія ляльчнікі спектаклем «Рыгорка — ясная зорка» Анатоля Вяцінскага ў пастаноўцы Алега Жугжды — сваясэаблівай «взітанай карткай» тэатра. Гэтым разам у спектаклі былі заняты артысты Т. Тэвасян, У. Тэвасян, І. Герасевіч, У. Зайцаў. На працягу месяца ляльчуню эстафету на біблейскія тэмы падтрымаюць 5 лепшых тэатраў Германіі, тэатр з Францыі /г. Безансон/, Кіеўскі гарадскі тэатр лялек. Дарэчы, з усіх тэатраў лялек былога СССР, а тым больш Беларусі, Берасцейскаму тэатру выпала першаму гастраліваць у Берліне. Глядач, для якога ў першую чаргу арганізаваны фестываль, здаецца, не застаўся раўнадушным да мастацтва беларускіх творцаў.

І. Х.

МУЗЫКА

ГЭТА ЁСЦЬ ІХ АПОШНІ?

Надзіва ціха рыхтуюцца да свайго чарговага, XI з'езда кампазітары Беларусі. Увесь імгзт, відаць, скіраваны на тое, каб гожа выглядаць у канцэртных праграмах. А іх — багата. Афіцыйна адкрыццём з'езда паслязатра, але музыка, вызначаная для «прадстаўніцтва» на гэтай буйной арганізацыйна-творчай імпрэзе, ужо зачула ў канцэртных залах сталіцы. Будзе і німала прэм'ер. Пералік прозвішчаў губляе тут усялякі сэнс, бо свае творы аддае на суд слухачоў практычна кожны чалец Саюза кампазітараў, а іх ужо дзсяткі, дзсяткі... Грамадскасць незадаволена касавурыцца ў бок кампазітараў: знайшлі

ж час — людзі калядуць, а яны выбары ладзяць! /Выбары старшыні праўлення Саюза кампазітараў, якое даўно і стала ўзначальвае І. Лучанок, прызначаныя пакуль на 25 снежня/. А ўвогуле кампазітарам, як і ўсім творчым людзям, можна паспачуваць. Далейшая фінансавая падтрымка іхняй суполкі з боку дзяржавы робіцца ўсё больш праблематычнай, і сёй-той з сумам уздыхае: «А ці не будзе гэта наш апошні з'езд?» Печакам. Пабачым. Штосьці паведамім-напішам.

Н. К.

ГАСТРОЛІ

І ГЛЕДАЧЫ — ПРА СЯБЕ...

З 23 па 27 лістапада доўжыліся сваясэаблівыя дабрачынныя гастролі Беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра Галіны Дзягілевай па Беластоцчыне, чым арганізатарам выступіў член Асацыяцыі беларускіх журналістаў Беластоцчыны Ян Мордань /яму дапамагаў Віктар Стахвюк і ягоная фірма «Эльвімэкс»/. Пяць спектакляў /«Любіць...» А. Вяцінскага, «Белы сон» паводле Ларысы Геніюш, «Выннана ў рай» В. Тарнаўскай і В. Ваўчковай, «Дзве прыгоды Лемюэля Гулівера» Е. Брашкевіча, «Дабравесце ад Уладзіміра» паводле У. Караткевіча/ трох акцёраў — Галіны Дзягілевай, Валерыя Шушкевіча і Аляксандра Ткачонка ў супрасаджэнні гітарыста Уладзіміра Бельшыва сфраўдзілі вандроўку-паказ па Беластоку, Гарадку, Гайнаўцы, Бельску, Дубічах Царкоўных, Нараўцы, Ляўкове. Амаль кожны са спектакляў суправаджаўся сустрэчамі акцёраў з публікаю, так бы мовіць, па-за межамі тэатральна арганізаванай трысторы, — за кубкам гарбаты і за столікам пры свечках. Самым каштоўным, з пункту гледжання мастацкага кіраўніка тэатра «Зніч» Галіны Дзягілевай, і сталіся гэтыя зносіны з глядачамі, якія жадалі гэтакаса парасказаць пра сябе, як і паглядзець спектаклі.

На здымках: В. Шушкевіч у спектаклі «Дабравесце ад Уладзіміра» і Г. Дзягілева ў спектаклі «Белы сон».

Фота У. ПАНАДЫ

ФЕСТИВАЛІ

ГОД СЯМІ — З ПЕСНЯМІ

Ва ўсімім разе, гэтак прапаюць сустрэць наступны год, абвешчаны Генеральнай Асамблеяй ААН як Міжнародны год сямі, арганізатары новага рэспубліканскага фестывалю. Гэта будзе святая сямейных ансамбляў і пройдзе яно 15—16 студзеня ў Слоніме, Слоніміскім раёне. Арганізатары — Міністэрства культуры, Упраўленне культуры Гродзенскага аблвыканкома, выканкомы Слонімскага гарадскога і раённага Саветаў народных дэпутатаў — праводзяць гэтую акцыю з мэтай прыцягнення ўвагі грамадскасці да праблем сямі, развіцця ды папулярнаўскай сямейнай мастацкай творчасці, захавання і пераемнасці нязмяняльных сямейных традыцый. Удзельнічаюць у фестывалі вакальныя, інструментальныя, харэаграфічныя, іншыя сямейныя ансамблі, сярод якіх будзе наладжаны конкурс. Журы конкурсу ўзначальвае прафесар М. Дрынеўскі. Пры ацэнцы выступленняў будзе ўлічывацца выкананне майстэрства, самабытнасць і арыгінальнасць рэпертуару, сцэнічная культура, мастацкае афармленне праграмы і касцюма і да т. п. Лепшых чакаюць грашовыя ўзнагароды, падарункі. Арганізацыйна-творчыя справы ўскладзены на Беларуска-Інстытут праблем культуры, Гродзескі абласны навукова-метадычны цэнтр ды аддзел культуры Слонімскага райвыканкома.

ЛІТКУРЕР

ЖЫВЕ «ЖЫВОЕ СЛОВА»

Рэдкая радзій-ці тэлеперадача можа праіснаваць некалькі дзсяткаў гадоў. Сярод іх — перадача «Жывое слова», якая ўпершыню прагучала па рэспубліканскім радыё 26 лістапада 1963 года. Яе стварыў і вядучы — пісьменнік Уладзімір Юрэвіч. 30-годдзю «Жывога слова» была прысвечана сустрэча, што адбылася ў гэсцёўні мінскай сярэдняй школы N 108. Школьны клуб таксама мае гэтак жа імя — «Жывое слова». Пра тое, як узнікла перадача, расказаў У. Юрэвіч. Рэдактар «Жывога слова» Галіна Шаблінская гаварыла пра тое, як і сёння перадача імкнецца прапагандаваць родную мову, прывіваць любоў да яе. За трыццаць гадоў прагучала 328 выпускаў «Жывога слова». Пра асобныя з іх нагадаў былы рэдактар перадачы Геннадзь Пашкоў, ён прачытаў таксама свае вершы, прысвечаныя характаву матчынай мовы. Бралі слова і паэты, якія прыйшлі ў літаратуру не без дапамогі «Жывога слова» — Аляксей Бадак, Уладзімір Маго, Леанід Прычак, Вольга Савасцюк. А вучні парадавалі гэсцёўні канцэртам.

Н. К.

У ДЗЕНЬ НАРАДЖЭННЯ

Як вядома, 26 лістапада 1930 года нарадзіўся наш вядомы пісьменнік Уладзімір Караткевіч. Яго імен названа вуліца ў Оршы, там стаіць яму помнік, працуе музей. Стаіць псмінік /недароблены, замарожаны ў прамым і пераносным сэнсе гэтага слова/ і ў Віцебску. Ды ёсць спадзяванні, што наступнай вясной ён будзе ўрачыста адкрыты і адна з вуліц горада стане вуліцай імя У. Караткевіча. 26 лістапада гмацьця земляка ўшанавалі кветкамі і шчырым словам павагі і любові да яго начальнік аддзела культуры Віцебскага гарвыканкома В. Кібісаў, сакратар абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі А. Салтук, паэты Д. Сімановіч і У. Папкоў, артыст тэатра імя Якуба Коласа А. Лабанок, загадчык літаратурнай часткі тэатра С. Дашкевіч і іншыя.

А. САКАЛОЎСКІ

ЛЕАНЫЛА, ЖОНКА МАКСІМА

У вёсцы Таргуны Докшыцкага раёна ўшанавалі 100-годдзе з дня нараджэння знакамітай зямлячкі, пісьменніцы, жонкі Максіма Гарэцкага Леанілы Чарняўскай. Слова пра яе сказалі віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук Беларусі Р. Гарэцкі, лаўрэат прэміі імя М. Гарэцкага, устаноўленай выдавецтвам «Мастацкая літаратура», Т. Голуб, дырэктар Горацкага гісторыка-этнаграфічнага музея У. Ліўшыц, дацэнт Віцебскага педінстытута А. Канапелька, пісьменнік І. Стадолынік.

Докшыцкі народны тэатр паказаў спектакль «Як Несцерка па свеце гуляў». Сваё майстэрства паказалі таксама народны ансамбль «Раніца», юныя цымбалісты з мясцовай музычнай школы. Працавала выстаўка Дома народных рамістваў.

Т. ЧУВАХОВА

Вечар, прысвечаны юбілею Л. Чарняўскай, прайшоў і ў Горках. Аб горацкім перыядзе яе жыцця расказаў У. Ліўшыц. Пра трагічны лёс сямі Гарэцкіх гаварыла Т. Голуб. На вечарыне чыталіся творы Леанілы Усцінаўны, гучалі песні.

М. СТУДНЕВА

КАНФЕРЭНЦЫІ

СТРЭМІНСКІ Ў МІНСКУ

З нагоды 100-годдзя з дня нараджэння вядомага беларускага мастака-авангардыста Уладзіслава Стрэмінскага ў Мінску адбылася канферэнцыя, у якой бралі ўдзел навукоўцы, мастацтвазнаўцы, мастакі. Яшчэ колькі год таму, калі ствараўся Беларуска-Інстытут культуры /адзін з арганізатараў гэтай канферэнцыі разам з Міністэрствам культуры, Беларускай акадэміяй мастацтваў, Саюзам мастакоў і іншымі афіцыйнымі ўстановамі/, успісе, дзе адзначаліся ўсе славы беларускай дзяржавы розных стагоддзяў, імя У. Стрэмінскага нават не згадвалася. Пра яго мелі ўяўленне хіба што прадстаўнікі мастацкага кола, ды і то як пра тэатрыка сусветнага авангарда без дачынення да беларускасці. Сёння мастак

Плакат, прысвечаны канферэнцыі, — Алены Кітавой.

вяртаецца на радзіму; так, спознена, так, з цяжкасцю, бо большасць нашага грамадства дасюль нічога не гаворыць яго імя. Але нават сам працэс вяртання, да якога прычыніўся беларускі друк, канферэнцыя ў Дзяржаўным мастацкім музеі, узбагачае не толькі нашу гісторыю і мастацтва, але і светабачанне. Пэрформэнс, «дзея» маладых беларускіх мастакоў на вуліцы Гарбарнай /цяпер Ульянаўскай/, каля дома, дзе нарадзіўся мастак, магчыма, пачатак нічым не стрыманнага, прыгожага вулічнага свята, зрабіць якое спрабавалі яшчэ авангардысты на чале з Шагалам і Стрэмінскім.

Канферэнцыя прапанавала вярнуць вуліцы Ульянаўскай былою назву, а таксама правесці выставу творчасці Уладзіслава Стрэмінскага, распачаць выданне ягоных тэатрычных прац у перакладзе на родную мову.

Н. К.

АНОНС

БРАВА, МАРЫНА!

20 снежня на сваю, ужо трэцюю, аўтарскую вечарыну запрашае сяброў, усіх аматараў музыкі маладая кампазітарка Марына Марозава. Мерапрыемства выходзіць за рамкі «афіцыйных» канцэртаў, што прайдуць падчас з'езда кампазітараў рэспублікі. Таленавітай вучаніцы Яўгена Глебава, будзем спадзявацца, дапамогуць здзейсніць яе смелую задуму запрашання для ўдзелу ў канцэрце вядомай спявакі /у іх ліку Наталля Руднева, трыма «Рамонак» пад кіраўніцтвам Уладзіміра Турчынскага/, а таксама дзіцячы калектыў «Вячоркі», харэографы і музыкі.

У творчым багажы члена Саюза кампазітараў Беларусі, дацэнта Беларускага педагагічнага ўніверсітэта Марыны Марозавай — 2 сімфоніі, балет «Стойкі алавыны салдацік», музычная казка «Муха-цакатуха», кантата «Памяць» на вершы Генадзя Бураўкіна, Рыгора Барадуліна, Максіма Танка, Анатоля Вяцінскага. Яна — аўтарка сюітаў, канцэртаў для фартэпіяна з аркестрам, шматлікіх рамансаў...

Вядома, каб праслухаць усё створанае, не халіла б і цыкла вечарын, таму Марына пабудавала праграму на тых творах, якія напісаліся за апошнія два гады. Некаторыя з рамансаў Марыны Марозавай ужо гучалі падчас вечарын, прысвечаных Ніне Мацяш, памяці Жэні Янішчыц. Тым не менш гэта будзе амаль цэлая гадзіна музычных прэм'ер: песні, рамансы, харэаграфічныя кампазіцыі, фрагменты з буйных музычных твораў...

Застаецца пакуль у сакрэце, ці выступіць у канцэрце жонкі вядомы банд Атаманай, а таксама іх старэйшы сын — сямігадовы Кірыла /які, між іншым, браў удзел у летніх гастроліх мамы ў Польшчы/.

Нагасілім: 20 снежня, а 17 гадзіне ў актавай зале Беларускага педагагічнага ўніверсітэта /не б'яцца з суседнім будынкам Белдзяржуніверсітэта! / вяс чакае Марына Марозава. Уваход ва ўніверсітэт — з боку плошчы Незалежнасці.

Іван ЖДАНОВІЧ

На здымку: Марына МАРОЗАВА.

ЛіМ - часопіс

ГАСПАДАР ГРААЛЯ

(Пачатак на стар. 5)

дных» рэчаў студэнтаў. Першаадкры-
вальнікам вёскі пасля вайны быў не хто іншы,
як Лявон Баразна, які паводле сваіх вандра-
ванняў па вёсках Гродзеншчыны склаў
імправізаваны, аматарскі альбом — у
асноўным са здымкаў адзення і прылад
працы /гэты рырэтэты альбом з беларус-
кай этнаграфіі знаходзіцца ў архіве Міхаса
Хведаравіча, я яго гартаў. — Ю. З./ Бараз-
на і натхніў студэнтаў ідэяй этнаграфізму,
заразіў сваёй мовай і патрыятызмам... По-
тым ужо яны самахоць рухаліся ў навуку і
пракладалі там новыя кірункі. Міхась жа
адпачатку захапіўся народным касцюмам: ён
да інстытута скончыў Мінскі тэхналагічны
тэхнікум па спецыяльнасці канструяванне і
мадэляванне адзення, добра ведаў швейную
тэхніку, усе прыёмы шыцця, і вельмі любіў
завіхацца над вырабам адзення — як, на яго
погляд, таксама мастацкім, а не толькі вузка-
прыкладным творам рук чалавечых. /Пасля
гэтае шаўцоўска-краўцоўскае ўмельства надта
прыгадзілася яму, калі давялося займацца
стварэннем сцэнічных касцюмаў для
Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору
імя Г. Цітовіча і іншых мастацкіх калекты-
ваў/. Папярэднікаў у яго не было — прасто-
ра чыстых магчымасцяў. Ён і выкарыстаў іх,
ідучы сваім шляхам... у вёску. З прагай
спазнаў няхітрыя сялянскія скарбы, без
/так было перш/ усведамлення якіх-каліч
«звышзадач» Міхась Раманюк у дзень
сцяцігоддзі аддаў сябе вёсцы: няма, бадай, на
Беларусі зараз мястэчка ці буйной вёскі, дзе
б ён ні быў. Па сутнасці, ён ператварыўся ў
сапраўднага «народніка», бо збор аўтэнтыкі
быў толькі часткай, можна сказаць, фар-
мальнай, — больш шырокага і глыбокага —
духоўнага пранікнення ў сялянскі свет
Беларусі. Бо дзеля таго, каб заглянуць у той
клубачак «на смерць», трэба было перш
прайсці шлях да душы тае жанчыны, выслу-
хаць яе, можа, найчырэйшую за ўсё жыццё
душэўную споведзь, паспагадаць гаротніцам
і небаракам... І толькі потым, можа, скарыс-
таць што-каліч з няхітрага скарбу, а то й не
скарыстаць...

— Людзі перада мной адкрываліся, бо я
не лез да іх напалом, без жадных перасця-
рог, а знаёміўся спакваля, пытаўся заўжды
спачатку пра лёс, долю, і толькі потым прасіў
расказаць куфар альбо камоору. На ўвагу да
іхняга жыццёвага лёсу людзі неяк удзячна
адгукваліся; я адчуваў, што гавораць яны
вельмі шчыра, спавядальна... Цяпер моцна
шкадую, што не было ў мяне тады
магнітафона, што не запісаў тыя спавяданні,
— атрымалася б, відаць, цэлая энцыклапедыя
лёсаў беларускага сялянства... Сотні,
тысячы сустрэч-знаёмстваў і столькі ж лёсаў-
аповядаў... Потым, перазнаёмчыся, людзі
паказвалі і андарак «на смерць», і кашулю,
і хустку... Вельмі шкадую, што не запісаў
тых распавядаў...

Затое збіраліся рэчы, асабліва расла калекцыя народнага адзення. На яе аснове пазней і было зроблена Міхасём Хведаравічам мастацтвазнаўчае раянаванне народнага строяў Беларусі і выдадзены памянуты альбом — галоўная, як ён лічыць, яго «заслуга» ў культуры. Не йнакш дзякуючы таму Беларусь — канца 70-х пачала займаць свой пасада між народамі не ў чым-небудзь, а ў сваім, адметным, аўтэнтычным убранні: калекцыя адзення М. Раманюка экспанавалася ў Парыжы, Ліёне, Санкт-Пецярбурзе, Кіеве... Пачалі знаходзіцца пэўныя аналогіі касцюма беларускай жанчыны канца XIX — пачатку XX ст. і убрання жанчыны галандскай... І інш.

— ...Чаму літоўцы, эстонцы імкнуліся да незалежнасці мацней, чым мы? Таму што калі ў іх нацыянальнае свята, то інтэлігенцыя апранала народныя касцюмы і выходзіла на вуліцы, плошчы /сам бачыў, калі вучыўся ў Вільні. — Ю.З. — Карнавалізацыя ўсёй краіны!/. У салонах-магазінах яны куплялі касцюмы, вырабленыя аўтэнтычнымі майстрамі, творчасць і праца якіх там заўсёды цанілася і цэнніцца вельмі высока, нашмат вышэй, чым у нас. Прывітанасць аўтэнтычных рэчаў у сям'і, у інтэр'еры жылля для прыбалтаў — безумоўна, бо яны, рэчы, — індыкатары і вылучальнікі нацыянальнай энергіі, сродкі сімвалічнай сувязі з продкамі. Гэта і спрыяла самасцвярдзенню культуры /і, можа, мацней, чым якія свядома-па-

літчыныя сродкі/. На жаль, у нас хіба Максім Танк апранаў кашулю, калі яго маляваў Пётра Сергіевіч...

— Зноў жа — у Вільні тое было...
— Так. Цяпер так апранаецца моладзь, якая ладзіць вечарыны. Дарэчы, моладзь робіць касцюмы сваімі рукамі. Напрыклад, гурт «Ліцвіны», Валянціна Якімовіч з коласаўскага ліцзя шмат кашуль вышывае, я купіў у яе муліз...

— Такім чынам, рэчы застаюцца для наступных пакаленняў, што адрываюцца ад папярэдняй глебы, — сымблямі панадчасавай сувязі пакаленняў?

— Акрамя таго, выходзіць звычайная пашана да тваіх уласных, жывых бацькоў і сваякоў. Японцы керамічную чашку для гарбаты, якую вырабіў прадзед, цэнзяць вышэй, чым вырабы з золата /чай у майстэрні пілі, вядома, з японскіх філіжанак... стылізаваных, аднак. — Ю. З./.

Нам вельмі важна сёння стварыць як мага больш такіх рэчывых «індыкатараў», каб яны трапілі ў кватэры. Бо яны тэлевізар, ані кіно не заменяць р з ч а ў...

Што да мяне /Ю. З./, дык я ўпершыню спазнаў пачуццё форсу, прымераўшы на галаве рэч — дзедзюўскі саламяны калялюш... не, не беларускі, — нямецкага паходжання, баўэрскі; дзед прывіз яго дамоў з нямецкага палону, куды трапіў ажно ў 1939-м /жолнеж Войска Польскага/, а вываліўся — у 1944-м... А сёння ў мяне з «нацыяналістычных» рэчаў — хіба матчыны сурвэты, вышытыя маці ў дзявоцтве, на пасаг. Яны, накінутыя на абжур настольнай лямпцы, зрэдка час напамінаюць мне пра іншае, цяплейшае, дамашняе цяпло на свеце... Толькі цяпер такіх сурвэтаў ніхто не вышывае...

Як не разумець, што да стыхійнай мастацкасці, мастакоўскага майстэрства вёску змушалі саі ўмовы жыцця, калі ўсе патрэбы і запатрабаванні вырашаліся на месцы: хлеб, малако, мяса, адзенне /з абуткам вось была праблема/, прыладнае на-чынне, само жытло, хата і нават лубочныя віды, вышытыя дзеля аздобы хаты: на даўгіх кавалках матэрыі. Ды і нават царква была ў хаце, дамашняя /і цяпер так ёсць/. У гарадской кватэры вяскоўцу чагось не стае, не хапае... Цэласнасці ці самадэстатковасці, ці чаго яшчэ? Бо вясковае хата — гэта сапраўдны /па, так бы мовіць, функцыянавані/ замак, крэпасць з усімі выгодамі. Дом з вялікай лятары. І, дарэчы, такім ён стаў для нашага сялянства, для маіх бацькоў — зусім не «старшыняў» — якраз у злашчасныя «застойныя»: у канцы 60-х, у 70-я гады наша вёска расквітнела ва ўсіх сэнсах, апроч, сапраўды што, «ідэалагічнага»: борздка будаваліся хаты-мураванкі і з дрэва харомы, набывалася тэхніка — матацыклі, легкавыя машыны, расло падвор'е і рахункі на ашчадных кніжках. Выдаткаванне бацькамі-вяскоўцамі дзэцам-гараджанам грошай на машыну альбо на «каалератыў» было нормай! Стан цяперашні варты жалю ў параўнанні з тымі часамі і іх магчымасцямі. Так што сялянства цалкам небеспадстаўна клянне цяперашняе неразбярху і заняпад. «Савецкая ўлада мяне на... ла!» — адчайна-пакорліва таму, што адбылося, выказаўся мне нека аднавясковец-працаўнік, што працаваў на ферме і да 1991 года наскладаў на кніжку 40 тысяч для сыноў-юнакоў! /Гадуючы і здаючы быкоў, свіней і г. д./ А што з тымі грашыма зберажонымі стала пасля жніўня 1991-га — вядома... Вось таму і «на... ла»...

Рэчыўны свет беларуса — сродкамі лектара — раскрывае перад студэнтамі М. Раманюк. Але лекцыя ён не кажа — п'яе, спывае, прызнаючыся ў любові да гэтага зрубу, аканіц, печы... Ён, як закаханы чалавек, зараджае сваіх дзёўчынёх-«крытыкес» /мастацтвазнаўцаў будучых/ гэтым каханнем да роднага, свайго. Ён і сам — прыклад любові; такая асоба варта сабою самай, а не вымучаным навуковым аўтарытэтам альбо спрактыкаваным рытарствам перад аўдыторыяй...

О роднае маё! Як доўга да цябе ішоў я, кволы падбарожнік...

Міхась Раманюк даляў-такі да... Беларускай Жанчыны. Ён у яе і закаханы, бадай што, найбольш. Бо — што такое плацце /не сукенка!/, — як не вобраз душы, мары тае жанчыны, якая яго вырабіла і апранула?

— ...Касцюм пачынаецца з самога вобраза, з падборкі жанчыны. У нас вялікая праблема стварэння нацыянальнага тыпажу. Мне хацелася, каб мае строі насілі тыпажныя жанчыны-беларускі. Таму для фатаграфавання я заўжды доўга падбіраў жанчын, каб іх выявы, па-першае, уасаблялі нацыянальны тып, па-другое, каб яны ў будучым сталіся карыснымі мастакам-жывалісцам. Дарэчы, у ілюстраваным выданні эсэ У. Караткевіча «Зямля пад белымі крыламі» выявы жанок таксама адабраны ашчадна, бо аўтар разу-меў, што гэта болей, чым фота, гэта — вобраз...

— Вы, мне здаецца, занадта сцігла выда-яце сваю быццам выключна збіральніцкую місію ў справе стварэння народнага касцюма. Усё-такі вы падыходзілі да справы як творца, МАСТАК...

— ...У справе стварэння ідэалу трэба даваць таму творцу, які вырас на гэтай глебе, на тэўтэйшай зямлі. Выпадковы чалавек, вырашаны на салонач, ехаваны на часопісах мод, будзе маляваць часопісны, інтэрнацыянальны вобраз-тып манекена. Мода — інтэрнацыянальная рэч. У Парыжы новыя ўборы дэманструюцца на мулатках...

Так што даваць варту трэба мастаку, які зросся з глебай. Такі мастак лепш зможа вылучыць тыпаж. Тыпаж — як не толькі знешнасць, але і яго душу, духоўны стан, характар...

— Значыць, строй пачынаецца з ЖАН-ЧЫНЫ?

— Безумоўна.

Па-першае, трэба мець веды, бо часта змешваецца адзёне з розных рэгіёнаў, розных этнічных груп, і яго трэба ўмець адрозніваць. Гэта часцей здараецца на памежжы. Па-другое, спалучэнне ў часе. У сялянскіх куфрах захоўваецца, не раўнуючы, адзёне гісторыі, розных стагоддзяў. Важна выявіць стыль часу. Таму даводзілася фарміраваць і стылі. У нас, дарэчы, дагэтуль уяўленне пра Беларусь занадта «роўнае», аднастайнае, адно-беларускае, калі можна так сказаць. А Беларусь — розная! Розная — па этнаграфічных праявах. Возьмем для прыкладу хоць бы тое ж самае адзёне: рознасць суцэльнае. І гэтую рознасць можна прасачыць па ўсёй традыцыйнай культуры: розніцца фальклор, мова /дыялекты/, матэрыяльная культура і г. д. У Літве, вы ведаеце, даўно прыняты этнічны падзел на некалькі самастойных, адрозных этнічных груп. Думаю, для нас гэта задача будучыні. Найперш — задача для этнаграфічнай навукі і навук з этнаграфіяй звязаных...

— Але вернемся, спадар Міхал, да мастацкага зместу вашых строяў. Ці можна назваць строй мастацкім выяўленнем пэўнага духоўнага ідэалу нашага народа /як, скажам, маляванкі Алены Кіш/?

— У нейкім сэнсе можна. Калі назваць касцюм, строй адмысловай ідэальнай мадэлю, то ідэальнай мадэлю чалавек хоча існаваць у Сустве, у Космасе... Прыкладныя рэчы тут не падыходзяць. Жанчына наша ніколі не пойдзе фатаграфавання, калі ў яе запэцканы фартух... Яна абавязкова павінна пераапрануцца, памыцца, прычасацца. У запэцканым, буднім адзёні цяжка выглядаць годна і пашанліва.

А што датычыць філасофіі строю, дык ён, строй, як бы спалучае чалавек аўтраанага з навакольным светам. Строй маскіруе цела ад знешняга свету. Адзеты чалавек — гэта ўжо не сапраўдны, не рэальны чалавек, а ідэальны — бо аздоблены, прыкрыты адзёнем, якое выяўляе чалавек да свету ідэальна. Калі назваць чалавек інтымным, малым космасам, а свет — космасам вялікім, то апратка — абалонка чалавек паміж цэлам і светам, паміж малым і вялікім космасамі. Гэтую ж мяжу паміж космасам сімвалізуюць парог і дзверы ў хаце...

Так што той ці іншы чалавек для нас заўсёды асацыюецца ў звязцы з нейкай апраткай. Апратка — знешні вобраз чалавек. Прычым кожная дэтал адзёна можа нешта сімвалізаваць: напрыклад, пэўныя віды фартухаў сімвалізуюць цяжарнасць жанчыны /бо фартухом яна як бы прыкрывае будучае дзіця ў сабе/; пояс — тую ж мяжу паміж малым і вялікім космасам: жанчына без пояса — р а с п у с н а я...

— Я думаю, сучасная жанчына ў вырабе плацця больш глядзіць на тое, што адзела суседка, альбо заклапочана тым, чым

прынадзіць мужчыну, — чым думае пра «космас»...

— Тым і адрозніваецца традыцыйная культура, касцюм, ад касцюма дызайнера, што першы не тыражуецца, нават не дубліруецца. Народны касцюм даласаваны да адной асобы. Нашы пра-прабабулі, ды і нават маці яшчэ, рабілі касцюмы для сябе с а м і, уласнаруч. А адзёне горада — эталоннае, стэрэатыпнае, г. зн. ідэал красы тыражовы, не настолькі індывідуалізаваны, як у культуры традыцыйнай вёскі. Канешне, найлепшы варыянт для жанчыны — заказваць і шыць плацце ў швачкі з улікам індывідуальных запатрабаванняў, але ўсё адно індывідуальнасць тут не тая, што была раней, калі жанчына вырабляла строй сама...

— Дык, можа, знаходжанне ў «сітуацыі вёскі» ўвогуле больш спрыяльна для творчага выяўлення чалавек /любога, не толькі «мастака»/, чым знаходжанне ў «сітуацыі горада»?

— Магчыма. У кожным разе ў вёсцы народ — сам творца сваёй красы...

● Можна скласціся ўражанне, што альбом адзення М. Раманюка та месце занадта «штэльны», сурова-стрыманы, што ў ім зашмат цюты ды мала «душы», «эрасу»... Не скажу бы, што эрасу як такога ў альбоме няма, хутэй наадварот: альбом мне ўяўляецца ўвогуле першым доследам беларускай жанчыны як прадмета любовання; эратычнасць жа — уласцівасць плоці натуральнай, спакойнай, не знарочыста-раздражнёнай... Мне асабіста дзіўчаты раманюкоўскага альбома вельмі нават сімпатычны /і надзвычай цяжка адрозніць сярод убранных прыгажун памочніц-студэнтак і вяскоўчых «аўтэнтычных» дзіўчат; шкада, што такіх здымкаў у альбоме надта нашмат.../.

Па сутнасці, Міхась Хведаравіч сабраў першую калекцыю тыпаў беларускай жанчыны: з цэнтральнай Беларусі /заможны з прыкметамі «заеатасці»/, з Палесся /перша-родна-дзікі/, з усходу /замучана-заклапо-чаны/ і, нарэшце, з захаду — з заможна-свабодалюбна-шляхотны тып /узор алош-няга, як на маё ўспрыманне, — н. 400, «жанчына ў традыцыйнай намітцы і свіцы. Канец XIX ст. Брады, Пружанскі раён»; яна ж — н. 394 у альбоме; здымкі 70-х гадоў/. Міла бачыць на тых «паллявых» здымках і Яўгена Шунейку з Пётрам Васілеўскім — у тыя гады адданых нейкі час справе этнаграфічнага адраджэння...

А калі казаць пра тое, што выклікае ў мяне асаблівае асабістае замілаванне, дык гэта выява неглюбскага строю /н. 231 у альбоме/, дзе мірная кампанія едзе на возе: жанчыны, дзіўчаты, хлапчухі-падшыванцы... Вёска едзе ў рай... Куды ты едзеш, вёска смяхотлівая, у які рай?..

— Дык калі ж, Міхась Хведаравіч, знікне наша вёска? /Задаю, думаючы што «права-качыйнае» пытанне/.

— Яна ніколі не знікне... І напрыканцы XIX ст. таксама казалі, што традыцыйная культура знікае... Але я і сёння падчас экспедыцый /нават у вёсках, дзе не раз быў, у тых жа маіх любімых Аздамічах у Столінскім раёне/ знаходжу н о в а е, раней невядомае. У рэччх традыцыйнай культуры можна разгледзець усю традыцыю — у адным эрэзе. Напрыклад, аналізуючы паходжанне касцюма, можна дайсці да вытокаў народа... Яна сінкратычная, культура наша.

У мастацкім сэнсе традыцыйная культура набывае новыя формы. Чалавек і па сённяшні дзень куленыя рэчы імкнецца перааробіць пад сябе, перашывае, напрыклад, плацце і г. д. Відаць, традыцыя знікне тады, як знікне народ...

Я вельмі веру ў адраджэнне свят — асабліва Дзядоў. У лучнасці з продкамі ты робішся дужэйшым... А цяпер мы бачым разрыў традыцыі, нешанаванне працы бацькоў. Калі ў вёсцы сучасная маладзіца вышываным ручніком вымае з печы саганы — гэта ўжо дэфармацыя традыцыі, разрыў... Знікне вёска, якая набліжана да горада: пераходная. У такіх вёсках перарываюцца адносіны з продкамі, родам... Застаюцца някранутая горадам вёска і сам горад.

— Хіба няма падстаў не баяцца, што гэты ненажэрны традыцыйнаму культуруаю горад не паглыне і пакуль някранутую вёску?

— Але з горада людзі зноў перасялююцца ў вёску... Тут вяртанне ўвогуле да прыроды, таму што горад касуе гэтую лучнасць Чалавек і Прыроды, і дзесь падсвядома такі перарыў адчуваць для беларуса /як і фізіялагічна адчуваць таксама. — Ю. З./.

Так што такое вяртанне — натуральнае. ...Няспынна ўтвараюцца новыя сувоўнасці людзей. Адны суполкі збіраюцца, іншыя — раскідаюцца, гэта няспынны працэс... За-трымаць супольнасці нязменнымі немагчы-

ма. Урбанізаваная культура, такім чынам, можа зноў трансфармавацца ў традыцыйную...

— Мне здаецца, што сённяшні гараджанін, які вырастае на «відэаках», прыйдзе ў вёску больш як спажывец, а не як нейкі там «аднаўляльнік традыцыі»...

— Але ёсць генетычны покліч вяртання, які з цягам часу ў чалавеку прарываецца. Напрыклад, зусім неадразу дарослы чалавек становіцца «нацыяналістам», не адразу задумваецца, дзе і што яго Радзіма, чаму ён — гэты, а не той... Зародзяцца новыя традыцыі, адпаведныя новай рэчаіснасці. А ранейшыя аўтэнтычныя здабыткі застаюцца ў выглядзе сувенірнай прадукцыі. Адраджэнец ж гурткі, народныя рамёствы... Вядома, народны касцюм у тым выглядзе, якім ён быў, паўтарыць немагчыма...

— Вам не сумна гэта ўсведамляць?
— Як паглядзець... Эстонцы, захопленыя ідэяй аўтэнтычнасці, нейкі час спрабавалі на адным з астравоў захаваць традыцыйны лад жыцця. Ды — турысты-«выпрабавальнікі» не вытрымалі такога ладу... Застаецца тэатр, нацыянальнае кіно, опера, сувенірная прадукцыя, абагацэнні сучаснага касцюма...

— Ці ёсць у нас фабрыкі, якія б маглі вырабляць хоць бы стылізаваную пад аўтэнтыку прадукцыю?

— Гэта праблема з праблемаў. Я не бачу тут выйсця, хоць і выступаю часта... На гэтым не заробіш грошай. Энергію роду ў плацце можа заклаці толькі аўтэнтычны майстра... У Літве аўтэнтычныя рэчы — рукаворныя, зробленыя надомнікамі. У Беларусі ёсць камбінат Саюза тэатральных дзеячаў, дзе робяцца касцюмы для сцэны, але якая ж там аўтэнтыка...

Выхад ёсць. Гэта стварэнне фальклорна-этнографічных калектываў, у якіх бы самаруч рабіліся б касцюмы. Каб не з вёскі людзі ехалі ў Менск, а на месцы рабілі строі. І падключалася школа. Навошта там урокі працы /асабліва ў вёсцы / — дзеля «асваення» станкоў?!

Патрэбны таксама навуковыя лабараторыі, без іх анікуды не дзённеша. Вясковая жанчына ўпаасобку з такой работай не справіцца, бо ёй трэба паказаць, што шыць. Многае загублена, шмат дзе традыцыя пералынена... У мяне апошнім часам нават з'явілася гэтка ідэя-фікс: каб у кожным раёне, гарадку быў работнік культуры /музейшчык, краязнаўца / — рэканструктар аўтэнтычнай традыцыі; гэта значыць, каб па-навуковаму ўзнаўляліся сапраўдныя рамёствы, сапраўдныя касцюмы, сапраўдныя песні... каб не было гэтак званых фальклорна-этнографічнага кічу, які пануе цяпер паўсюдна. Мусяць, у гэтым кірунку ёсць над чым падумаць нашаму Інстытуту культуры /цяпер ужо універсітэту — Ю. З. /...

Вёска яшчэ можа рэалізаваць навуковыя выкладкі. Акрамя іх, патрэбны сыравіна і матэрыялы. Калі касцюм пачне вырабляцца ў фальклорных калектывах, гэта будзе нямаля...

— Ці ёсць патрэбныя кадры ў Акадэміі мастацтваў?

— Калі я набіраў першыя наборы студэнтаў, ездзіў з імі ў экспедыцыі, то быў аптымістам. Але энергіі аднаго чалавека тут не стае... Я працаваў з новымі курсамі, а старэйшыя тым часам адыходзілі ад этнаграфіі, сыходзілі ў іншыя сферы, дзе можна было адразу атрымаць асалоду. Тым выпускнікам я пасля задаваў пытанне: а што ты ўмееш рабіць? Яны ж не ўмеюць ані шыць, ані ткаць, ані маляваць...

— А хіба можна гэтаму навучыцца без адпаведных умоў?

— Умовы ёсць. Патрэбна жаданне.

Патрэбна жаданне... Ды кола беларускага жыцця коціцца-пакочваецца не пытаючыся пра нашыя жаданні ці нежаданні прымаць прышласць. Жаданні тут выцясяюцца пачуццямі і разгубленасцю перад векам новым. Нам насцерпна-цяжка вытрымаць спакойнасць, знаходзячыся ў такім стане; застаючыся на ўсё тым жа месцы, мы не можам далей рахмана паказаваць дарогу іншым то на Запад, то на Усход. Мы і самі зараз — крымачае пытанне, і, бадай, толькі прарокі, пазты і метафізікі здольныя зараз дарадзіць нам нешта супакойнае...

Прарок казаў: «Сыходзіш, вёска, з яснай явы...» — і прадказаў лёс беларускага БЫЦЦЯ ў XX стагоддзі.

Пазт сказаў: «Калі адчай вякоў гайнэй ваўкоў завые, не трэба анікому ён, сум ля сляпых слупкоў...» — прадчуўшы пакуты беларускага ДУХУ пры канцы стагоддзя.

Лірык і метафізік, адпаведна, казалі:

Я — рыба.

Я толькі што выкінута з вады.

Кругі гарачыя ліюцца прад вакамі.

Травой мне пазне.

О, як пазне мне травой!
Мне здаецца: я — чалавек
І на траве ляжу. Ад сонца змогся.
Але я рыба
І — я паміраю...

Дзівосныя рыбіны —
унаны
плаваем у бязмежжы,
а ўдзень
блужаем па сну,
шчэкаючы ў ёй
рэшткі страчанага бязмежжя...

— і выказалі двуруч драму беларускае ДУШЫ.

Метафізік пайшоў далей — ён больш рэчаіснасны, і ён не мог не прызнаць паўнамоцтва таго, што ёсць:

Той свет і гэты з'ядноўваюцца ўва мне...

З дня ў дзень, з году ў год, з веку ў век збіраюся з тайнаю моцай, каб калі-небудзь абвернуць сваё існаванне, адолець дваістасць і стаць насампраўдзе сабой...

Я ведаю: гэтак, як ёсць, не павіна быць.

Але гэтак ёсць.

Гэтае прызнанне, далей, абяртаецца — і праз тое здымаецца — знаходжаннем метафізічна-арганічнага ШЛЯХУ з пакуты і дваістасці:

Становімся тым, кім яшчэ не былі...

А не былі мы ў Горадзе, тым самым, нязнана-страхавітым... Ды, дзякуючы ўпару паспеламу слову метафізіка, знаходзяцца і словы прыручаныя і прымірэнныя і гэтай чарговай судзьбыны-нязнанасці:

Горад горды і высакародны: ён стаіць на высокім месцы — на ўзгорку, на гродзе...

Ён — бесперапыннае перайтварэнне дольняга ў «горнае», мінулага ў «гарадзёвае», ён — існа народзіны, і таму ўсе позіркі скіроўваюцца да яго, і таму ўсе дарогі сыходзяцца ў ім, і таму ўсім крыўчам і радзімам ён нібы ўзнагарода, родны і дарагі...

Да горада горніца вёскі, лясы, пасады, палі, азароды, і ён з'ядноўвае іх у радзіму, а разнаісную грамаду — ... гуртуе ў народ.

І нават калі горад знішчэцца дашчэнту, заарэе да зарадзішка, народ і радзіма становяцца тым ішодзішчам, з якога ён адраджаецца зноўку.

У горадзе валодарыць Рагвалод, горад радуецца Рагнедзе...

У Горад уступае Пан Сая і Касы

— дадамо мы.

● Дык што ён шукаў — Міхась Раманюк? Што збіралі-шукалі З. Пазняк, А. Марачкін, браты Чарняўскія, браты Луцкевічы, Ластоўскі, Скарына?

Што збіраюць сёння і чым у тым збіранні кіруюцца сучасныя нашаніўцы, грамадоўцы, фронтаўцы... сотні беларускіх юнакоў і дзяўчат?

— «Прыдбаць зямлю, набыць свой кут?» Для мяне, прынамсі, адказ на гэтае пытанне сёння ляжыць за межамі вымоўнасці. А чыста рамантычна думку я сфармуляваў бы так:

БЕЛАРУШЧЫНА.
БЕЛАРУШЧЫНА — як прыгожае паданне, жаданы міф.

БЕЛАРУШЧЫНА — як ідэалістычны цэнтр прыцягнення душы, што вызначае і параджуе свет рэчаў вакол нас: жылло, апараты, песні, сны...

БЕЛАРУШЧЫНА — як усебеларускі метафізічны Грааль, у які збіраюцца-сыходзяцца токі нацыянальнага духу, і які дзеля таго варты такой жа светлай міфалагізацыі, як і той сапраўдны, міфічны Грааль...

З БОГАМ І ПРА БОГА — ПА-БЕЛАРУСКУ

АГЛЯД БЕЛАРУСКАМОЎНАЙ РЭЛІГІЙНАЙ ПЕРЫЁДЫКІ

Сёлета выйшлі з друку два нумары а'роджанай «Хрысціянскай думкі». Першы нумар часопіса адкрываецца прамовамі арцыбіскупа Менскага і Магілёўскага Казіміра Свёнтака з нагоды ягонай інаўгурацыі і дня налажэння палевуша — адзнакі метрапалітальнай годнасці.

Рубрыка «Святныя» апавядае пра святую заступніцу беларускага народа Жыровіцкую Божую Маці. Артыкулам «Божыя планы адносна чалавека» адкрываецца серыя тэалагічных працаў Янкі Тарасэвіча.

Духоўная паззія прадстаўлена псалмамі /«Песні ўзыходжання» / Янкі Золака. Чытачоў, неабыхавых да гісторыі мастацтва, зацікавіць пераклад на беларускую мову нататкаў Уладзіслава Сыракомлі «Каталіцкія святныя Менска». Зацікавіць тым болей, што гэтыя святныя альбо не дайшлі да нас, альбо дайшлі перабудаванымі. Асобны артыкул прысвечаны касцёлу Святой Тройцы — духоўнаму асяродку, з якога ў сталіцы Беларусі пачалося станаўленне беларускамоўнага каталіцтва.

Алесь Бяляцкі бярэ інтэрв'ю ў ксяндза Міхала Сапеля, парафіяніна Алесь Хвалея і старшыні Беларускай каталіцкай грамады Фелікса Янушкевіча.

Язэп Янушкевіч распавядае аб тым, які выгляд меў у мінулым стагоддзі Кальварыйскі касцёл. Таксама гісторыі прысвечаны артыкулы Валерыя Касмычова «Каталіцкая дабрачыннасць у Менску» і Ганны Ніцэўскай — аб каталіцтве ў акупаваным і пасляваенным Менску.

Рубрыка «Абсягі культуры» знаёміць з доследам Алесь Жлуткі «Камяніцы і людзі: Менскі ўзвіцкі калегіум» і з лістамі Аркадзя Смоліча да Зоскі Верас.

Змешчаны вершы Янкі Юхнаўца, Святланы Багданкевіч, Дануты Бічэль-Загнетвай. Працягваецца публікацыя матэрыялаў да 100-годдзя дня нараджэння айца Адама Станкевіча.

Вядомы навуковец Анатоль Грыцкевіч у гэтым нумары друкуе дослед «Уніяцкая тэндэнцыя і уніяцкая царква на Беларусі ў XV—XVIII стст.»

Эсэ Яўгена Шунейкі «Шлях да згоды» — гэта апавяд пра храмавую архітэктурную ранняга барока на Беларусі, пра тое, як, адмовіўшыся ад гвалтоўных сродкаў і вырашэння міжканфесійных праблем, Ватыкан зрабіў стаўку на культуру і мастацтва...Тыя храмы сталяць і дагэтуль, славачы Бога, дойлідаў і фундатараў.

У нумары — заканчэнне «Апавядання аб жыцці Айца Піо» Кароля Вагнера і рэцэнзіі на духоўную літаратуру.

Другі нумар «Хрысціянскай думкі» адкрывае рубрыка «Святныя» — тут расказваецца пра цудатворны абраз Маці Божай Бяльніцкай.

Магілёву і Магілёўшчыне, крайняй мяжы каталіцкай Еўропы, прысвечаны шэраг публікацый нумара. У прыватнасці, карэспандэнцыя Ігара Пушкіна «Вяртанне святныя», «З гісторыі каталіцтва ў Магілёве» Зміцера Яцкевіча, інтэрв'ю Алесь Бяляцкага з ксяндзом Уладзіславам Блінам, настацелем магілёўскага Станіславаўскага касцёла.

Яўген Анішчанка аналізуе канфесійную статыстыку на паўночным усходзе Беларусі пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай.

Прадстаўлены ў нумары аўтэнтычны фальклор — тэкст батлеечнага спектакля «Цар Ірад». Даследчык літаратуры Язэп Янушкевіч у эсэ «На свой хлеб» распавядае аб ролі, якую адыграў у жыцці Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча магілёўскі архіепіскап Станіслаў Богуш-Сестранцэвіч.

Працягваецца публікацыя тэалагічных прац айца Янкі Тарасэвіча. Карусь Каганец паўстае як аўтар духоўных вершаў. Сучасная літаратура прадстаўлена верша-

мі Юрася Пацопы і апавядам Адама Глобуца.

Пазт і публіцыст Язэп Германовіч /1890—1978 / — аўтар кнігі «Кітай — Сібір — Масква», адзін з раздзелаў якой прысвечаны вядомаму каталіцкаму дзеячу архімандрыту Андрэю Цікоццю. Гэты раздзел друкуецца ў «Хрысціянскай думкі».

Аб велізарнай ролі езуітаў у арганізацыі і станаўленні вышэйшай школы на Беларусі піша ў артыкуле «Наступнікі айца Ігнація» Алесь Жлутка. У першым сёлённым нумары «Хрысціянскай думкі» распачаты і ў другім маюць працяг «Расказы з гісторыі Беларусі для школы і народа» айца Адама Станкевіча.

Пра малітву за сталом як сродка хрысціянскага выхавання расказвае Яўген Шунейка.

У 1991 годзе мастацтвазнаўца, сябра Сойма БНФ Валеры Буйвал наведаў Італію — ён суправаджаў групу дзяцей з Чарнобыльскай зоны. Уражаны ад той вандрожкі ляглі ў аснову нататкаў «Шматаблічная Італія».

«Набліжаецца 2000 год», апошні год дваццатага стагоддзя і другога тысячагоддзя ад нараджэння Хрыста. Для аўтара публікацыі Валерыя Касмычова гэта стала падставай прыгадаць гісторыю святкавання юбілеяў Каталіцкай царквою.

Коштам Беларускай каталіцкай грамады Беларускім кааперацыйна-выдавецкім таварыствам «Адраджэнне» накладам у тысячу асобнікаў надрукаваны беларускі малітоўнік «Бог з намі». Гэта дакладна ўзроўнены /факсіміль / малітоўнік, што выйшаў у свет у віленскай друкарні «Зніч» у 1915 годзе. Склаў малітоўнік Б.Пачобка, які ў 1913—1915 гг. быў рэдактарам каталіцкай газеты «Беларусь», а пазней грэка-каталіцкім святаром. Цэнзарам малітоўніка быў ксёндз Фабіян Абрамовіч /1884—1940 /, гараны прыхільнік беларускага рэлігійнага адраджэння.

Асветніцкая актыўнасць беларускіх каталікоў падтурхнула і іхніх праслаўных братаў да выдавецкай справы. Сёлета выйшаў з друку першы нумар часопіса «Праваслаўе ў Беларусі і ў свеце». Галоўны рэдактар — протаіерэй Георгій Латушка, а выдаўцы — Беларускае Праваслаўнае Брацтва Трох Віленскіх Мучанікаў, Кірыла-Мяфодзіўскае Праваслаўнае Брацтва /Польшча / і Прадстаўнікі Беларускіх Праваслаўных Цэркваў замежжа. У складзе рэдакцыйнай калегіі — грамадзяне Беларусі, Польшчы, ЗША, Канады.

Часопіс адкрываецца партрэтамі мітрапаліта Філарэта і ягонымі словамі: «Божее благасловенне сему царковому слову». Мога бы, вядома, уладка і па-беларуску напісаць, ды — Бог яму суддзя.

Вялікая падборка матэрыялаў прысвечана тысячагоддзю Праваслаўнай царквы на Беларусі. У раздзеле «Царкоўная гісторыя» змешчаны матэрыялы аб стасунках Літвы /Беларусі / і Візантыі ў XVI ст., аб уплыве праваслаўнай традыцыі Беларусі на царкоўнае і культурнае жыццё Маскоўскага княства ў XVI—XVIII стст., аб генезісе царкоўных брацтваў на Беларускіх землях у XVI—XVII стст.

Рубрыка «Духоўная спадчына» знаёміць з малавядомымі словамі святога Кірылы Тураўскага.

Цікаваць для даследчыкаў маюць архіўныя матэрыялы нумара.

Ёсць у часопісе духоўная паззія /Ларыса Геніюш, Зніч /. У раздзеле «Пераклады» мяркуецца друкаваць кананічныя праваслаўныя тэксты ў перакладзе на сучасную беларускую мову.

* Хроніка ідзе пад рубрыкаю «Прыходскае жыццё».

Часопіс уяўляе цікавасць не толькі для праваслаўных і не толькі для хрысціян, але для ўсіх, каго хваляюць праблемы адраджэння Бацькаўшчыны.

В.БОГУШ

Аб'ява

Беларускі Інстытут праблем культуры
аб'яўляе конкурс

на замаяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага саставу /для тых, хто мае мінскую прапіску /

- загадчыка кафедры ўдасканалення прафесійнага майстэрства /доктар навук, прафесар /;

- загадчыка кафедры кіравання ў галіне культуры /кандыдат навук, дацэнт /.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220086, г.Мінск, вул. Каліноўскага, 12, тэл. 64-50-96.

КАНЕЦ КРЫЎДЫ

Амаль кожны вечар у сям'і Лемяшонкаў адбылася размова даволі, як кажуць, громкая. І ўсё пра дачку, пра Галю, якая насуперак жаданню маці выйшла замуж не за Кастуся Вілчыка, а за Рыгора Левіна. Кацярына, Галіна маці, вельмі ўзлавалася, нават крыўду моцную выказала, пагразіла не знаць, не ведаць ні дачкі, ні зяця. Міканор, Галін бацька, не бачыў нічога блага ў рашэнні дачкі, ён сказаў: «Ёй жыць, а з кім — няхай рашае сама». І гэта не ўпадабалася Кацярыне. Яна злосце захавала на абодвух — і на дачку і на мужа.

Вось і сёння, як толькі Міканор прыйшоў дамоў з работы і сеў паліць чаю, Кацярына распачала гаворку:

- Што, з'ездзіў да свайго зяцька?
- Што значыць да свайго? — адказаў Міканор.
- Што ён — не твой зяць, не муж тваёй дачкі?
- Не, — порстка выгукнула Кацярына. — Што, свайго чалавека Галіне не знайшлося б?
- Вунь ты на што намякаеш, — прабурчэў Міканор.
- Намякаю!

— Мам... хадзі, хадзі сюды, бабулька прыехала!

Гэтае дзіцячае «бабулька» і радаснае «прыехала» Кацярыну нібы ўскалыхнула. Сказана было нечакана і неяк урачыста. Усплыло, як з туману, хоць і нядаўняе, але ж ужо мінулае. Гэта ж тая Кацярына Лемяшонка, ушчувала сваю дачку Галю, што яна сябруе з Рыгорам Левіным, яўрэйскім хлопцам. У ёй, хоць і не вельмі старой жанчыне, жыло яшчэ павер'е ці звычай, што сябруюць, а калі час то і жэняцца толькі беларусы з беларусамі, а яўрэі з яўрэямі. Таму яна, Кацярына, чакала, што яе Галя...

Але Галя на матчыны забавоны ўвагі не брала. Сябрала ў сваім мястэчку Смаляны і з беларускімі і з яўрэйскімі хлопцамі. Дайшло, аднак, да таго, што Рыгор Левін пачаў і ў хату заходзіць, размовы з Галіным бацькам Міканорам вёсці. Была нават вады прынясе, дроў ахапак у грубку. Міканор на ўсё гэта глядзеў, як на звычайнае, а яна, Кацярына, абуралася:

- Гэта што робіцца!
- Ну а што? — пытаўся Міканор.
- Схіляеш хлопца да нас...

Павел КАВАЛЁЎ

ДВА АПАВЯДАННІ

— А гэта ўжо дарэмна... Што, Рыгор Левін горшы за Віктара Вільчыка?

— Горшы, — выпаліла Кацярына.
— А чым горшы? — сур'ёзна спытаў Міканор.
— Чым? Не чалавек?

Кацярына маўчала. Яна не хацела адкрываць сваю патаемнасць.

— Вось я з'ездзіў да іх, адведаў. І вельмі задаволены.

— Зяця пабачыў? — ні з таго з сяго праказала Кацярына.

— Не толькі зяця, а і дачку, і сына іхняга Міхасяку. Здаецца, у іх усё нармальна, па-чалавечы. Рыгор інжынерам на заводзе, у дэпутаты райсавета абраны. Значыць, паважаюць чалавека. Галя пры даламозе Рыгора ў педінстытутступіла, настаўніцай будзе. А Міхасяка пра школу марыць. Вясельны хлопчык...

Кацярына маўчала. Міканор сваё:

— Пара і табе з'ездзіць да іх. Міхасяка пытаўся: «А бабулька калі прыедзе?»

— Хлусіш, выдумляеш... — нярэзка вымавіла Кацярына і адварнула.

Нейкі час абодва Лемяшонкі маўчалі. Кожны думаў пра сваё.

Але ў Кацярыны нешта ўзварухнулася, нешта яе ўзварушыла, хоць і не паверыла яна ў сказанае Міканорам.

Міканор жа быў нязменны. Ён сваё стаўленне да дачкі лічыў правільным, таму і жонцы хацеў гэта ўнушыць. Праўда, ён не хацеў Кацярыне выказаць усё да канца, няхай, маўляў, сама дойдзе да разумення, што паміж рускім Віктарам і яўрэем Рыгорам розніцы няма, а меркаванне Кацярыны — гэта старыя прудумкі ці забавоны.

Кацярына пасля гаворкі з мужам усё ж рашыла, што з'ездзіць да дачкі трэба. Гэта ж мацярынскі абавязак. Столькі гадоў не бачыцца!

Закончыўся вячэрні час Лемяшонкавых больш ціха, спакойна.

Міканор адчуў, што, як кажуць, лёд крануўся, жонка задумалася.

Яшчэ праз які тыдзень Кацярына пачала паціху збірацца ў адведкі...

Кацярына зайшла ў зячэву хату і пачала выбіраць з кошыка гасцінцы. За ўсім, што яна рабіла, пільна наглядаў унук Міхасяка. Прама на стол Кацярына выкладвала з кошыка колцы сялянскай каўбасы, брусок сала і з дзесятка ці болей свежых яек. Міхасяка падышоў да акна, адчыніў яго і ва ўвесь голас паклікаў маці:

— Хай схіляецца, калі хоча, — Міканор казаў сваё.

Так яно з часам і адбылося. Рыгор папрасіў Галінай рукі, а Галя — дазволу выйсці замуж за Рыгора.

Кацярына бунтавала, гразілася, чым толькі магла. Міканор толькі пасмейваўся. А апошнім часам, калі Галя выйшла замуж за Рыгора і паехала ў горад жыць да Рыгоравых бацькоў, колькі разоў і наведваў іх. маладых і старых. Кацярына абуралася, злавалася, з Міканорам спрачалася.

Хоць той спакойна і даволі пераканана даказваў, што і ёй, Кацярыне, трэба паехаць і адведаць, як жыць дачка і зяць, а цяпер ужо і ўнук. І вась з цягам гадоў Кацярына выехала са сваіх Смалян у горад да сваіх. Сустрэча з унукам усё ў ёй перавярнула, усе перагародкі разбурыла, на ўсё старое крыж паставіла.

Зяць Рыгор вярнуўся дахаты тады, калі Кацярына ўжо знымаўся. З ходу падаўся да цешчы і падаў руку. Падала і яна сваю. Рыгор, відаць, машынальна пацалаваў руку Кацярыне. О, гэта быў пераварот у свеце. Кацярына ўжо не ведала, што з ёю адбываецца.

Канец крыўдзе надыйшоў.

ЛЁВАЧКА

На адной з цэнтральных вуліц мястэчка Смаляны жылі па суседстве будаўнік Антон Ладуцька і сувязіст Сямён Рабіновіч. Жылі зладна, паважалі адзін аднаго, даламагалі адзін аднаму. Добрае суседства мацавалі жонкі — Матрона Ладуцькава і Сара Рабіновічава. Была, зварыцца ў Сары заліўная рыбка, астудзіць і заве Ладуцькаў адведаць, сказаць, ці хапае солі, перчыку. А мужчыны тым часам, хітра перагледваючыся, і па грамультцы гарэліцы глытуць. Жанчыны маўчаць, не ўшчуваючы. Яно ж дзе закусць добрая, так і грамы патрэбны.

У Матроны ўдаюцца пірагі з яблыкамі. Тады на чай Ладуцькі клічуць Рабіновічаў. Асабліва любіў пірагі Лёвачка. Ён і з чаем з'есць не адзін кавалак, і з сабою дамоў возьме, колькі Матрона загорне яму ў паперыну.

Так і жылі б суседзі, каб... не грывнула вайна. На другі ці трэці дзень позвы ваенкамата паклікалі Антона Ладуцьку ў пяхоту, а Сямёна Рабіновіча ў артылерыю.

У мястэчку засталіся жонкі і Рабіновічаў сын

Лёвачка. Ён не адыходзіў ад маці і часта наведваў суседку Матрону Ладуцьку. А тая дарыла яму сваю ласку і не шкадала хлопчыку пачастункаў.

Ішлі месяцы вайны. Прыцішана жылі жыхары Смалян, адчуваўся ва ўсім недахоп, потым і галадуха наступіла. Матрона Ладуцька сходзіць у суседнюю вёску да знаёмых, бульбы прынясе, з Сарай падзеліцца. Сара выменяе на базары што з рэчаў на прадукты, нясе палавіну Матроне. Вайна паказвала сваё. Адным днём у Смалянах пачалося неверагоднае. Фашысты выганялі яўрэяў з іхніх дамоў, лавілі на вуліцах, зганялі ў натоўп, а потым пад аўтаматамі пагналі за чыгуначную станцыю і ў кар'еры ўсіх расстрэлялі. Загінула і Сара Рабіновіч.

Лёвачку Матрона сказала, што маці некуды паехала і прасіла яе, Матрону, прыгледзець за ім да таго часу, пакуль яна вернецца.

Лёвачка паверыў і ва ўсім слухаўся.

Так было выратавана жыццё Лёвачкі. А вайна брала сваё. Неўзабаве Матрона Ладуцька атрымала пахаванку. Плакала над ёю. Загінуў смерцю храбрых Антон Ладуцька. Лёвачка таксама чытаў і перачытваў тую паперу. Сцішыўся, пазмрачней, ад цёткі Матроны не адыходзіў.

Праз нейкі час прыйшло пісьмо-трохкутнік ад Сямёна Рабіновіча. Ад радасці плакаў Лёвачка, а потым сабраўся з сіламі і напісаў бацьку першае пісьмо. Напісаў пра тое, што маці некуды паехала і ён чакае яе ў цёткі Матроны. Паведаміў і пра тое, што цётка Матрона ўзяла ключы ад іхняй кватэры. Відаць, усё гэта было вельмі важным для Сямёна Рабіновіча. Больш ён пісем не прысылаў на адрас сваёй кватэры, а праз некалькі месяцаў паведаміў Матроне Ладуцька, што паранены і знаходзіцца ў шпіталі.

Ішло жыццё наперад. Дзень за днём, месяц за месяцам, а там і гады ліхалецця міналі. Лёвачка быў з Матронай Ладуцька неадлучна. Дачакаліся перамогі, уступілі ў мірнае жыццё, пачала працаваць школа.

Матрона запісала Лёвачку на сваё прозвішча. А тут і вестка прыйшла ад Сямёна Рабіновіча. Змог ён перанесці некалькі аперацый на нагах, адляжаўся то ў адным, то ў другім шпіталі і вась хутка, мабыць, выпішуць, і ён прыедзе ў свае Смаляны. Радаваўся Лёвачка, зусім аціх, не трывожыў цётку Матрону пытаннямі. Відаць, і дзіцячае сэрца ўсё чуе.

Летнім днём, ужо сорок пятага, калі Матрона і Лёвачка пілі чай, у хату пастукалі. О божа, на ганку быў пашталён з тэлеграмай. Матрона распісалася за яе і хуценька прачытала тэкст. Тэлеграму аддала Лёвачку. Той да яе як прыліп, апамятаўшыся, загаварыў да цёткі Матроны:

— Цётка, пойдзем да нас, ну ў нашу кватэру, га?

Матрона не адразу знайшлася што Лёвачку адказаць. Яна не хацела хлопчыка крыўдзіць ды і не ведала, што і як далей, пасля тэлеграмы, рабіць. У тэлеграме ж было сказана: «Еду да вас». Жанчына ўсё ж Лёвачку сказала:

— Давай, хлопца, прычакаем, а там відаць будзе, што рабіць.

Лёвачка супакоіўся.

Сямён Рабіновіч прыехаў у Смаляны на досвітку, раница толькі-толькі бралася ў сілу. Аднак пайшоў дамоў. Памкнуўся ў сваю кватэру — замок на дзвярах. Памачаў яго, нібы пазадароўкаўся, і ўспомніў пісьмо сына, што ключ ад кватэры ў Матроны. Павярнуўся і пайшоў да суседскіх дзвярэй Матрона, кінулася на шыю, прытулілася. З'явіўся і Лёвачка. Абхапіў абодвух за шыі, цалаваў пачаў і цётку, і бацьку. Усе разам увайшлі ў хату.

— Зараз, мужчынікі, будзем снедаць.

Сямён кінуўся да рэчавага мяшка, пачаў яго патрашчыць, аддаваць Лёвачку:

— Стаў, кладзі, сыноч, на стол, будзем снедаць.

Лёвачка ўвіхаўся, спрытна ладкаваў усе харчы на стале. А тут і Матрона прынесла шклянкі з кіпенем, сказала:

— Цукру, Сямён, няма, прабач...

— А ў мяне ёсць, — вымавіў Сямён і зноў крануў свой рэчавы мяшок.

Снедалі ўтраіх. Так і засталіся разам у Ладуцькавай кватэры. Сямён Рабіновіч нікуды не пайшоў ад суседкі і сына.

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Тыя, што нікэй, не адказваюць за тых, што вышэй, тыя, што вышэй, — за тое, як гэта робіцца на нізе. Сённяшняе не адказваюць за учарашніх, заўтрашняе — за сённяшніх, тыя, што ў цэнтры, — за тых, што па баках, тыя, што па баках, — за тых, што пасярэдзіне. Ініцыятары прыкрываюцца пастановамі агульных сходаў, рашэнні, прынятыя большасцю галасоў, лічацца абавязковымі. Некаторыя ўсё бачаць, а зрабіць нічога не могуць, іншыя ад скрухі плююцца вочы. Ёсць абьяквяны, нават такія, што злараднічаюць, час ад часу мяняюцца выканаўцы... Усё

яшчэ спадзяецца знайсці вінаватых?

...Зяюля кувае сваю песню, і шмат каго зачароўвае гэта няхітрае куку.

А я ўспамінаю карціну ў краязнаўчым музеі, на якой большае птушаня выштурхоўвае з чужога гнязда меншае. Бацькі не заўважаюць страту дзіцяці і дбайна гадуюць ненажэрнага зяюльчынага падкідыша.

Не ўсё скажа параўнанне, але ці не нагадвае драма ў лясным гняздоў драму нашай мовы?

Не магу з замільваннем слухаць зманлівае зяюльчына кукаванне.

● Не праз заставы маскоўскія ў свет ад сваёй краіны новыя едуць Гусоўскія, новыя едуць Скарыны. Вернуцца юныя геніі, клімам абудзяць раніцу, зайздросчы пакаленням, каму іх набыткі даста-нуцца!

● Пытаюся ў дзяўчыны пра нейкую там муру, а яна мне: «Адстаньце, мужчына, рускім языком гавару». Ую сваю кудзелю: «Калі ў пасёлку танцы?» А яна мне зноў на трасяцы: «Тусуемся ў нядзелю». Толькі ўжо ў клубе высветлілі, што сэрцу любя, і на гэтай аснове знайшлі агульную мову.

● Думаецца, лёгка было выбіваць сабе музей, хоць мемарыяльныя кватэры дасюль у модзе? Паліла інфантэрыя ў тысячы фузей... Ёсць музей! А ніхто не ходзіць.

● Няма таго, няма гэтага, няма я, нема дзе, няма ў што, уваходу няма, выхаду няма, піва няма, здачы няма, дурных няма, смерці няма — хіба гэта жыццё?

● Наш календар: сёння ў бібліяграфу чорны дзень — ніхто з славатасцей не памёр і не нарадзіўся.

● У галаве ў мяне камп'ютэр: беларускія грошы пераводжу ў рускія — памнажаю на дзесяць, старыя цэны параўноўваю з новымі — павелічэнне ў тысячы разоў, цэны ў СКВ пералічваю ў цэны рублёвай зоны — за тры тысячы долар, уношу папраўку на рост інфляцыі — амаль сорок працэнтаў штоквартальна. Падсумоўваю ўсё, і бачу, што зарплаты маёй, зарплаты жонкі, пенсіі цешчы не хопіць не тое што на квартал — на месяц. Добра, калі ў галаве ёсць камп'ютэр!

ЛМ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ І МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

ГАЗЕТУ РЭДАГАВАЛІ:

Х.ДУНЕЦ	(1932-35)
І.ГУРСКІ	(1935-41)
А.КУЛЯШОЎ	(1945-46)
М.ГОРЦАЎ	(1947-49)
П.КАВАЛЁЎ	(1949-50)
В.ВІТКА	(1951-57)
М.ТКАЧОЎ	(1957-59)
Я.ШАРАХОЎСКІ	(1959-61)
Н.ПАШКЕВІЧ	(1961-69)
Л.ПРОКША	(1969-72)
Х.ЖЫЧКА	(1972-76)
А.АСІПЕНКА	(1976-80)
А.ЖУК	(1980-86)
А.ВЯРЦІНСКІ	(1986-90)

Галоўны рэдактар
Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Андрэй ГАНЧАРОЎ
(першы намеснік
галоўнага рэдактара),
Юрась ЗАЛОСКА,
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Барыс ПЯТРОВІЧ
(намеснік
галоўнага рэдактара),
Юрась СВІРКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарача, 19.

Тэлефоны: прыёмная
рэдакцыі — 33-24-61;
намеснікі галоўнага
рэдактара —
33-25-25; 33-19-85;
аддзелы: публіцыстыкі
— 33-25-25, пісьмаў і
грамадскай думкі —
33-19-85, літаратурнага
жыцця — 33-24-62,
крытыкі і бібліяграфіі —
33-22-04, пазіі і
прозы — 33-22-04,
музыкі — 33-21-53,
тэатра, кіно і
тэлебачання —
33-21-53,
выяўленчага мастацтва
і аховы помнікаў —
33-24-62,
навін — 33-24-62,
мастацкага афармлен-
ня — 33-22-64
фотакарэспандэнт —
33-24-62; бухгалтэрыя
— 26-86-40.

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛМ".
Рухапісу рэдакцыя не
вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа
не супадаць з думкамі і
меркаваннямі аўтараў
публікацый.

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"

Індэкс 63856. Наклад 12.000.

Нумар падпісанні 16.12.1993 г.

П 12345678910 11 12
М 12345678910 11 12